

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ
ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ
ОСВІТИ (У 3, 6 КЛАСАХ)**

Навчально-методичний посібник за матеріалами
інтернет-семінару

Черкаси

2014

Укладач:

Замулко О.І., завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради

Рецензенти:

Волошенко О.В. доцент кафедри педагогіки кандидат педагогічних наук Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради;

Овчаренко І.Ю. директор Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №32 Черкаської міської ради

О-64 Організація психолого-педагогічного супроводу впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах): навчально-методичний посібник за матеріалами інтернет-семінару/[Уклад. О.І.Замулко]. – Черкаси, 2014.- 116 с.

У навчально-методичному посібнику представлені матеріали учасників інтернет-семінару, який проводився лабораторією розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради у лютому 2014 року з теми «Організація психолого-педагогічного супроводу впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах)».

Розглянуто досвід впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти у загальноосвітніх навчальних закладах Черкаської області.

Для керівників та учителів загальноосвітніх навчальних закладів області

ЗМІСТ

Вступ.....	5
I. Створення психолого-педагогічних умов адаптації учнів до впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах).....	7
1. Шинкаренко Ю.В. Адаптація учнів до навчання в умовах упровадження нових стандартів.....	7
II. Методичний супровід професійного зростання майстерності вчителів.....	13
2. Сотник С.В., Завгородня Н.Г. Роль методичної роботи у зростанні професійної майстерності вчителів.....	13
3. Придаток О.Д., Кравцова Н.М, Білушенко Л.О. Сильним, досвідченим стає педагог, який уміє творчо оцінити свою працю.....	20
4. Ірклієнко В.В. Удосконалення професійної майстерності педагога.....	28
5. Петренко С.О. Професійно-фахове зростання педагогів.....	34
6. Ткаченко Л.В. Особистісно зорієнтований методичний супровід професійного зростання майстерності вчителів.....	40
7. Олійник О.Л. Особливості методичної роботи з підвищення професійного зростання вчителів у сільській школі I – II ступенів.....	46
III. Роль психологічної служби навчального закладу що до запобігання педагогічного вигорання вчителів, які переходять до роботи за новими Державними стандартами початкової та середньої базової освіти.....	51
1. Вальчук Т.А. Співпраця практичного психолога з педагогічним колективом та учнями.....	51
2. Ткаченко Т.Є. Психологічна безпека – вчителю. Синдром професійного вигорання.....	58
3. Денисюк Л.І. Психологічний супровід учителя як суб'єкта навчально-виховного процесу в умовах впровадження нових Держстандартів початкової та середньої базової освіти.....	70
4. Дудар Т.Ю. Дудар Р.Я. Формування сприятливого психологічного клімату в колективі як фактор здоров'язбереження вчителя.....	77
IV. Механізми забезпечення успіху впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти в навчальному закладі.....	82
1. Фалілеєва Т.В. Методичне забезпечення успішного впровадження Державного стандарту початкової освіти в Черкаській спеціалізованій школі I-III ступенів	

№ 28 Черкаської міської ради Черкаської області.....	82
2. Ковальчук Л.Г. Використання інтерактивних технологій як механізм забезпечення успіху впровадження Державних стандартів на уроках природознавства в 5 класі.....	95
3. Поліванова Т.І. Збудуємо школу життєтворчості відповідно оновленого Державного стандарту початкової освіти.....	102
4. Сідельнікова О.П. Як досягти успіху у впровадженні Державних стандартів початкової та середньої базової освіти в навчальному закладі.....	108

ВСТУП

Ідея розвитку особистості як мети і результату української освіти відображена в законодавчих та методологічних напрацюваннях.

Державний стандарт є інноваційним інструментом створення в державі єдиного освітнього простору й умов для одержання якісної освіти в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів.

Відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» (від 20 квітня 2011 року № 462), та Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (від 23 листопада 2011 р. № 1392) їх впровадження почалося у вересні відповідно 2012, 2013 року.

У Законі України «Про загальну середню освіту» говориться: «Державний стандарт загальної середньої освіти – це зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової і повної загальної середньої освіти та гарантії держави у її досягненні». Стандарт освіти – це система основних показників, що є складовими державної норми освіченості.

Порівняно з попереднім Державним стандартом спостерігається оновлення змісту освіти на засадах системного і компетентнісного підходів, зокрема, передбачено:

- глибше й послідовніше забезпечення у змісті передумов для реалізації виховних і розвивальних можливостей початкової освіти;
- послідовне відображення у вимогах до результатів навчання засвоєння ключових і предметних компетентностей;
- наближення змісту кожної освітньої галузі до життєвих потреб молодших школярів.

Компетентнісна освіта більш практико зорієнтована, діяльнісно-результативна, ураховує досвід особистої навчальної діяльності дитини, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до знань. Тож упровадження компетентнісного підходу в початковій школі передбачає обов'язкове прогнозування кожним учителем результатів навчання, супроводжується новим підходом до контролю й оцінювання навчальних досягнень школярів.

Стратегічними цілями нового Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти є:

- створення рівних можливостей для отримання якісної освіти;
- наступність основних освітніх галузей і ліній початкової, основної і старшої школи;
- розвантаження змісту окремих освітніх галузей з огляду на передбачену Базовим навчальним планом кількість годин на їх вивчення, зменшення кількості предметів, що їх вивчають, ліквідація одноденних курсів;
- сприяння повноцінній реалізації ідеї особистісно-орієнтованого навчання, зокрема забезпеченню його профільної спрямованості у старшій школі;
- збалансованість питомої ваги гуманітарного, природничо-математичного і технологічного складників у змісті освіти;
- забезпечення психічного та фізичного здоров'я учнів.

Результатом цілісної системи методичної роботи по підвищенню фахової майстерності вчителів, щодо підготовки до впровадження нових Державних стандартів початкової загальної освіти та базової і повної загальної середньої освіти є активне впровадження інноваційних інтерактивних, комп'ютерних, особистісно-орієнтованих технологій; популяризація творчості вчителів шляхом друкування їх досвідів у фаховій періодиці.

Лабораторією розвитку освіти та педагогічних інновацій Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради у лютому 2014 року був проведений інтернет-семінар з теми «Організація психолого-

педагогічного супроводу впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах)».

Для розгляду освітянам області були запропоновані такі питання:

- Створення психолого-педагогічних умов адаптації учнів до впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах).
- Методичний супровід професійного зростання майстерності вчителів.
- Роль психологічної служби навчального закладу щодо запобігання педагогічного вигорання вчителів, які переходять до роботи за новими Державними стандартами початкової та середньої базової освіти
- Механізми забезпечення успіху впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти в навчальному закладі.

Сьогодні зміст загальної освіти повинен ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями та народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Успішність подальшого навчання учня визначається рівнем сформованості загальнонавчальних умінь і навичок, ефективністю життєдіяльності, чим і зумовлене компетентнісне спрямування освіти.

У контексті нововведень, учитель має створювати умови для того щоб навчальна діяльність була радістю. Організувати навчання так, щоб учень ставав активним учасником процесу засвоєння знань, тоді пізнавальний інтерес і задоволення від процесу та результату навчання дає моральний, психологічний комфорт, розуміння особистого успіху. Індивідуальний підхід до кожної дитини дозволить не допускати перевантаження, звертати увагу на фізичне та психічне здоров'я кожного учня.

Метою методичної роботи в школі є підвищення рівня педагогічної майстерності вчителя і педагогічного колективу та готовності до роботи за новими Державними стандартами початкової загальної освіти та базової і повної загальної середньої освіти.

Щоб робота була змістовною, цілеспрямованою та ефективною, необхідно здійснювати її на діагностичній основі. Це дозволяє визначити потреби, утруднення та можливості педагогічних працівників, чітко спланувати діяльність, визначити рівень професійної майстерності та загальної культури вчителя, а також забезпечити його саморозвиток і самовдосконалення.

Кропітка робота з впровадження нового Державного стандарту початкової освіти в області триває та спрямована на реалізацію педагогами успішного використання новітніх технологій, набуття досвіду, власного творчого потенціалу, а головне – на підтримку бажання вчителя творити Людину майбутнього, громадянина нового суспільства, Нової України, яка відповідатиме світовим стандартам.

I. СТВОРЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ОСВІТИ (У 3, 6 КЛАСАХ)

Ю. В. Шинкаренко,

практичний психолог Ліпльавського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-III ступенів» Канівської районної ради

Анотація

У статті висвітлюються питання адаптації та дезадаптації учнів під час впровадження нових Державних стандартів. Розглядається форми роботи з батьками та корекційно-розвивальні заходи щодо зменшення рівня тривожності та конструктивного розв'язання конфліктів, підвищення рівня самооцінки, покращання емоційного стану учнів.

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ УПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ СТАНДАРТІВ

«...Немає абстрактного учня... Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили і можливості кожної дитини... А це означає, що у навчанні має бути індивідуалізація – і у змісті розумової праці, і в характері завдань, і в часі». В. О. Сухомлинський.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено, що ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє, «перехід від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян». Отже, наші зусилля повинні бути направлені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких – оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації.

Перехід від дошкільної освіти до початкової та від молодшої до середньої школи відповідальні і достатньо складні періоди у житті кожного школяра. Отже, це вимагає найбільшої уваги з боку педагогів та психологічної служби для того, щоб забезпечити успішну адаптацію дитини до системи навчання у початковій та середній освітній ланці, зберегти психологічне здоров'я дітей, створити умови для подальшого особистісного розвитку дитини.

Перші півроку навчання в школі — час особливий. Діти вирішують певні завдання:

– активно пристосовуються до видозміненого середовища за допомогою соціальних засобів;

– оволодівають відносно стабільними умовами та обставинами свого буття;

– навчаються осмислювати і розв'язувати типові, переважно репродуктивні, проблеми шляхом соціально прийнятих чи ситуативно можливих способів поведінки особистості учня, що конкретно виявляється в наявності таких психологічних феноменів, як оцінка, розуміння та прийняття нею навколишнього середовища і самого себе [2].

Необхідно вчителям, класним керівникам і соціально-психологічній службі перші півроку приділяти увагу цим проблемам, але вони повинні бути хоча б частково відомі дітям з досвіду перебування в дошкільному навчальному закладі та навчання в четвертому класі. Найкраще на початку навчального року висувати ті вимоги, до яких діти звикли, поступово модифікуючи й ускладнюючи їх.

Відхилення у навчальній діяльності, утруднення у навчанні, конфлікти з однокласниками, неадекватна поведінка – це ознаки дезадаптації. Звідси результат

об'єктивних утруднень, небажання відвідувати школу. Цілком природньо, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптивності повинне бути спрямоване на усунення причин, що її викликають. Дитина потрапляє в нову соціальну групу. Ситуація нового, невідомого для неї є в деякій мірі тривожною. Дитина переживає емоційний дискомфорт, перш за все через невизначеність щодо вимог вчителів, про умови навчання, цінностей поведінки в колективі. Такий стан можна назвати станом внутрішньої напруги, настороженості, слабкої здатності у вирішенні інтелектуальних питань. Неможливо говорити про адекватне сприйняття дитиною оточуючого світу, через призму власної тривоги. Все це ускладнює весь навчально-виховний процес, продуктивність праці на уроці стає проблемною. Навіть потенційний відмінник може стати відстаючим в умовах дезадаптації.

Суть адаптаційного періоду в школі полягає в тому, щоб створити неминучий процес адаптації більш інтенсивнішим. Ефективність процесу шкільної адаптації значною мірою визначає успішність навчальної діяльності, збереження фізичного і психічного здоров'я дитини. Саме у цьому є суть адаптаційного періоду в школі.

Дезадаптованість учнів приводить до неадекватної, погано контрольованої поведінки, конфліктних стосунків, проблеми у навчальній діяльності. Причини шкільної дезадаптації різні: низький рівень розвитку загально-розумових здібностей, високий ступінь емоційної нестійкості, не сформованість мотиваційної сфери, високий рівень домагань на тлі низьких можливостей, характерологічні особливості, незрілість психіки, особливості сімейного виховання, стиль керівництва педагогів. При цьому виникає загроза появи неврозів, психопатій. Шкільна дезадаптація є симптомом ускладнень або неможливості подальшого розвитку дітей в умовах, що склалися. Саме тому велика увага приділяється учням 5-х класів, що зіштовхуються з проблемами адаптації і потребують участі компетентних дорослих у безболісному проходженні саме адаптаційного періоду, якого неможливо уникнути, саме за умов, що склалися при переході в нову ланку освіти. Для ефективності адаптаційного періоду і уникнення дезадаптації дітей враховувати їхні особливості.

Діти, що переходять до початкової та середньої ланки мають деякі характеристики, які слід враховувати, здійснюючи психолог-педагогічну адаптацію до школи. Так, у учнів початкової ланки змінюється соціальна позиція, у них з'являються нові та складні обов'язки: робити уроки, приходити вчасно до школи, бути уважними на уроках, не порушувати дисципліну. По суті, вперше у своєму житті малюк стає членом суспільства зі своїми обов'язками. Учитель виступає представником соціуму: він задає вимоги та норми, орієнтує школяра в тому, як йому слід поводитися, що та як робити.

Крім того, у дитини відбувається зміна провідної діяльності. До початку навчання у школі малята зайняті переважно грою. З приходом до школи вони починають опановувати навчальну діяльність. Основна психологічна відмінність полягає в тому, що ігрова є вільною, а навчальна-побудована на довільних зусиллях. Слід зазначити так само і те, що власне перехід дитини від ігрової діяльності до навчальної здійснюється не за її волі, не природним для неї шляхом, а є немовби «нав'язаним».

Важливим чинником психологічної адаптації до школи є соціальне оточення. Від ставлення вчителя до дитини залежить успішність її подальшого навчання. Успішність процесу адаптації визначає ще й те, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію серед однолітків. Активний та ініціативний першокласник стає лідером, починає добре вчитися, тихий і податливий – перетворюється на аутсайдера, вчиться неохоче або незадовільно.

Одною з головних проблем для малят початкових класів є заборона рухової активності ініціативних учнів і, навпаки, активізація млявих і пасивних.

Багато учнів зазнають труднощів у налагодженні стосунків з учителем і однокласниками, що нерідко супроводжується низьким рівнем опанування шкільної програми.

Мають проблеми із адаптацією й учні з поведінковими проблемами-на уроках ці учні не уважні, часто не слухають пояснень учителя, відволікаються на сторонні заняття і

розмови. На перерві вони мають отримувати розрядку-бігають, кричать, заважають іншим дітям. [3]

Так само і учні, що переходять до середньої ланки, мають свої особливості.

У цьому віці у зв'язку з початком етапу статевого дозрівання відбуваються зміни у пізнавальній сфері молодших підлітків: уповільнюється темп їхньої діяльності; виконання певних видів робіт потребує більше часу. Діти частіше відволікаються, можуть бути роздратованими, неуважними, неадекватно реагувати на зауваження тощо. Це, як наслідок, може бути причиною зниження рівня навчальних досягнень, втрати мотивації до навчання, породжувати конфліктні ситуації між однолітками та дорослими.

Процес адаптації учнів у період переходу з початкової до основної школи висуває високі вимоги до психофізіологічних можливостей школяра. Це пов'язано з переходом до поглибленого вивчення предметів, ускладненням навчального матеріалу, збільшенням кількості вчителів. Недостатня адаптованість може негативно вплинути на її здоров'я, успішність, соціальний статус у класному колективі, що в майбутньому може стати причиною дезадаптації в суспільстві.

До того ж перехід у середню освітню ланку співпадає у часі з початком вікової кризи – переходом до підліткового віку з його фізіологічними та психологічними особливостями.

Вікові психологічні особливості 10-річних школярів визначаються домінуванням емоційної сфери у функціонуванні психіки і особистісними новоутвореннями. Під час навчання у початковій школі у дітей відбувається розвиток пізнавальних потреб, мотивації навчання, навичок навчання, формування навчальної діяльності.

У особистісній сфері розвиваються індивідуальні особливості і здібності, навички самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції, розвиток адекватної самооцінки.

Наприкінці початкової школи у дітей повинні бути сформовані такі центральні вікові новоутворення, як довільність, рефлексія, внутрішній план дій, розвиток пізнавального ставлення до дійсності. Разом з тим передумовою успішної адаптації є не тільки процеси пристосування, а й досягнення, спрямовані на те, щоб ефективно функціонувати на певному етапі, розвиток здатності до подальшого конструктивного психологічного, соціального і особистісного розвитку.

У роботі по створенню психолого-педагогічних умов виділяють два взаємозалежних етапи.

Перший етап — формування готовності до навчання в новій соціально-педагогічній ситуації — охоплює друге півріччя підготовчої групи та четвертого класу.

Другий етап — створення умов для успішної соціально-психологічної адаптації до нової соціальної ситуації — це перше півріччя першого та п'ятого класу.

Отже, для успішної адаптації під час першого етапу постає завдання визначити рівень готовності учнів до наступного життєвого кроку. Це спростить знайомство педагогів дітьми, допоможе знайти підхід до кожної дитини, виявить слабкі сторони особистостей учнів і дасть можливість вчасно скоригувати виявлені недоліки у розвитку.

В своїй роботі я використовую методика Стадненка, Ілляшенка для визначення готовності до навчання в школі. Крім того визначається рівень розвитку фонематичного слуху, уваги, пам'яті слухової та зорової, розвиток мислення, мотивація учнів, функціональна готовність.

З учнями 4 класу застосовуються методики для визначення рівня розвитку пам'яті (слухової, зорової, моторно-слухової), розвиток уваги (її стійкість, об'єм, переключення та мислення).

За отриманими результатами за необхідності застосовую корекційно-розвивальні програми, для того щоб покращити особистісні показники учнів, підвищити їхній розвиток, створюю умови для успішного навчання та адаптації учнів.

Перехід учнів до нових освітніх ланок, упровадження нових Державних стандартів початкової та середньої базової освіти, нових навчальних програм робить особливо гострим питання готовності дітей до навчання в нових умовах. Ось чому підготовку до школи та

навчання слід розглядати як одне із найважливіших завдань, розв'язання якого сприятиме забезпеченню цілісного гармонійного становлення особистості дитини у подальшому житті. Взаємозалежність, взаємозв'язок трьох послідовних освітніх ланок вимагає узгодженості у змісті, формах і методах навчання й виховання, збалансованості між психофізичним та загальним розвитком дитини. Тому вчителям варто ознайомлюватись із змістом програм, якими будуть користувались вихователі дошкільного навчального закладу, рівнем її засвоєння кожною дитиною, що готується прийти через рік до школи. Це дозволить учителям з перших днів у 1 класі, в адаптаційний період, врахувати стан здоров'я, рівень розвитку дитини, спиратись на її пізнавальний досвід. А учителям, які будуть викладати у середній школі ознайомлюватись із вимогами до випускників початкової школи, розглянути критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи та здійснити порівняльний аналіз вимог до основної та старшої школи. [5].

Етап психолого-педагогічної адаптації в 1 та 5 класах це другий етап по створенню психолого-педагогічних умов.

На цьому етапі дуже важливо не упустити час у визначенні недоліків в пристосуванні учнів в старшій ланці. Чим раніше негаразди будуть виявлені, тим легше від них позбутися.

Із власного досвіду хочу зазначити, що достатньо ефективною методикою являється соціометрія, яку можна проводити як на першому, так і на другому етапі. Самооцінка дитини, сприйняття її іншими – це, як уже зазначалось раніше, важлива умова успішної адаптації дитини в шкільному середовищі, особливо в нових для неї умовах. Отже, легка у використанні методика може надати багато інформації про проходження другого етапу адаптації. Далі необхідно визначити причини низького статусу учня в класі, застосувати необхідні корекційні засоби для покращання перебігу навчання в класі та засвоєння матеріалу, що викладається.

Крім того здійснюється в школі діагностика шкільної адаптації за такими методами: з учнями початкової школи використовується проєктивна методик, з метою виявлення навчальної мотивації, відчуття себе в групі. Використовується експертне опитування вчителя, проводиться анкетування батьків.

З учнями середньої школи використовуються дещо інші методи діагностування, тут визначається рівень шкільної тривожності, за допомогою опитування та анкетування визначається безпосередньо рівень дезадаптації дітей. Як і з початковою ланкою, тут визначається мотивація до навчання в школі та рівень самооцінки.

Обов'язково на другому етапі застосовуються групові корекційні програми для покращання адаптації до навчання. Це і формування толерантного ставлення учнів один до одного, робота із почуттями та емоціями дітей, когнітивними схемами, поведінкою учнів. За допомогою цих занять учні навчаються конструктивним способам розв'язання конфліктів в шкільному середовищі. Крім того удосконалюються інтелектуальні здібності дітей, пізнавальні особливості та багато іншого.

Досить актуальними, останнім часом, є корекційні заходи по зниженню гіперактивності дітей, що має великий вплив на адаптацію учнів в школі, тому що зустрічаються все частіше. Крім того, за допомогою корекційних засобів необхідно сприяти формуванню в учнів позитивної «Я-концепції», уміння оцінювати себе, усвідомлювати власні можливості.

З учнями, які показали низький рівень адаптації, проводять індивідуальні корекційно-розвивальні заняття щодо зменшення рівня тривожності та конструктивного розв'язання конфліктів, підвищення рівня самооцінки, покращання емоційного стану. Це потенційна «група ризику». Дітки, що потрапляють до цієї групи потребують особливої уваги: їм необхідне додаткове обстеження для визначення типу групи, постійно аналізуються проблеми дитини, виявляються головні причини труднощів. Протягом навчання за такими дітьми необхідне постійне спостереження.

Бувають ситуації, коли допомоги та роботи психолого-педагогічної недостатньо для успішної адаптації учнів, в таких випадках доречно переадресувати дитину спеціалістам ПМПК.

Наприкінці першого семестру актуально проводить повторну діагностику рівня шкільної тривожності та визначення ставлення учнів до колективу свого класного колективу.

Як свідчить аналіз, учителі, які викладають у середніх класах, часто не бачать різниці між початківцями й іншими школярами основної школи. І як результат – завищені вимоги до цих учнів, зниження рівня навчальних досягнень, мотивації навчання. Такий підхід до навчання може ускладнити процес адаптації школярів.

Адже і вчителі також проходять період адаптації: потрібно запам'ятати нових учнів, вивчити їхні особливості, переключитися на роботу з п'ятикласниками, враховуючи основні психологічні особливості дітей цього віку. І чим швидше вчителі і учні знайдуть ті спільні шляхи, тим швидше пройде адаптація в учнів 5-го класу. А це є вміння вчителя ставити посилені вимоги зі свого предмета, вміння класного керівника згуртувати колектив, сформуванню культуру поведінки й навички спілкування, вміння учнів реально оцінювати свої можливості.

Тут буде доречним надання рекомендацій вчителям щодо вибору індивідуального педагогічного стилю, щодо вікових особливостей дітей, виступи на педагогічних радах з просвітницькою метою, проведення психолог-педагогічних консиліумів, круглих столів, ділових ігор.

У практичному впровадженні нового Державного стандарту надзвичайно важливою є роль класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. Від класного керівника цілком залежить мікроклімат в класному колективі, багато в чому – результати навчальної діяльності. Якщо класний керівник сам має комунікативні труднощі, йому буде складно налагоджувати контакти і з дітьми, і з педагогами, і з батьками. Якщо він не є вчителем за фахом, йому буде нелегко відслідковувати навчальний процес, впливати на нього з урахуванням інтересів учнів і побажань їхніх батьків. Класного керівника необхідно ознайомити з результатами обстеження учнів та виробити із ним спільні шляхи покращання умов адаптації.

І, зрозуміло, процес адаптації не може успішно відбуватись без активної участі батьків учнів. Традиційною формою роботи з батьками вважаються батьківські збори, проведення яких у останні роки набуло різноманітних форм залежно від змісту та методів роботи. Бажано працювати разом на трьох рівнях: теоретичному, практичному та технологічному.

Під час першого етапу, а саме формування готовності до навчання в новій соціально-педагогічній ситуації, батькам актуально надавати рекомендації щодо змін стосунків у сім'ї, стилю виховання, рекомендації з приводу занять з дитиною, проводити психологічну просвіту батьків щодо вікових особливостей дітей. Це можливо робити як під час батьківських зборів, так і за допомогою консультпунктів, розповсюдження пам'яток, за рахунок оформлення інформаційних куточків та інше.

Практика організації консультпунктів для батьків у дошкільному навчальному закладі та у школі, проведення творчих зустрічей батьків та учнів одного і того ж учителя (четвертого і майбутнього першого класу), спільне проведення свят, екскурсій уже виправдали себе на практиці. Інноваційні підходи щодо спільної роботи педагогічних працівників та батьків вимагають врахування потреб та інтересів усіх майбутніх першокласників і кожного зокрема, щоб створити рівні стартові можливості для успішного навчання в школі.

Під час проведення різних заходів вихователі та вчителі створюють умови для активного включення кожного із батьків у спільну діяльність з обговорення різноманітних проблем, які виникають у плані підготовки дитини до школи та взаємодії сім'ї та дитячого садка, сім'ї та школи. Це сприяє переосмисленню особистих поглядів батьків на проблеми розвитку, виховання, навчання, соціалізації дитини та формує педагогічну рефлексію в батьків, при цьому вони мають можливість порівняти власну позицію з думками інших.

Щоб викликати зацікавленість батьків до важливих питань та проблем переходу їхніх дітей на новий рівень розвитку, можна проводити відеолекторії про життя дітей у школі, їхню підготовку до занять, виховні заходи, прогулянки тощо; різноманітні виставки дитячих

робіт; зібрані та записані вислови дітей щодо різноманітних тем, з підготовки до школи зокрема; фотовиставки; відкриті заняття для батьків та вчителів, які проводять як вихователі у дитячому садочку, так і вчителі у школі.

Такі форми співпраці дають змогу активніше залучати батьків до виховного процесу їхніх дітей, знайомитися зі змістом навчально-виховної роботи у школі, оцінити реальні можливості своїх дітей щодо готовності до навчання. . Усе це сприяє підвищенню педагогічної культури батьків та подоланню багатьох проблем у реалізації психолого-педагогічного супроводу учнів.

Під час другого етапу — створення умов для успішної соціально-психологічної адаптації до нової соціальної ситуації — це перше півріччя першого та п'ятого класу, так само необхідно надавати індивідуальні та групові консультації батькам. Доречно провести виступ на батьківських зборах про віковий період, надавати допомогу батькам дітей з різними індивідуально-психологічними особливостями, надавати індивідуальні консультації щодо налагодження дитячо-батьківських стосунків, як і під час першого етапу, проводити переадресування до інших спеціалістів. Спільно із соціальним педагогом та класним керівником, психолог виконує супровід соціально-неблагонадійних сімей.

Так як процес вивчення особливостей дітей відбувається ще з періоду дошкільної підготовки, проводиться протягом всього періоду навчання, такий фактичний матеріал є надзвичайно важливим для успішної адаптації, тому необхідно вводити та використовувати індивідуальні картки. Туди заносяться загальні відомості про учня, інформація про стан здоров'я, фіксуються кризові та травмуючі події в житті дитини, всі отримані показники діагностування, заплановані методи корекції та профілактики. Також, для того, щоб запобігти непорозуміння із батьками учнів, в картках є місце підпису батьків про згоду на проведення діагностування дітей.

Готових рецептів щодо вирішення окресленої проблеми в педагогіці не існує. Але спільна робота вчителів та батьків може принести гарні плоди.

Вчасне виявлення проблем адаптації дітей до навчання в школі дає можливість надати вчителям та батькам рекомендації, які дозволять дитині скоріше пристосуватися до нових вимог.

Важливо, створювати ситуації, які б дозволяли дитині проявляти ініціативу, мати право на помилку, на власну думку, брати участь у спільній діяльності, працювати в умовах альтернативи, вибору, створювати демократичну, не авторитарну атмосферу навчання.

Важливо мати на увазі, що в період адаптації наш обов'язок забезпечити дитині спокійну, лагідну обстановку, чіткий режим, тобто зробити так, щоб учні постійно відчували підтримку і допомогу з боку батьків і педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 20 квітня 2011 р. № 462. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
3. Інформаційний збірник та коментарі МОНМСУ. 17-18 червня 2012.-с.63. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.google.ru/url?sa=t&rc=tj&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CDIQFjAC&url=http%3A%2F%2Fpedpresa.com.ua%2Fbiblioteka%2Ffiles%2F2013%2F07%2FZbirnyk_17-18_2013.pdf&ei=mMJ5U9WTKuaX1AXr8ICgDw&usq=AFQjCNGq6BuXHo6Tqjs34Cq3_T6ZttJD3g&bvm=bv.66917471,d.bGQ&cad=rjt
4. Бех І. Д. Молодший школяр як особистість /І. Д. Бех // Навчання і виховання учнів 4 класу: [метод. посіб. для вчителів] / Упор. О. Я.Савченко – К. : Початкова школа, 2005. – С.12–27.

5. Бойбіна Юлія. Прийом першокласника. Алгоритм робот // Психолог. – 2010. – №23-24.
6. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посіб. / за ред. С. Д. Максименко. – К. : Літера ЛТД, 2008. Молодий школяр (Тематичний випуск) // Психолог. – 2006. – № 29.
7. Молчанова І.І. Адаптація п'ятикласників до навчання в умовах впровадження державного стандарту загальної середньої освіти (методичні рекомендації) / [Укладачі: І.І. Молчанова, В.В. Соловйова]. – Красноармійськ. – 2013. – 30 с.
8. Назаренко Л.Л. Психологічний супровід впровадження оновленого державного стандарту базової освіти / Л.Л. Назаренко // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2013. – № 9 (57).
9. Опанасюк Галина. Алгоритм супроводу дітей в адаптаційний період / Г. Опанасюк // Психолог. – 2009. – № 3-4.

II. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

С. В. Сотник,
директор Шполянської загальноосвітньої школи
I-III ступенів №5 Шполянської районної ради;
Н. Г. Завгородня,
заступник директора Шполянської
загальноосвітньої школи I-III ступенів №5
Шполянської районної ради

Анотація

Сучасна педагогіка має потребу у висококваліфікованих спеціалістах, які здатні творчо підходити до організації навчально-виховного процесу та досягати високих якісних результатів. Вчителі сьогодні мають бути готовими до активного самостійного використання знань та здобутої інформації у сучасних соціально-педагогічних умовах, професійно самовдосконалюватись шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. Звідси випливають завдання для методичної роботи школи, спрямованої на розвиток особистісно і соціально значущих рис вчителя, його професійних компетенцій.

У роботі автори описали досвід роботи Шполянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 5 щодо методичного супроводу професійного зростання майстерності вчителя.

РОЛЬ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У ЗРОСТАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

*Щоб дати учням іскорку знань, учителю
 потрібно увібрати ціле море світла.*

Василь Сухомлинський

Одним із пріоритетних напрямків розвитку освіти, визначених Національною стратегією розвитку освіти на період до 2021 року є «...удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти; підвищення їх управлінської культури.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

– реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;

– забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку». [1]

Отже, сучасні вимоги до педагога на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань та практичних умінь. Проблема самоосвіти стає все більш актуальною. Завданням методичних служб на даному етапі є максимальне використання творчого потенціалу педагогів, яких, сьогодні треба повернути від виконавчої дисципліни до дисципліни самостійного творчого мислення. [5]

Як відомо, ставлення педагогів до методичної роботи взагалі, й до самоосвіти зокрема, неоднозначне, а тому головним завданням методичної служби є створення стійкої мотивації професійного самовдосконалення. Виходячи із вищесказаного, можна зробити висновок, що виникає потреба у досконалії організації, управлінні та методичному супроводі професійного зростання діяльності педагогів. [6]

Свого часу К.Ушинський писав: «... у навчанні і вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вчителя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, як би хитро він не був придуманий, не може замінити особистості в справі навчання і виховання». Ці слова залишаються актуальними і сьогодні, особливо в умовах впровадження нових Державних стандартів.

Які нові якості повинен мати педагог ХХІ століття?

По-перше, він повинен бути підготовлений до нової професійної ролі. Сьогодні він не може вже бути абсолютним носієм знань. Він не може бути наглядцем за учнем. Він повинен бути людиною креативною, що супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини. Основна роль вчителя сьогодні – не лише дати певну суму знань учневі, а й навчити його вчитися, самостійно здобувати знання, застосовувати їх на практиці, тобто формувати компетентності, що базуються на знаннях, досвіді та цінностях особистості.

По-друге, вчитель повинен успішно формувати самодостатню людину, конкурентоспроможного фахівця. Окрім того, вчитель повинен щодня навчатися, бути готовим до використання сучасних освітніх технологій, до нових технологій навчальної діяльності. Це, безумовно, інформатизація, комп'ютеризація. Низку нових вимог до педагога ставить і профільна школа, викладання в якій вимагає від педагога готовності варіювати зміст, вимоги, підходи до викладання предмета. Саме на ці завдання, на формування якісно нового педагога налаштована вся система методичної роботи школи. Ось чому система взаємозалежних методичних дій та заходів, спрямована на всебічне підвищення кваліфікації професійної майстерності кожного вчителя і вихователя, на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу, школи в цілому і кожного вчителя окремо. [8]

Метою методичної роботи в школі є підвищення рівня педагогічної майстерності вчителя і педагогічного колективу. Щоб робота була змістовною, цілеспрямованою та ефективною, здійснюємо її на діагностичній основі. Це допомагає чітко спланувати діяльність, визначити рівень професійної майстерності та загальної культури вчителя, а також врахувати його запити, потреби, забезпечити його саморозвиток і самовдосконалення. Впровадження системи педагогічного діагностування дає можливість здійснювати системно-цільовий підхід до управління процесом підвищення професійної компетентності педкадрів.

Пошук шляхів підвищення якості безперервного навчання педагогічних працівників, розвиток педагогічної майстерності, формування навичок науково-дослідницької роботи - пріоритетні завдання методичної служби Шполянської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 5. Головним об'єктом у методичній роботі був і залишається педагог. Тому і

діяльність методичної служби спрямована на нього, на професійний ріст педагога. Методична служба школи прагне створити атмосферу дружньої взаємодії, умови професійного взаємозбагачення, довіри між учителями і членами адміністрації; сформувати в учителя потребу для подальшого росту, вмотивувати його творчість. Враховуючи досягнення педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду, стан навчально-виховного процесу та рівень професійної компетентності педкадрів, визначено основні напрямки, структуру та зміст методичної роботи з педпрацівниками школи, що дозволило повною мірою здійснювати системно-цільовий підхід до управління процесом підвищення професійної компетентності педкадрів, надавати реальну, дієву, адресну методичну допомогу вчителям, організовувати реалізацію сучасних педагогічних концепцій і систем, перспективного педагогічного досвіду через колективні, групові та індивідуальні форми науково-методичної роботи.

Реалізації цих завдань сприяють в першу чергу колективні форми методичної роботи, що використовуються з метою вироблення єдиного підходу до вирішення певних проблем, обговорення актуальних питань організації навчально-виховного процесу, аналізу результату колективної діяльності. Ми використовуємо такі форми колективної методичної роботи, як педагогічна рада, методична рада, проблемні семінари, динамічні групи, педагогічні питання, конференції, педагогічні виставки, консалтингова служба, робота над колективною науково-методичною проблемою.

Домінує серед колективних форм методичної роботи в школі така форма, як методичні об'єднання педагогічних працівників, які створені на міжпредметній основі, що пов'язано із кількісним складом педагогічного колективу. Шкільне методичне об'єднання є найдавнішим видом учительської співдружності. У школі функціонують чотири методичних об'єднання: методичне об'єднання вчителів початкових класів, вчителів суспільно-гуманітарного циклу, природничо-математичного циклу та методичне об'єднання класних керівників. Основними завданнями методичних формувань є розвиток професійної компетентності кожного педагога, формування в нього вмінь не лише сприймати інновації, а й творчо їх реалізувати в практичній діяльності.

Основною метою діяльності кожного шкільного методичного об'єднання є: залучення вчителів до інноваційної, пошукової діяльності, розвиток творчої ініціативи педагогів, виявлення і поширення найбільш ефективних форм та методів їхньої роботи.

Їхні теми, проблематика відображають сучасні актуальні питання щодо здійснення навчально-виховного процесу, реалізації навчально-методичної проблеми, над якою працює колектив школи «Оптимізація навчально-виховного процесу – одна з умов підвищення ефективності та якості навчання». Робота методичних об'єднань максимально спрямована на формування професійно-педагогічної та соціально-психологічної культури педагогів, розширення і поглиблення знань, продукування нових педагогічних ідей, технологій навчання та виховання в сучасних умовах.

Методичне об'єднання вчителів початкових класів працює над реалізацією науково-методичної проблеми «Створення умов для розвитку ключових компетентностей учнів через впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес». Актуальність проблеми обумовлена тим, що початкова школа уже другий рік працює за новим Державним стандартом. Кожен вчитель початкової школи працює над проблемою, яка підпорядкована проблемі методичного об'єднання. Вчитель 1 класу працює над проблемою «Формування ключової компетентності уміння вчитися в учнів початкових класів», вчитель 2 класу – «Формування громадянської компетентності», 3 класу – «Формування здоров'язберігаючої компетентності», 4 класу – «Формування мовленнєво-комунікативних компетентностей молодших школярів», вихователь – «Формування загальнокультурної компетентності на заняттях групи продовженого дня».

На засіданнях методоб'єднань розглядаються нормативно-правові документи щодо забезпечення процесу викладання предметів, рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу, актуальні проблеми викладання шкільних дисциплін, матеріали

моніторингу якості навчально-виховного процесу, рівня і якості загальноосвітньої підготовки школярів, обговорювались питання підготовки та проведення науково-практичних конференцій, шкільного етапу учнівських олімпіад з базових дисциплін, конкурсів педмайстерності. Вчителі ознайомились з методикою вивчення складних тем навчальних програм, сучасними підходами до планування навчально-виховного процесу за сферами життєдіяльності та лініями розвитку; педагоги обмінювались перспективним досвідом роботи, проводили огляди науково-методичної літератури, педагогічної преси, практичні заняття, тощо. Практично всі засідання методичних об'єднань є проблемно-тематичними, що висвітлюють певні аспекти реалізації навчально-методичної проблеми, над якою працює методичне об'єднання.

У спрямуванні творчих пошуків педагогів щодо вивчення і впровадження досягнень психолого-педагогічної науки та перспективного досвіду у навчально-виховний процес особлива увага відводиться творчим групам. Творчі групи забезпечують розвиток творчої активності педкадрів, сприяють розвитку сучасного стилю педагогічного мислення, формуванню в них вмінь щодо самоаналізу, самовираження, самоствердження та саморозвитку власної професійної діяльності. Результативною є робота творчої пари вчителів математики, які щороку демонструють досвід своєї роботи на педагогічних виставках, на конкурсах педагогічної майстерності, апробують підручник Афанасьєвої «Геометрія» 9 клас.

Ефективно зарекомендувала себе динамічна група вчителів біології і хімії, працюючи в якій вчителі, зосереджують увагу на вивченні однієї навчально-методичної проблеми з подальшим впровадженням її у шкільну практику. Так робота динамічної групи над однією проблемою дала змогу її членам поглиблено вивчати рекомендації педагогічної науки, випробовувати їх, вносити необхідні корективи, цілеспрямовано впливати на навчально-виховний процес.

З огляду на те, що 50% вчителів школи мають вищу кваліфікаційну категорію, обговорюється питання про створення на наступний рік «Школи вищої педагогічної майстерності», школи, яка стане зразком вдосконалення майстерності педагога та сприятиме становленню молодого вчителя. У перспективі є створення методичного об'єднання вчителів художньо-естетичного циклу та основ здоров'я.

Сьогодні у школі кожен вчитель має можливість самостійно обирати те методоб'єднання, в роботі якого він буде брати участь упродовж навчального року, самостійно може визначається із питаннями самоосвіти.

За результатами анкетування вчителів, у планах адміністрації і створення «малих методичних об'єднань» вчителів, що впроваджують Державний стандарт початкової загальної освіти та Державний стандарт базової загальної і повної середньої освіти, які викладають нові предмети в школі, апробують нові підручники. Саме така форма роботи, на наш погляд, дасть можливість визначити проблемні місця в професійній та фаховій діяльності вчителя, побачити шляхи удосконалення форм і методів роботи із педагогами, спланувати індивідуальну роботу з кожним із педагогів.

П'ятирічна робота над проблемною темою школи активізувала науково-методичну діяльність кожного вчителя, сприяла підвищенню рівня його теоретичної підготовки. За останній рік описано досвід роботи вчителя світової літератури Борген Т.О., вчителя фізики Курінної Л.В., вчителя початкових класів Головка В.А., класного керівника Курінної Л.В. Така узагальнююча діяльність адміністрації школи дозволяє колегам ознайомитися та впроваджувати в роботу елементи ППД кращих вчителів школи, закріплювати позитивний інноваційний досвід, впроваджувати нові педагогічні технології. Щомісяця до уваги вчителів готуються методичні бюлетені, де відображаються відомості з уроків, опис елементів ППД вчителів, результативність їх роботи.

Найбільш активною формою впровадження досвіду, є проведення семінарів-практикумів. Головне завдання таких семінарів - надання практичної допомоги вчителям певного фаху. В школі були проведені семінари «Життєтворчість особистості як нова освітня

технологія», «Робота з невстигаючими учнями з метою подолання неуспішності», «Сучасний урок: проблеми, досвід, перспективи».

Результативними є такі форми методичної роботи як фестивалі педагогічних ідей, методичні тижні, методичні естафети, творчі звіти, тощо. Проведення таких заходів сприяє вдосконаленню методики проведення класичного уроку й пошуку нових форм організації навчально-виховного процесу через нетрадиційні підходи до проведення уроку. Вчителі школи проводять інтегровані уроки, уроки-практикуми, семінари, уроки-подорожі, захисти творчих проєктів, тощо.

Практика засвідчує, що вдосконаленню змісту методичної роботи сприяє вмiле поєднання як традиційних, так і нетрадиційних (інноваційних) підходів до організації і проведення роботи з педагогами. Саме тому ми використовуємо нетрадиційні підходи до проведення засідань методичного об'єднання, організовуючи їх у вигляді «круглих столів», методичних консилиумів, рингів, педагогічних вернісажів, олімпіад, ділових ігор, дебатів, диспутів тощо. [9]

Систематично згідно з планом роботи проводились засідання методичної ради, де було заслухано актуальні питання організації навчально-виховного процесу, вивчення, узагальнення та впровадження в педагогічну практику досвіду використання інноваційних технологій і сучасних форм організації навчально-виховного процесу, питання науково-методичної роботи з педпрацівниками, предметних методичних об'єднань, питання моніторингу якості загальної середньої освіти, рівня навчальних досягнень учнів, їх відповідності чинному Державному стандарту початкової загальної освіти та чинному Державному стандарту базової повної загальної середньої освіти, моніторингу умов забезпечення психічного та фізичного стану учнів навчального закладу, питання навчально-методичного характеру, виступи з досвіду роботи вчителів школи.

Таким чином, удосконалення та осучаснення змісту методичної роботи в школі забезпечує творчу ініціативу вчителя, удосконалення його професійної та фахової майстерності. Традиційними в школі вже стали тижні педагогічної майстерності вчителів, під час яких всі бажаючі могли побувати на уроках досвідчених майстрів своєї справи.

Поринувши в щоденні турботи, адміністрації школи не слід забувати і про вчителя-початківця. Адже залишивши його сам на сам із проблемами, він не завжди правильно розв'яже їх. Молодий спеціаліст стане хорошим учителем, тоді, коли йому пощастить працювати в обстановці творчої праці педагогічного й учнівського колективів. Тому завдання педагогічного колективу й адміністрації школи — докласти максимум зусиль до виховання з молодого вчителя досвідченого педагога.

Для забезпечення підвищення рівня фахової майстерності педагогів-початківців і вдосконалення їхніх практичних навичок і вмінь у нашій школі створено систему роботи з молодими спеціалістами. У роботі з молодими вчителями задіяні директор школи, заступники директора з навчальної та виховної роботи, наставники, методична рада, методичні об'єднання; проводяться методичні оперативки, декади ініціативи та творчості молодих спеціалістів, семінари-практикуми, тренінги, виставки. Активно діє консалтингова служба, як одна із форм індивідуальної методичної роботи з педпрацівниками. Йдеться, насамперед, про допомогу у підготовці до проведення навчальних занять, позакласних заходів, плануванні роботи, оформленні шкільної документації, доборі завдань письмових робіт для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів, тощо. Наставники разом із адміністрацією школи надають кваліфіковану допомогу молодим учителям за такими напрямками: ефективна та своєчасна допомога в організації навчально-виховного процесу та підвищення фахового рівня відповідно до Державних стандартів; розробка навчально-програмної документації; добір матеріалів із питань удосконалення форм і методів навчання та виховання, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Становленню педагога сприяє організація і проведення тижня ініціативи та творчості молодих учителів, засідання «школи молодого вчителя». Допомагає в професійному становленні вчителя - взаємовідвідування уроків молодими спеціалістами та їх

наставниками. Така форма роботи спрямована на максимальну активізацію практичної діяльності вчителів і робить їхню спільну роботу активною, творчою та динамічною. А молоді вчителі пізнають ази вчительської роботи – який тип уроку вибрати залежно від завдань і умов роботи, як реалізувати принципи навчання, як озброїти учнів навичками: думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї й концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, трактувати її і застосовувати в конкретних умовах; які інтерактивні технології використати на уроці, як навчити учнів роботі у групах та парах, взаємонавчання учнів у парах змінного складу, що в певних ситуаціях дає гарні результати, тощо.

Дуже важливо навчити молодого вчителя і мотивувати навчання учнів, зацікавлювати їх до вивчення теми шляхом добору цікавих фактів, проблем. Вчитель має вміти і чітко визначити очікувані результати (цілі) заняття та організувати роботу на досягнення їх, шляхом використання різноманітних методів для привернення уваги учнів, налаштування їх на роботу, підтримання дисципліни, необхідної для нормальної роботи класу. Педагогам іноді складно розкриватися перед школярами, висловлювати своє особисте ставлення до матеріалу, виявляти некомпетентність у деяких питаннях. Безумовно, не всі вчителі можуть використовувати технології інтерактивного навчання, які дають можливість для фахового росту. Саме вчасне діагностування таких проблем та дієва допомога досвідчених вчителів дає можливість вчителю змінити себе і розпочати самовдосконалення шляхом навчання разом з учнями. Досвід показує, що вчитель який бажає навчитися обов'язково навчиться і вже після кількох старанно підготовлених уроків він зможе відчутти, як змінилося ставлення до нього учнів, а також сама атмосфера в класі, — і це слугуватиме додатковим стимулом у роботі, бажанням самореалізуватися. Це надає молодому вчителю впевненості у правильному виборі професії, навчає на початку педагогічної діяльності діяти та спілкуватися, стимулювати бажання підвищувати свій професійний рівень, активізувати творчий потенціал, виробити і розвинути навички використання інтерактивних методик, сприяє розвитку їх комунікативних умінь, а основне становленню Учителя.

Велику роль у процесі професійного і творчого зростання педагога відіграє його самоосвіта. Видатний педагог Василь Сухомлинський був переконаний, що самоосвітня діяльність учителя має починатись із самопізнання. Кожний визначає чотири компоненти свого «Я»:

- «актуальне Я» - яким себе бачить педагог у даний час;
- «ретроспективне Я» - яким він себе бачить та оцінює стосовно початкових етапів своєї праці;
- «ідеальне Я» - яким він хотів би бути;
- «рефлексивне Я» - як, на погляд педагога, його розглядають і оцінюють керівництво навчального закладу, колеги й учні.

Організація самоосвіти педагога залежить від рівня його підготовки, визначення проблем, мети вдосконалення його педмайстерності, вибору форм і методів узагальнення досвіду, а також від стилю управління педагогічним колективом. Самоосвіта педагогів посідає особливе місце в системі формування їхньої компетенції та творчого зростання. [7]

При доборі змісту та форм самоосвіти педагогу необхідно брати до уваги два її аспекти:

- предметом вивчення можуть стати нові наукові ідеї, найактуальніші педагогічні проблеми, які ще не пройшли перевірку масовою шкільною практикою, а результатом самоосвітньої роботи має стати вивчення педагогом теоретичної проблеми та визначення шляхів її практичного застосування у шкільній практиці;

- предметом самостійного вивчення може виступати передовий педагогічний досвід, який ще не здобув належного теоретичного узагальнення, а результатом має бути вироблення в педагогів готовності до подальшого осмислення виявлених педагогічних фактів;

- зв'язок самоосвіти з практичною діяльністю педагогів.[5]

Досвід роботи з педагогами свідчить, що самоосвіта дає позитивний результат у тому разі, якщо вона здійснюється цілеспрямовано, планомірно, систематично і відбувається в напрямку стимулювання мотивації педагога. Тому методична служба та керівництво навчального закладу постійно стимулює мотивацію самоосвіти та оновлення знань педагогічних працівників, оскільки на якому б етапі життєвого досвіду і професійного шляху не перебував педагог, він ніколи не може вважати свою освіту завершеною, а свою професійну компетенцію – цілком сформованою. Ми готуємо педагога завжди бути готовим до змін, що відбуваються в освіті, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу та творчість.

Постійний потяг до самовдосконалення, наявність особистісної мети й саморозвиток, оволодіння раціональними прийомами самоосвіти, вміння аналізувати, оцінювати власну діяльність і робити адекватні висновки – ось основні компоненти творчого розвитку нашого вчителя, його творчої педагогічної фантазії.

І як результат, у школі поліпшилася робота з обдарованими дітьми, організація позакласної, дослідницької, пошукової роботи вчителів. В школі постійно ведеться активна робота щодо залучення учнів до різноманітних конкурсів, олімпіад, до написання науково-дослідницьких робіт. Цей рік також не став виключенням. Учні школи результативно працювали в секціях географія і краєзнавство, українська мова, англійська мова і світова література МАН.

Але, як відомо, творчого учня може виховати тільки креативний, творчий учитель. Саме тому кожна школа зацікавлена у вчителів, який постійно прагне до творчого пошуку, має навички дослідницької, експериментальної діяльності, вивчення, узагальнення, впровадження перспективного досвіду, високий рівень інформаційної культури, вміє інтерпретувати новий зміст освіти в методику навчання і виховання, здійснювати аналіз результатів творчої діяльності як своєї власної, так і педагогічного та учнівських колективів.

Зміни, які відбуваються в освіті, стосуються всіх учасників навчально-виховного процесу: і учнів, і педагогів. Широкого застосування набули нові форми підвищення кваліфікації педагогів, яка дає перспективи для саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення педагога. Порівняно з минулими роками збільшилась кількість педагогів, які беруть участь у науково-практичних конференціях, Інтернет-семінарах, конкурсах професійної майстерності «Учитель року».

Масові методичні заходи, проведені протягом навчального року, конкурси педагогічної майстерності засвідчили розширення особистого методичного арсеналу більшості вчителів, чому у значній мірі сприяла динаміка позитивних змін у системі методичної роботи:

- на сьогодні майже всі вчителі вищої категорії, вчителі-методисти, старші вчителі проводять методичну роботу, є керівниками районних методоб'єднань, шкіл росту педагогічної майстерності, проблемних семінарів, творчих груп;

- більшість вчителів здійснюють самоосвітню діяльність, усвідомлюючи, що це найефективніший шлях до самовдосконалення.

Іншим важливим критерієм результативності методичної роботи є позитивні тенденції у стані викладання предметів, результатах навчальної діяльності учнів.

Отже, очевидно, що якісні зміни у впровадженні Державних стандартів початкової та середньої базової освіти неможливі без професійного зростання педагогічних працівників, яке повинно стати результатом планомірної і послідовної роботи методичної служби школи, досконалого використання нею різноманітних форм та методів роботи, та усвідомлюватися особистістю вчителя як соціальна потреба.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» від 20 квітня 2011 р. № 462. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
4. Галузева Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (Наказ МОН України від 14 серпня 2013 року №1176).[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
5. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Л. Г. Карпова. – Х., 2003. – 209 с.
6. Кисіль С. В. Науково-методичні кроки до педагогічної майстерності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Pedagogica/25991.doc.htm
7. Коростіль Л. А. Самоосвіта особистості як соціальне та педагогічне явище / Л.А. Коростіль // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Суми : Видавництво СумДПУ. – 2009. – № 1. – С. 138– 145.
8. Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя. – Х.:Основа, 2006. – 126 с.
9. Темченко О. Впровадження інноваційних підходів для підвищення компетентності педагогів / О. Темченко // Завуч. – 2005. - №13. – С. 32-37.

О. Д. Придаток,

заступник директора з навчально-виховної роботи;

Н. М. Кравцова,

учитель початкових класів;

Л.О. Білушенко,

учитель початкових класів Орловецької загальноосвітньої школи I-III ступенів

Городищенської районної ради

Анотація

У статті описано ефективні засоби та умови підвищення професійної компетентності педагога, комплексний підхід у доборі змісту й організації роботи, основні шляхи професійного розвитку педагога та подано приклади з досвіду роботи школи.

СИЛЬНИМ, ДОСВІДЧЕНИМ СТАЄ ПЕДАГОГ, ЯКИЙ УМІЄ ТВОРЧО ОЦІНИТИ СВОЮ ПРАЦЮ (В. СУХОМЛИНСЬКИЙ)

Життя нічого не дарує без важкої праці та хвилювань.

Горації

Модель сучасного вчителя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплому про педагогічну освіту, а формуються у щоденній учительській праці.

Оскільки урок – це головний простір для учителя, тому, за словами Василя Сухомлинського, «учитель повинен працювати більше не на уроці, а готуючись до нього» [10].

Спостереження і вивчення документації, бесіди і анкетування та їх правильний аналіз допоможуть визначити рівень майстерності учителя. Наступним кроком буде визначення утруднень учителя у навчально-виховному процесі. Труднощі учителя в школі найчастіше

викликають зовнішні чинники. Вони залежать від рівня компетентності учителя, а, значить, від його освітньої та моральної підготовленості до педагогічної роботи, його ставлення до обраної справи, ступеня покликання та професійної придатності.

Одним з найбільш ефективних засобів підвищення професійної компетентності учителя є самоосвітня діяльність. Професійна освіта педагога – свідомо діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця – адаптування своїх індивідуальних неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості. А оскільки навчити самого себе значно складніше, ніж когось, вона передбачає методичний супровід. Він має бути багаторівневий і, обов'язково, поступовий [10].

На підготовчому етапі велику роль відіграє готовність учителя до постійного зросту, до творчості [10].

В Орловецькій загальноосвітній школі I-III ступенів на засіданнях педагогічної, методичної рад, шкільних методичних об'єднань розглядалися найбільш актуальні питання:

- Про впровадження у навчально-виховний процес нового Державного стандарту. Організаційно – методичне забезпечення навчально-виховного процесу в 1 класі в умовах впровадження нового Державного стандарту (засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів №1, вересень 2012).

- Про впровадження у навчально-виховний процес нового Державного стандарту. Організаційно – методичне забезпечення навчально-виховного процесу в 2 класі в умовах впровадження нового Державного стандарту (засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів №1, вересень 2013).

- Про організацію виховного процесу у 5 класі (засідання методичного об'єднання класних керівників №1, вересень 2013).

- Про випереджальну методичну підготовку вчителів до роботи у 5 класі за новими державними програмами згідно нового Державного стандарту (засідання методичного об'єднання вчителів гуманітарного та природничо-математичного циклу №1, вересень 2013).

- Про системний і компетентнісний підхід до впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти – передумови реалізації виховних розвивальних можливостей початкової школи (засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів №3, грудень 2013).

- Про інформативність уроку як засіб підвищення його результативності (засідання методичного об'єднання вчителів гуманітарного та природничо-математичного циклу №3, лютий 2014).

- Про використання ІКТ - одного з сучасних засобів розвитку школярів (засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів №5, травень 2014, засідання методичного об'єднання вчителів гуманітарного та природничо-математичного циклу № 4, травень 2014).

Головним етапом підготовки учителя до самоосвітньої діяльності вважається діагностичний. У нашій школі є широкий спектр форм і методів діагностики рівня педагогічної майстерності (анкети, тести, програми), які допомагають визначати рівень методичної підготовки учителя, його педагогічної майстерності [10]

За словами Василя Сухомлинського «...немає людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, як учителі». Оскільки творчість – «це діяльність, результатом якої є щось якісно нове, неповторне, оригінальне, і навіть суспільно - унікальне», то кожного учителя турбує питання: як сформувати здібність до творчої роботи, і як підтримувати світоч творчості, щоб він якомога довше не згасав, - і давав плоди. [13].

У стремлінні до творчого зростання учителя знову ж таки сприяє постійна самоосвітня діяльність у поєднанні зі стимулюючими факторами. Психологи доводять, що кожна особистість потребує досягнень, більш того, устремління до успіху – процес керований, а до самовдосконалення – природний, даний нам від народження.

Стимулювання діяльності творчого учителя є однією з функцій адміністрації школи. Причому можна виділити зовнішні стимули, які сприяють розвитку творчої активності. Для вчителя, я вважаю, особливо великого значення набувають такі стимули, як:

- повага людей населеного пункту, де проживає учитель;
- співпраця з учнями й колегами, доброзичливі стосунки з адміністрацією;
- підвищення кваліфікації;
- творча атмосфера в колективі;
- використання досвіду інформаційної діяльності, досвіду колег.

Не останню роль серед умов, що впливають на роль творчої особистості відіграють морально-психологічні умови у школі. Відсутність конфліктів, атмосфера взаємоповаги один до одного, пошани і гордості за свою професію, керівник, який зуміє розгледити творчу особистість учителя, підтримати його і направити діяльність у потрібному напрямку.

Навчання учителя не може мати зупинок, перерв, не може закінчуватися. К. Ушинський зазначав: «Учитель живе до тих пір, доки вчиться. Як тільки він перестає вчитися, в ньому умирає учитель»

Структура процесу самовдосконалення складається з чотирьох етапів:

- самоусвідомлення та прийняття рішення здійснювати процес самовдосконалення;
- планування та вироблення програми самовдосконалення;
- безпосередня практична діяльність з реалізацією поставлених завдань, пов'язаних з роботою над самим собою;
- самоконтроль та самокорекція цієї діяльності.

Професійне самовдосконалення педагога здійснюється через самооцінку. Активну участь у різноманітних методичних заходах, що проводяться в навчальних закладах чи в районі, області та самовиховання.

Так, в Орловецькій загальноосвітній школі I-III ступенів впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти проводиться:

1. Через участь у виставці педагогічних технологій «Освіта Черкащини». Результативністю цього є отримання нагород:

- Дипломом Департаменту освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації нагороджено учителя фізичної культури Гулака В. А. та вчителя початкових класів Кравцової Н.М. за серію цифрових ресурсів з теми «Школа стрибків» (2013) ;

- Грамотою Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради нагороджено учителя початкових класів Придаток О.Д. за серію цифрових ресурсів з теми «Крокуємо по сходах до інформатики» (2013)

- Розміщено на порталі Черкаського ОІПОПІ матеріали вчителів початкових класів Білушенко Л. О., Придаток О.Д. із серії цифрових ресурсів на тему «Краса навколо нас в мистецтві. 1 клас». (2013)

2. Надруковано у всеукраїнських виданнях:

- Методичний посібник «Вивчаємо словникові слова легко!», видавництво «Основа», 2012 рік.

- Серія уроків з образотворчого мистецтва в 1 класі за новими Державними стандартами (газета «Початкова освіта» №3, січень 2013, видавництво «Шкільний світ»).

3. Розміщено на порталі видавничої групи «Основа» у конкурсі «Учительський журнал on - line» наступні роботи:

- Розробки уроків розвитку зв'язного мовлення. 3 клас (вчитель початкових класів Гайдай Л.В).

- Розробки уроків сходинки до інформатики, 2-3 клас (вчитель початкових класів Придаток О.Д.).

У 2014 році педагогічний колектив школи продовжує роботу над впровадженням Державних стандартів початкової та середньої базової освіти. Уже розроблено та подано на виставку педагогічних технологій «Освіта Черкащини» серії цифрових ресурсів:

- «Школа м'яча» для учнів 1 – 4 класів, вчитель фізичної культури Гулак В.А., вчитель початкових класів Кравцова Н.М.

- «Подружимося з комп'ютером через цікаві вправи», 2 – 3 класи, «Сходинки до інформатики», вчитель початкових класів Придаток О.Д.

- Серія діагностичних робіт з математики в комп'ютерній тестовій оболонці. 5-6 класи (вчитель Гергель О.В.).

- «Казки народів світу», 5 клас, світова література (вчитель Терлига Н.В.)

- «Світ дитинства», 6 клас, світова література (вчитель Терлига Н.В.).

Організація психолого-педагогічного супроводу впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти (у 3, 6 класах) розпочинається уже з II семестру 2013 - 2014 навчального року: обговорюється та планується перспективна тематика засідань педагогічних рад, методичних об'єднань, семінарів-практикумів, опрацьовуються нові програми та підручники, розробляються серії цифрових ресурсів, дидактичний матеріал.

Самоосвіта педагога – це провідна форма вдосконалення професійної компетентності, що полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні знань, узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої системної самоосвітньої роботи, спрямованої на самовдосконалення особистості задоволення власних інтересів та об'єктивних потреб освітнього закладу.

Щоб педагог мав мотивацію на самоосвіту й саморозвиток, потрібно, щоб у нього було адекватне уявлення про свою діяльність і особистісні якості, щоб він знав, якими є вимоги, що ставить перед ним, як професіоналом, суспільство.

Сьогодні педагоги повинні розуміти: бути гарним професіоналом означає бути в постійному пошуку, зростанні, розвитку. Труд педагога відрізняється високою мобільністю, надзвичайною складністю, вимагає від нього глибоких та різноманітних наукових, професійних знань, умінь, навичок, що становлять основу професійної компетентності. Підвищення професійної компетентності учителя – запорука успішного реформування системи освіти в цілому. Методика та техніка самоосвіти безпосередньо пов'язані з рівнем сформованості в педагогів системи основних педагогічних умінь:

- вивчення необхідної літератури та передового педагогічного досвіду;

- виокремлення з літератури, що вивчається, та передового педагогічного досвіду, основних актуальних положень, фактів, явищ, що піднімають теоретичний та методичний рівень педагога;

- відбір з прочитаного та побаченого педагогом думки та методичні знахідки для апробації у власній педагогічній діяльності;

- систематизування та розроблення науково-методичних узагальнень;

- впровадження досягнень психолого-педагогічної науки та шкільної практики у власний досвід роботи з учнями.

На даний час адміністрація школи вивчає передовий педагогічний досвід учителя математики Гергель О.В.

Гергель О.В. має кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії». Її досягнення:

1. 2010 рік. II місце в районному конкурсі «Учитель року» в номінації «Математика».

2. Робота з обдарованою молоддю:

- 2009 рік – I місце на Всеукраїнському етапі МАН; 2010 рік – I місце на районному та III місце на обласному етапах МАН; 2011 рік – два I-их місць на районному та IV місце на обласному етапах МАН; 2012 рік - III місце на районному етапі МАН; 2013 рік - два I-их місць на районному та III місце на обласному етапах МАН; 2014 рік - III місце на районному етапі МАН;

- 2010 рік. II місце в районній олімпіаді з математики – 1 учень; 2011 рік – I місце в районній олімпіаді з математики – 1 учень; 2012 рік – III місце в районній олімпіаді з математики – 1 учень; 2013 рік – II та III місце в районній олімпіаді з математики – 2 учні; 2014 рік – III місце в районній олімпіаді з математики – 1 учень.

3. Участь у виставці педагогічних технологій «Освіта Черкащини»: 2010 рік – Грамота за цифрові ресурси «Многогранники. Геометрія. 11 клас»; 2012 рік - Грамота за цифрові ресурси «Правильні многокутники», 2013 рік - Диплом за цифрові ресурси «Серія діагностичних робіт з математики в комп'ютерній тестовій оболонці».

4. Активний учасник Всеукраїнського конкурсу «Вчитель - новатор»: 2012 рік - нагороджена грамотою як лауреат VIII Всеукраїнського конкурсу «Вчитель - новатор»; 2013 рік - нагороджена грамотою як лауреат IX Всеукраїнського конкурсу «Вчитель - новатор».

5. Друк у фаховій пресі: 2010 рік – газета «Математика» № 43, видавництво «Шкільний світ»; 2011 рік - газета «Математика» № 3, № 11, № 19, видавництво «Шкільний світ».

6. 2013 рік - нагороджена Почесною грамотою Головного управління освіти і науки облдержадміністрації за сумлінну працю.

Узагальнення та вивчення матеріалів буде розглянуте на засіданні методичної ради у травні 2014 року.

Основними завданнями вдосконалення та професійної майстерності учителя є:

- збагачення теоретичних знань, професійної компетентності учителя, вихователя;
- оволодіння новими формами, методами, прийомами навчання і виховання;
- вивчення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду, новітніх досягнень педагогічних, психологічних наук, нових педагогічних технологій;
- розвиток у школі інноваційних процесів.

Педагоги Орловецької загальноосвітньої школи I-III ступенів збагачують та удосконалюють свої знання, діляться досвідом з іншими школами, використовуючи:

• літературу (наукову, науково-методичну, методичну, публіцистичну, художню та іншу);

• фахову періодику (газети «Інформаційний збірник та коментарії», «Освіта України», «Інформаційний вісник», «Завуч», «Директор школи», «Українська мова та література», «Фізичне виховання в школах України», «Інформатика», «Трудове навчання», «Історія та правознавство», «Початкова освіта», «Географія плюс», «Позакласний час», «Соціальний педагог», «Шкільна бібліотека», журнали «Всесвітня література», «Учитель початкової школи», «Математика в рідній школі», «Фізика в рідній школі», «Початкова школа», «Біологія в сучасній школі», «Англійська мова в початковій школі», «Географія та економіка»);

• постійно працюючий Інтернет;

• телебачення;

• відео, аудіо інформацію, ППЗ;

• проводять семінари – практикуми для директорів «Профільне навчання. Шляхи розвитку», 2013 рік (директор школи Погорілий О.С.); для вчителів курсу «Захист Вітчизни» «Використання ІКТ під час вивчення розділу «Тактична підготовка», 2012 рік (учитель курсу ЗВ Попович В.В.); для вчителів суспільних дисциплін «Організація повторення, контролю знань на уроках історії та правознавства: диференційований підхід», 2012 рік (учитель історії Сторчова Т.В.); для вчителів фізики «Розвиток особистісних компетенцій учнів в умовах використання ІКТ», 2014 рік (вчитель фізики Федоряка Т.В.); для вчителів «Сходьки до інформатики» з теми «технологія та особливості роботи з програмним забезпеченням предмета «Сходьки до інформатики» у 2 класі. 2014 рік. (вчитель початкових класів Придаток О.Д.), круглі столи, інформації;

• майстер-клас для вчителів початкових класів «Нестандартні форми роботи під час вивчення словникових слів у курсі початкової школи» (учитель Кравцова Н.М.);

• курси підвищення кваліфікації (кожних 5 років);

• екскурсії (м. Канів, м. Корсунь – Шевченківський, м. Чигирин «Золота підкова Черкащини» та інші), театри, виставки, музеї, концерти;

- заходи із обміну досвідом «Я - атестуюся», «Творчий учитель», «Розвиток абнотивності вчителя» ;

- різноманітні курси до виконання програми «Сто відсотків»: «Microsoft», «Intel@Навчання для майбутнього», «Основи інформаційно-комунікаційних технологій « ;

- подорожі (Росія, Єгипет, Анталія, Грузія).

З появою в роботі учителя комп'ютера та Інтернету, значно підвищуються можливості педагогічної майстерності.

Систематичність і послідовність самоосвіти, безупинний характер роботи, постійне ускладнення форми і змісту самоосвіти, принцип безперервності виявляється в трьох напрямках: теоретична підготовка за фахом, практичне удосконалення методів навчання та виховання учнів, вивчення результатів свого психологічного впливу на учнів.

Варто вивчати інші галузі науки: педагогіку, психологію, фізіологію, культурологію, соціологію, дидактику. Комплексний підхід виявляється також у виборі форм та методів, в орієнтації на самостійність і активність педагога.

Індивідуальний характер самоосвіти як самої гнучкої форми одержання знань не виключає і колективних форм роботи. Гласність і наочність результатів самоосвітньої роботи в педагогічному колективі, школі, районі, області – цим створюються умови, можливості для об'єктивного аналізу досягнень і недоліків навчально-виховної роботи школи.

Створення певних умов – стимулів, звертання педагогів до нових наукових досягнень і фактам передового педагогічного досвіду, відвідування й аналіз відкритих уроків:

- 1 клас. Іноземна (англійська) мова «Моя школа» (вчитель іноземної мови Лисак О.О.);

- 2 клас. Сходинки до інформатики «Команди і виконавці» (вчитель початкових класів Придаток О.Д.);

- 2 клас. Літературне читання «Легкого хліба не буває» (вчитель початкових класів Білушенко Л.О.);

- 5 клас. Математика. «Порядок виконання дій у виразах» (вчитель математики Гергель О.В);

- 5 клас. Інформатика. «Дані та пристрої для роботи з ними» (вчитель інформатики Попович В.В.);

- 5 клас. Фізична культура «Легка атлетика. Стрибки в довжину з місця» (вчитель фізичної культури Гулак В.А.);

- 5 клас. Природознавство. «Масштаб» (учитель природознавства Погорілий О.С.);

- 5 клас. Російська мова «Правила переносу частин слів» (вчитель російської мови Терлига Н.В.)

Самоосвіта педагога, що є основним джерелом майстерності, реалізується потребою особистості у власному розвитку. Педагог уміє визначити свої сильні та слабкі сторони, володіє способами самопізнання та самоаналізу, є відкритим до змін.

Робота учителя несе у собі можливості дослідницької, пошукової, творчої діяльності, адже педагог є готовим до творчості.

«Школа учителем стоїть», – ці слова Івана Франка не втратили актуальності і сьогодні, хоча сучасний світ видозмінюється під потужним впливом інформаційних та комунікаційних технологій. Змінюється, відповідно, і школа, яка намагається встигати за швидкоплинними змінами і перетвореннями – політичними, економічними і соціальними[11].

Залишається тільки учитель – професійно-майстерний спеціаліст в освітній галузі. Кожен з нас повинен керуватися в своїй роботі «педагогікою толерантності» за О. Захаренком: її змістом та перспективами її практичного впровадження. Крім теоретичної підготовки молодого спеціаліста, яка вимагає якісного, змістовного та дидактичного наповнення проводиться робота над розвитком практичних навичок аналізу та самоаналізу уроку. Аналіз методів навчання та прийомів педагогічної техніки на уроках вимагає від учителя обґрунтування ефективності вибору залежно від індивідуальних та вікових психологічних особливостей учнів. Практичний аналіз уроків є своєрідним підсумком

попередньої теоретичної підготовки та закріплення знань про типи уроків, форми, методи і прийоми на кожному етапі уроку.

Вартий уваги методичний посібник «Школа професійного зростання». Досить цікавою є в ньому систематизована підбірка «Вузлики напам'ять» із серії «Пам'ятка молодого вчителя»:

- вісім настільних правил;
- майбутнє дитини в руках учителя;
- розбудовуючи стосунки з колегами та батьками;
- учитель як педагог, актор і ритор повинен уміти:
- 10 учительських заповідей;
- це варто пам'ятати завжди;
- поради Василя Сухомлинського;
- яке воно: учительське мовлення...
- 5 сходинок учительського щастя [11].

Враховуючи те, що сучасний етап розвитку економічної практики зумовлює необхідність переорієнтації педагогів на реалізацію у своїй практиці креативогенної стратегії навчання, формування креативної компетентності, управлінські ідеї, базовані на людиноцентризмі, мають очевидні переваги над авторитарним адмініструванням у сучасній системі освіти.

Та часто буває, коли учитель з досвідом, професійно «підкований», дає «збої». У педагогічній діяльності вчителя виокремлюють такі типи професійних криз:

- криза адаптації до професії, яку переживає кожний четвертий учитель на початку професійного шляху;
- криза рутинності роботи, яка торкається вчителів, що працюють у школі десять – п'ятнадцять років;
- криза вчителя з великим досвідом роботи.

Тому розв'язання кризової ситуації передбачає вироблення вчителем нової стратегії життя, професійної діяльності, переосмислення, ревізію і корекцію ним своєї особистісно-професійної позиції, прийняття дійсності такою, якою вона є, відкриття в собі нових можливостей для самореалізації, підвищення професійної кваліфікації.

Самоосвіта сприяє формуванню індивідуального стилю педагогічної діяльності, допомагає в осмисленні педагогічного досвіду і власної самостійної праці, є засобом самопізнання і самовдосконалення шляхом педагогічного розвитку.

Одним із сучасних методів професійного самовдосконалення є метод «портфоліо» – опис роботи з аналізом її ефективності, найбільш вдалі методичні розробки, приклади творчих робіт учнів. Метод «портфоліо» допомагає вчителю не тільки систематизувати педагогічний досвід, накопичувати знання, а й дати об'єктивну оцінку власному професійному рівню. [11].

Становлення педагога як професіонала і суб'єкта педагогічної діяльності – це процес наближення до ідеалів культури, вершин професіоналізму, творчої самореалізації. Вчені наголошують на рівномірності етапів і ступенів професійного становлення особистості, позначаючи її як індивідуальну траєкторію професійного зростання, професійної кар'єри.

Професійно особистісна кар'єра є складовою життєвої стратегії педагога. Вона заслужена, якщо ґрунтується на особистісному зростанні, предметному й успішному самовдосконаленні, пов'язана з наполегливою працею, досягненнями педагога до неї як до життєвого покликання.

Таким чином, професійна кар'єра – це, насамперед, рух. А рух не може бути без мети, без спрямування на досягнення життєвого і професійного успіху, привабливої особистісної професійної перспективи.

Професійна діяльність неодмінно супроводжується змінами у структурі особистості педагога: відбувається посилення та інтенсивний розвиток якостей, що спрямовують

успішному здійсненню діяльності, а також придушуються і навіть руйнуються структури, що не беруть участі в цьому процесі. Позитивний вплив професії на особистість учителя виявляється у формуванні професійної самосвідомості педагогічної спрямованості, педагогічного мислення, у розвитку професійних важливих якостей, в оволодінні педагогічним досвідом тощо.

Проте вплив професії на особистість може мобілізувати деякі негативні прояви, наприклад, різне загострення небажаних особистісних якостей, «огрубіння» і винесення назовні стереотипів поведінки, мислення, спілкування.

Отже, професійний розвиток – це не тільки зростання та вдосконалення, а й руйнування та професійні деструкції, які характеризуються як зміни психологічної структури особистості у процесі педагогічної діяльності.

Професійне самовиховання спрямоване на реалізацію педагогом себе як особистості. Прагнення до самовдосконалення, самоосвіти є важливими чинниками професійного зростання вчителя, що забезпечують розширення його творчих можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності.

Важливе значення для професійного зростання вчителя мають:

1. Оволодіння передовим педагогічним досвідом, пошуковою дослідницькою роботою. Унаслідок ознайомлення з діяльністю кращих педагогів та її аналіз, учитель глибше осмислює закономірності навчально-виховного процесу, вчиться педагогічно правильно сприймати кожний вчинок дитини, знаходити причини конфліктів і способи їх розв'язання.

2. Систематичне вивчення філософської, психологічної та педагогічної літератури, законодавчих актів держави про освіту, виховання та навчання, зустрічі з новаторами, участь у роботі методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань.

3. Ознайомлення з педагогічною пресою, Інтернетом, радіо, телебаченням. Вони швидко реагують на всі зміни, що відбуваються в системі педагогічної освіти та навчально-виховному процесі, ознайомлюють із досвідом педагогів-новаторів, науково-педагогічними новинками, матеріалами різноманітних зустрічей, конференцій. Популярними серед учителів є газети «Освіта», «Шкільний світ», та журнали «Рідна школа», «Педагогічний вісник» та інші. Українські учителі із задоволенням читають зарубіжні періодичні психолого-педагогічні видання.

4. Ознайомлення із національною системою виховання, що втілює виховну мудрість українського народу, його кращих учених, прогресивні традиції українців у родинному вихованні, виховне значення українських народних звичаїв, традицій, свят, обрядів.

У процесі професійної само вихованості учитель має відчувати свободу самовираження. Учительську діяльність не можна регламентувати і втиснути в рамки інструкцій. Лише за утвердження професійної свободи можлива ефективна організація процесу професійного зростання вчителя, що є своєрідним пошуком свого шляху, набуття власного «голосу», власного «почерку». Педагог, що володіє свободою самовираження, уміє керувати власним розвитком, може спрямувати свої творчі сили на пошук нових шляхів навчання і виховання учнів.

Учителю необхідно знати свої сильні та слабкі сторони, постійно формувати в собі стержень особистісного зростання, яке є необхідною умовою досягнення професіоналізму.

Сьогодні, як і сотні років тому, цілком актуально звучать слова великого педагога Й. – Г. Песталоцці: «Підготовка гарних учителів потребує захоплених цією метою людей, які самі вже стали тим, що вони повинні зробити з тих, кого навчаєш. А таких людей, на перший погляд, скрізь бракує. Однак бракує їх лише тому, що ті, кому належить їх відшукати, ні розумом, ні серцем не розуміють, що вимагається для того, щоб їх відшукати.»

Таким чином, основними шляхами професійного розвитку є професійне навчання, розвиток кар'єри і самоосвіта педагога. Професійний розвиток веде до принципово нового способу життєдіяльності вчителя – творчої самореалізації в професії, яка дає змогу виявити свої індивідуальні і професійні можливості. Найкоротша формула професійної діяльності

педагога – постійна праця, творчість, гармонія знань, почуттів та поведінки. І, як підсумок творчої роботи педагогічного колективу Орловецьку загальноосвітню школу I –III ступенів відділ освіти Городищенської районної державної адміністрації нагородив грамотою за зайняте II місце в районному огляді – конкурсі на кращу організацію методичної роботи у 2013 році.

Свою доповідь закінчую словами М. Філда «Найвище добро, яке може здійснити людина, - це вдосконалити свої можливості, щоб бути здатною служити людству».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бровкіна Л. Професійне зростання педагогів / Л.Бровкіна // Завуч. – 2005. – № 2.
2. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами: науково-методичний посібник/А.М. Єрмола, О.М. Василенко/ Х.: Курсор. – 2006. – 312 с.
3. Король Л. Педагогічна майстерність учителя: традиції і інновації / Л.Король // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. - №4. – С. 56-65.
4. Мисенко Є.М. Дидактичні принципи формування професійної компетентності учителя / Є. М. Мисенко // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 1999. - № 3 – С. 37-41.
5. Орлов В.Ф. Професійне становлення і виховання професійного педагога. / В.Ф. Орлов // Наук. Зап. психолого-пед. науки. – 2002. – №4. – С. 21-25.
6. Смирнов С.А. Педагогіка: педагогіческие теорії, системи, технологи / С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов, Т.И.Бабаева [и др.]: под ред. С.А. Смирнова – 2-е узд., испр. и доп. – М. 1999. – 544 с.
7. Василенко О. Методична робота на діагностичній основі. / О. Василенко // Завуч. – 2004. – № 2. – С. 6.
8. Денисюк Л. Творчого учня може виховати тільки творчий учитель / Л.Денисюк // Директор школи. - 2003. - №46. – С.7-8.
9. Денисюк Л. Молодий спеціаліст – проблема чи перспектива? /Л.Денисюк //Школа : інформаційно-методичний журнал/ Міністерство освіти і науки України. – К.: Шкільний світ, 2009. – С. 11-14.

В. В. Ірклієнко,

*заступник з навчально-виховної роботи
Ляцівського навчально-виховного комплексу
«Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня школа I-III ступенів»
Чорнобаївської районної ради*

Анотація

У статті представлені матеріали для проведення нетрадиційних форм методичної роботи з педагогічним колективом як одне із завдань методичного супроводу професійного зростання вчителя: семінар-тренінг «Сучасний учитель — компетентний учитель».

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА

*Найбільш важливим явищем у школі,
найбільш повчальним предметом, найбільш
живим прикладом для учня є сам учитель.
Він втілює метод навчання, саме він є
втіленням принципу виховання.*

А.Дістервег

Учитель – основна дійова особа у реформуванні освіти. Від нього, його знань і вмінь залежить якість змін, які впроваджуються в освіті. В світлі нових Державних стандартів початкової та середньої школи перед учителем поставлено важливе завдання: здійснювати розвиток гармонійної компетентної особистості. Змінюються орієнтири освіти – змінюється і сам учитель, змінюється мета і завдання його освітньої діяльності.

Сучасний педагог має бути готовим до змін, що відбуваються в системі освіти, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу, творчість. Немає сумніву, що проблему ефективності, результативності педагогічного процесу можна розв'язати лише за умови забезпечення високої компетентності та професійної майстерності кожного педагога.

Вчитель має постійно оновлюватися. На якому б етапі життєвого досвіду і професійного шляху не перебував учитель, він ніколи не може вважати свою освіту завершеною, а професійну компетенцію – цілком сформованою. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема зростання професійної компетентності кожного педагога, розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу в цілому. Проблема розвитку творчого педагога є надзвичайно актуальною. Тільки від умілого творчого використання, отриманих знань і неперервної самоосвіти залежатиме успіх і результативність роботи вчителя в школі.

Метою науково-методичної роботи є підтримка ділового тону вчителя, допомога в подоланні труднощів, відкриття шляху до пошуку, ініціативи й творчості. Особистісно зорієнтована освіта педагога сприяє підвищенню педагогічної майстерності, а отже – й постійному саморозвитку особистості педагога.

Сучасний зміст освіти, застосування новітніх технологій потребує якісного нового підходу до підвищення фахової майстерності не тільки окремого вчителя, а й педагогічного колективу.

Методична робота нашого навчального закладу включає різні форми роботи з педагогами. Поряд з традиційними методичними заходами планується використання нових нетрадиційних форм роботи, які сприяють розвитку не тільки вчителя – професіонала, а й учителя з креативним мисленням, здатного творчо підійти до викладання предмета, будувати роботу так, щоб забезпечити розвиток тих компетентностей, які потрібні сучасному учневі.

Одним із видів нестандартної роботи є проведення семінару-тренінгу. Саме така форма розвиває пізнавальну активність педагогів, активізує до творчості, забезпечує в колективі атмосферу плідного співробітництва.

ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРУ-ТРЕНІНГУ «Сучасний учитель - компетентний учитель»

Девіз. Неможливо жити краще, ніж проводячи життя в прагненні стати досконалішим (Сократ).

Мета:

- Сприяти активізації творчого потенціалу кожного учасника семінару.
- Стимулювати бажання підвищувати свій професійний рівень.
- Сприяти формуванню комунікативних умінь і навичок методичної діяльності.

Завдання:

- Забезпечити учасників семінару знаннями про нові підходи в освіті сьогодення.
- Сформуванню вмінь командної взаємодії.
- Допомогти в організації професійного самовдосконалення.

Мотивація учасників:

- Розвиток особистості: забезпечити професійний розвиток.
- Пізнавальний інтерес: вчитися з метою набуття нових знань.

Організація методичного заходу:

До семінару – тренінгу залучаються всі педагогічні працівники (16 осіб). Учасники поділяються на 4 групи. Кожна група обирає лідера.

Обов'язки учасників:

1. Ведучий - заступник директора - керує роботою тренінгу.
2. Лідер – організовує участь кожного учасника групи у роботі, спрямовує діяльність групи.

3. Учасники тренінгу - беруть активну участь у виконанні завдань.

Правила учасників тренінгу:

- Бути толерантними.
- Світ навколо нас вирує, а ми тут і зараз вчимося.
- Найдорогоцінніше, що в нас є – це час, використаємо його для себе найефективніше.

ХІД СЕМІНАРУ-ТРЕНІНГУ

Вправа «Пісочний годинник» (очікувані результати).

Ведучий. Невпинно летить час, його відлік веде наш пісочний годинник, на якому будуть прикріплені ваші думки - побажання щодо проведення семінару.

Що ви чекаєте від нього? Що хочете почути?

(Учасникам пропонується записати на піщинках свої думки, озвучити їх та прикріпити до піщаного годинника, який прикріплений на дошці).

Ведучий. Головні нормативно-правові документи Міністерства освіти України свідчать: «Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» (Закон України «Про освіту»). «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників та професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти» (Національна доктрина розвитку освіти).

Вправа «Скарбничка знань»

Кожна група отримує картки на яких опрацювавши сталі вислови доповнюють їх відповідями на основі власного досвіду методом «Незакінчене речення».

1 група: «Компетентність – це...»

2 група: «Компетенція – це... Відмінність між компетенцією і компетентністю»

3 група: «Компетентна людина - ...»

4 група: «Компетентний учитель - ...»

Ведучий.

Нашу педагогічну діяльність можна уявити як мальовничий та різнобарвний ліс, де ми набуваємо досвіду, то йдучи протоптаними широкими дорогами, то блукаючи стежками особистих пошуків, то усамітнюючись, то виходячи на яскраві, освітлені нашим покликанням галявини, щоб розпалити з колегами вогнище надії, взаємоповаги та розуміння.

Тож уявімо собі, що ми вийшли на одну з численних галявин, де на ґрунті наших завдань та очікувань виростають барвисті квіти професійного досвіду. Адже вчитель – це, насамперед, той, хто завжди вчиться.

Вправа « Особистісне зростання учителя»

Кожна група отримує завдання скласти невелику програму особистісного зростання вчителя за однією з п'яти умовних сфер життєдіяльності людини: духовною, фізичною, емоційною, інтелектуальною, соціальною. Представники груп репрезентують думку групи щодо реалізації вчителя у певній сфері. (Учасникам пропонуються різнокольорові картки як позначки різних сфер). Після презентації картки вивішуються на плакаті «Сходи зростання».

Розвиток інтелектуальної сфери (обізнаність, фаховість, розумова активність, пізнавальні здібності).

1. Для чого вчителю необхідно постійно поглиблювати професійні знання та загальну обізнаність? Що це дає його особистості?

2. Що вчителю бажано робити систематично для розвитку інтелектуальної сфери (крім ознайомлення з фаховою літературою)?

Розвиток емоційної сфери.

1. Які емоції вчителя сприяють гармонійному сприйняттю світу? Як учитель може допомогти собі частіше відчувати ці емоції?

2. Що означає для вчителя бути «молодим душею»?

Розвиток духовної сфери.

1. Як духовність може допомогти вчителю в роботі, у ставленні до робочих ситуацій?

2. Що бажано роботи вчителю, щоб духовно розвиватися?

Розвиток фізичної сфери.

1. Що з фізичної сфери зазнає найбільшого впливу, навантаження під час педагогічної діяльності? Чому?

2. Чим корисний розвиток фізичної сфери для професійної та особистісної реалізації вчителя?

Розвиток соціальної взаємодії (конструктивне спілкування)

1. Які найважливіші риси необхідні вчителю для створення робочої атмосфери на уроці?

2. Що позитивного в досвіді людського спілкування дає робота з дітьми?

Ведучий. Кожен із нас був дитиною і навчався у школі. Ми зберігаємо в пам'яті імена тих учителів, чий слова підтримки, уваги, любові, віри нам допомогли під час навчання й дорослішання. Зараз ми спробуємо розібратися, що складає цінності і пріоритети сучасного вчителя, якими компетентностями повинен володіти він сам.

Вправа «Портрет творчого учителя» («Сенкан»)

Кожна група отримує паперову фігурку людини та складає портрет творчого учителя використавши сенкан, структура якого має вигляд:

1 рядок — назва — іменник.

2 рядок — опис назви — 2 прикметники.

3 рядок - 2-3 дієслова, які найкраще окреслюють та розкривають діяльність.

4 рядок — фраза, яка найкраще виражає ставлення до назви.

5 рядок — іменник - синонім до назви, записаної у першому рядку.

Після презентації груп фігурки прикріплюються на дошці. (*Додаток 1*)

Висновок.

Сучасний педагог – творча, креативна особистість, яка відрізняється своєю неповторністю, оригінальністю та суспільно-корисною унікальністю. Будь-яке його педагогічне рішення має виходити із нестандартних дій.

Вправа «Цікаві яблука» («Ситуація»)

Кожна група вибирає яблучка, в яких пропонуються різні педагогічні ситуації. Групі треба визначити, як у цій ситуації реагуватиме та почуватиметься учитель.

Педагогічні ситуації.

1. Ви заходите в клас на урок. На столі сидить симпатичне пухнасте кошеня. Ваші дії?
2. Ви перевіряєте контрольну роботу учнів. Розкриваєте зошит, а там замість розв'язаної задачі фраза «Я вас люблю...» Ваша реакція?

3. Ви розкрили класний журнал і думаєте, кого з учнів викликати до дошки. У цей час вам на стіл «приземляється» паперовий літачок. Що ви зробите?

4. Ви приходите на урок, натхненно пояснюєте важку тему і раптом помічаєте, що учень на останній парті грає в гру. Що буде далі?

Вправа «Я - сонце» (метафорична релаксація)

Ведучий. Сядьте зручно, заплющте очі і дихайте спокійно. Я запрошую вас помріяти і пофантазувати. Уявіть чисте голубе небо а на ньому яскраве тепле сонечко. Уявіть себе цим сонечком, від якого йде безліч промінчиків любові, доброти, ласки, тепла, ніжності, натхнення...

Ваші промінчики падають на землю — і там виростають чудові квіти, падають на дерева — і розпускаються листочки. Співають птахи. І не дивлячись на велич нашої планети, ви спроможні зігріти її всю, бо ви не одні! Вам допомагають ваші учні — сонячні зайчики.

Тож несіть своє «Я - сонце» у ваші класи. Даруйте ці промінчики вашим колегам та учням! Поцілуйте своїх учнів і повертайтеся, розплющуйте очі.

Вправа « Психогеометричний тест »

Учасникам пропонується вибрати одну з запропонованих геометричних фігур з якою вони себе асоціюють (квадрат,прямокутник,трикутник, коло, зигзаг).

Ведучий зачитує характеристики кожної із запропонованих фігур. (*Додаток 2*)

– Чи сподобалася вам ця діагностика? Що нового про себе ви дізналися?

Ведучий.

Отже наша робота підходить до завершення. З пісочного годинника витік увесь пісок. Якщо ваші очікування виправдалися, переклейте свої піщинки – очікування на нижню частину пісочного годинника. Подумайте, де зараз ваша піщинка: унизу, посередині, а можливо ще десь у польоті. Хто бажає, може їх озвучити.

Додаток 1

Портрет сучасного учителя

1 група:

Сучасний учитель
Енергійний, творчий
Навчає, виховує, організовує
Приходить учневі на допомогу
Наставник

2 група:

Сучасний учитель
Талановитий, унікальний
Працює, навчає, виховує
Є авторитетом для учнів
Особистість

3 група:

Сучасний учитель
Самодостатній, креативний
Навчає, спрямовує, виховує
Вміє організувати роботу
Професіонал

4 група:

Сучасний учитель
Ініціативний, активний
Навчає, самовдосконалюється, розвивається,
Ставить ясні цілі і реалізовує їх
Шукач нового

Додаток 2

Характеристика основних типів особистості

Квадрат

Ця людина — невтомний трудівник. Працьовитість, ретельність, потреба доводити розпочату справу до кінця, завзятість, що дозволяє домагатися завершеної роботи, - саме цим відрізняються Квадрати. Витривалість, терпіння і методичність зазвичай роблять Квадрата грамотним і знаючим педагогом. Цьому сприяють і невтомна потреба в інформації. Квадрати — колекціонери всіляких даних. Усі відомості систематизовані, розкладені по полицках. Квадрат здатний видавати інформацію ментально. Тому квадрати відомі як ерудити.

Розумовий аналіз — сильна сторона Квадрата. Для квадратів є характерним послідовне й чітке перероблення отриманої інформації. Свої уроки педагоги — квадрати представляють у послідовному форматі. Квадрати надзвичайно уважні до деталей, подробиць. Тому частіше серед Квадратів зустрічаємо вчителів математики, фізики, хімії.

Однак, слід зазначити, що надмірна пристрасть до деталей, потреба у детальній інформації для прийняття рішення позбавляє Квадрата оперативності. Акуратність, порядок, дотримання правил і норм можуть розвинути до крайності. І коли приходить час приймати рішення, Квадрати затягують його прийняття. Крім того, раціональність, емоційна сухість і холодність заважають Квадратам швидко встановлювати контакти з різними людьми, що заважає їм у спілкуванні з учнями й колегами.

Коло

Той, хто вибирає коло, щиро зацікавлений насамперед у гарних міжособистісних взаєминах. Вища цінність для Кола — люди, їхнє благополуччя, комфорт. Це найдоброзичливіша з п'яти форм. Коло найчастіше служить тим «клеєм», що скріплює, стабілізує групи (колектив і родину).

Кола - найкращі комунікатори, насамперед тому, що кращі слухачі. Вони мають високу чутливість, здатність співчувати, емоційно відзиватися на переживання іншої людини.

Коло відчуває чужу радість і чужий біль як свою власну. Природно, що діти тягнуться до Кіла.

Кола чудово «читають» людей в одну хвилину здатні розпізнати ошуканця. Кола «хворіють» за свій колектив і дуже популярні серед своїх колег по роботі. Однак вони, як правило слабкі керівники. По — перше, через свою спрямованість скоріше на людей, ніж на справу, занадто вже намагається догодити кожному. По — друге, Кола не відрізняються рішучістю, слабкі в «політичних іграх» і часто не можуть подати себе і свою команду належним чином.

Головні риси їхнього мислення — орієнтація на почуття, оцінки, цінності та прагнення знайти спільне навіть і в протилежних точках зору.

Зигзаг

Ця фігура символізує креативність, творчість, хоча б тому, що вона найунікальніша з представлених фігур і єдина розімкнута фігура. Зигзагові властива образність, інтуїтивність, мозаїчність. Думка Зигзага робить запеклі стрибки: від а до Я! Тому домінуючим стилем мислення є синтетичний стиль. Комбінування абсолютно різних, несхожих ідей і створення на цій основі чогось нового, оригінального — от що подобається Зигзагам.

Зигзаги просто не можуть продуктивно трудитися в добре структурованих ситуаціях. Їх дратують чіткі вертикальні й горизонтальні зв'язки, суворо фіксовані обов'язки та постійні способи роботи. Вони хочуть бути незалежними у своїй роботі. Зигзаг — найбільш захоплений, найбільш збудливий. Коли в нього з'являється нова й цікава думка, він готовий повідати її всьому світові! Зигзаги — невтомні проповідники своїх ідей, здатні мотивувати всіх навколо себе. Однак їм не вистачає політичності: вони нестримані, дуже експресивні («ріжуть правду у вічі»). До того ж вони не сильні в проробленні конкретних деталей і не занадто наполегливі в доведенні справи до кінця.

Трикутник

Ця форма символізує лідерство, і чимало трикутників відчувають у цьому своє призначення. Найхарактерніша риса Трикутника — здатність концентруватися на головній меті. Трикутник - енергійна, нестримна, сильна особистість, що ставить ясні цілі та, як правило, досягає їх. У трикутників проявляється здатність глибоко і швидко аналізувати ситуацію.

Трикутник — це дуже впевнена людина, що хоче бути правою в усьому. Сильна потреба бути правою й керувати положенням справ, вирішувати не тільки за себе, але й, по можливості, за інших, робить його особистістю, що постійно суперничає, конкурує з іншими.

Домінувальна установка на перемогу, виграш, успіх. Він часто ризикує, буває нетерплячим і нетерпимим до тих, хто коливається в прийнятті рішення.

Трикутники чистолюбиві, прагнуть досягти високого положення, набути статусу, інакше кажучи, зробити кар'єру, тому серед керівників досить багато Трикутників.

Прямокутник

Символізує стан переходу та зміни. Це тимчасова форма особистості, які можуть «носити» інші чотири порівняно стійкі фігури в певні періоди життя. Це — люди, не вдоволені тим способом життя, який вони ведуть зараз, і тому зайняті пошуком кращого положення.

Прямокутники — допитливі люди, що всім цікавляться. Разом із тим слід зазначити їхню надмірну довірливість, сугестивність, наївність. Тому прямокутниками легко маніпулювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дацунова С. Емоційна готовність до зовнішнього тестування. Тренінг для старшокласників / С. Дацунова // Психолог. - 2010. - №6. - С.18-22.
2. Єрмола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами: навч. посіб — Х.: Гімназія, – 1999. – 235 с.
3. Козлик Т. Професіоналізм учителя // Завуч. – 2012. - №6. – С.7.
4. Сікаленко Р. Психолого-педагогічний супровід (тренінг для вчителів) // Завучу все для роботи. – 2013. – № 9-10. – С.24.

С. О. Петренко,

*заступник директора з навчально-виховної
роботи Білозірської загальноосвітньої школи
I-III ступенів Черкаської районної ради*

Анотація

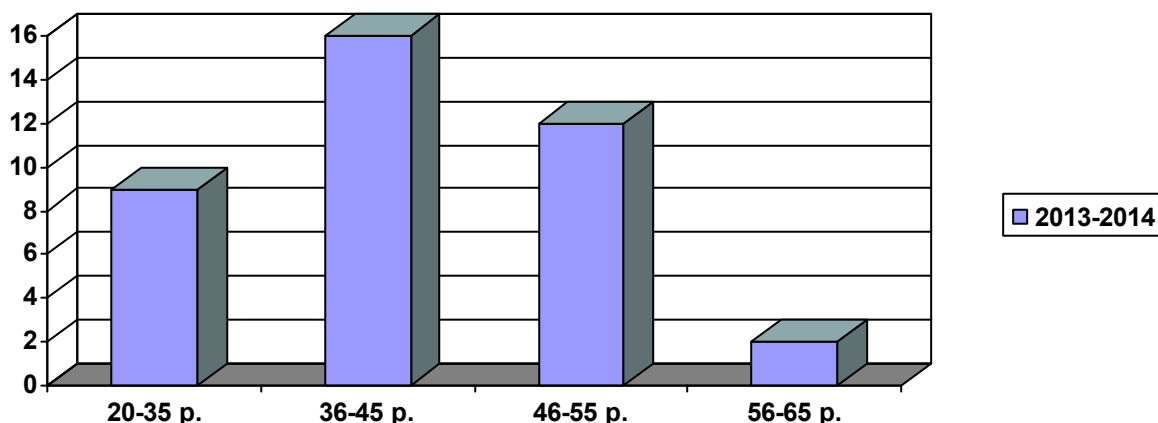
Стаття включає теоретичні відомості та матеріал для практичного застосування в загальноосвітньому навчальному закладі з метою підвищення професійного рівня педагогічних працівників.

ПРОФЕСІЙНО-ФАХОВЕ ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГІВ

Сучасна освіта потребує кваліфікованих вчителів, які постійно шукають ефективні шляхи і засоби навчання та виховання молодого покоління, майбутніх спеціалістів, які сприяють духовному відродженню України. Зміни, що відбуваються в сучасній освіті, стосуються всіх учасників навчально-виховного процесу: вчителів та учнів. Професія вчителя – це постійна його робота, яка направлена на поглиблення, розширення знань, умінь і навичок, підвищення фахового рівня та розвиток його творчої особистості.

Професійно-фахове зростання вчителя поєднує практичну і навчальну діяльність. Педагогічний досвід і педагогічний стаж не завжди є показником майстерності, тому що це показники практичної діяльності вчителів, а педагогічна майстерність – це поєднання практичної і навчальної діяльності. Це педагогічний стаж, досвід, післядипломна освіта та самоосвіта.

Віковий склад педагогічних працівників закладу

Аналізуючи віковий склад педагогічного колективу, ми бачимо, що маємо великий потенціал для розвитку творчості педагогів.

У нашому колективі велика увага приділяється вдосконаленню педагогічної майстерності, педагогічних технологій і самоосвіта вчителя набуває першочергового значення.

Основними структурними елементами моделі самоосвіти вчителя є:

- організація роботи творчих груп вчителів;
- обмін досвідом;
- вивчення передового педагогічного досвіду;
- психолого-педагогічні тренінги, ділові ігри;
- науково-практичні конференції, семінари, методичні об'єднання.

Основними напрямками самоосвіти є:

- планування процесу (робота над індивідуальною науково-методичною проблемою);
- вивчення наукової, методичної та навчальної літератури;
- підготовка атестаційних матеріалів;
- удосконалення фахового та методичного рівня;
- вивчення досвіду роботи колег;
- удосконалення навчально-виховного процесу;
- участь у шкільних, районних, обласних заходах.

Критеріями оцінювання результатів самоосвіти є:

1. Педагогічний (рівень навченості учнів).
2. Психологічний (рівень професійних якостей).
3. Соціально-психологічний (взаємовідносини між учасниками навчально-виховного процесу).
4. Соціальний (рейтинг вчителя).
5. Науково-методичний (підвищення кваліфікації, впровадження новітніх технологій, робота в методичних об'єднаннях, проведення майстер-класів, участь у конкурсах педагогічної майстерності, створення навчальних програм, методичних посібників, статей для фахових журналів).

Отже, методична робота в школі направлена на індивідуальний підхід до кожного вчителя, різносторонню підтримку його творчості. Адже творчість – це не тільки здатність глибокого осмислення власного досвіду, але і вміння орієнтуватися в інноваційному просторі, вишукувати новинки, завжди бути в центрі подій. На це і звертаємо увагу при плануванні заходів методичних об'єднань.

У нашому закладі науково-методичну роботу очолює заступник директора з навчально-виховної роботи Петренко Світлана Олександрівна.

Основними функціями заступника щодо підвищення ефективності роботи вчителя в закладі є:

1. Здійснення діагностики професійної діяльності педагогів.
2. Допомога у формуванні проблеми і завдань, форм їх реалізації та очікуваних результатів.
3. Підбір літератури, консультації з педагогами.
4. Внутрішкільний контроль.
5. Корекційна робота.
6. Створення сприятливого мікроклімату для продуктивної роботи вчителів.

Науково-методична робота здійснюється на засадах:

- відкритості (для інноваційних технологій і впровадження передового педагогічного досвіду);
- мобільності (готовності до постійних і неперервних змін змісту та форми роботи);
- толерантності (розуміння і прийняття різноманітних поглядів, думок, оцінок поведінки всіх членів колективу);
- свободи (готовності дати вчителям волю у відстоюванні своїх поглядів на форми, методи проведення уроків та позакласних заходів);
- інформаційності (можливості вільно отримувати і поширювати будь-яку науково-методичну інформацію);
- вільної орієнтації (вибору перспективи власного розвитку);
- плановості (орієнтації на планування і здійснення намічених планів).

Методична рада рекомендує кожному вчителю аналізувати власну роботу, порівнювати результати для здійснення моніторингу якості знань кожного учня, щоб виявити діапазон коливання відсотка знань учнів у семестрах для підтвердження збалансованості підібраних форм контролю; вивчати причини, розробляти рекомендації у разі зниження якості знань.

Адміністрація бачить системну, серйозну роботу педагогів, рекомендує узагальнювати такі матеріали, готувати їх до публікації, до участі їх у проектах, виставках, конкурсах. Управлінська місія кожного члена адміністрації спрямована на те, щоб учасники освітнього процесу досягали успіху, мали високу мотивацію до роботи.

Аналіз досліджень і вивчення стану нашої методичної роботи дозволяють осмислити зміни, що відбуваються у змісті та формах.

Функціонування системи цієї роботи спирається на діагностуванні та визначенні потреб педагогів щодо розвитку і вдосконалення їхніх особистісних, професійних та ділових якостей. Умови для роботи педагогічних працівників у нашому закладі створюються за результатами моніторингу педагогічної, методичної, психологічної підготовки. Результати моніторингу зберігаються протягом кількох років, що забезпечує безперервне відстеження його зростання, дає змогу прогнозувати розвиток професійного рівня. Кожного навчального року вчитель заповнює діагностичну карту, анкету (додаток 1, 2), де визначає питання, з яких потребує допомоги.

Діагностування забезпечує:

- виявлення досвіду в школі;
- знання проблем конкретного вчителя, прогалин у певних вміннях і навичках педагогічної майстерності;
- встановлення загальної картини: з яких проблем, насамперед, необхідна допомога; складання діагностичної карти школи та на її основі вивчення, узагальнення і пропагування передового педагогічного досвіду, проведення проблемних семінарів.

Діагностування включає:

- аналіз підсумків роботи, виявлення невирішених проблем і недоліків;
- робочі наради з керівниками методичних об'єднань;
- заповнення діагностичних анкет вчителями;
- індивідуальні бесіди з вчителями;
- аналіз відвіданих уроків, позакласних заходів;

- аналіз шкільної документації.

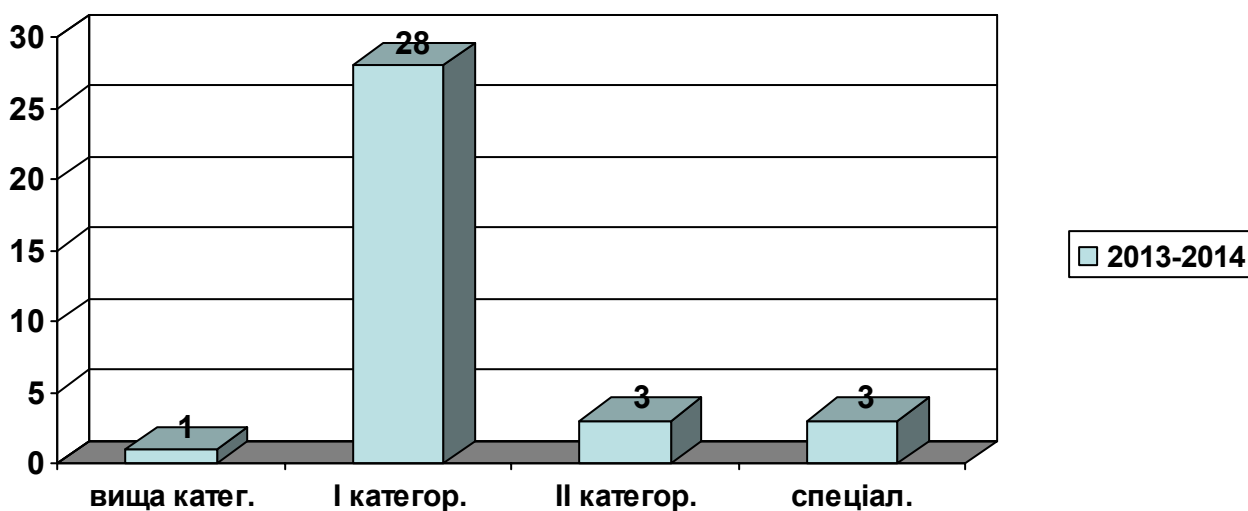
Відповіді вчителів залежать від самооцінки, компетенції, знання компонентів педагогічної діяльності. Діагностування проводиться в березні, що дозволяє спланувати роботу на новий навчальний рік.

З метою підвищення ефективності індивідуальної допомоги враховуються результати персонального внутрішкільного контролю. Виконуючи контрольну-аналітичну функцію, заступник директора передбачає види і періодичність контролю та проблеми, які треба винести на колективне обговорення.

Наприкінці кожного навчального року вчитель заповнює індивідуальну методичну картку, де обліковує свою наукову, методичну, педагогічну та громадську діяльність, результативність роботи з обдарованими учнями (додаток 3).

Крім планової самоосвітньої діяльності, вчителів спонукаємо до самоосвіти протягом року, під час підготовки до методичних заходів: педрад, семінарів, педагогічних читань та при виникненні проблем за результатами відвіданих у вчителя уроків.

Стимулюванням до творчості педагогічних працівників є атестація. Це є Еверестом у творчому зростанні педагогічної майстерності вчителів.

Кваліфікаційний рівень педагогічних працівників

Результати діаграми свідчать, що 80% педагогічних працівників мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст першої категорії», з них 18% (5 осіб) мають звання «старший вчитель».

Широкого застосування набули нові форми підвищення кваліфікації педагогів, зокрема кредитно-модульна система, яка дає перспективи для самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення вчителя. Через різні організаційні форми атестований представляє результати своєї діяльності.

Результати роботи показують, що існує ряд проблем, які гальмують професійний розвиток вчителя:

- занижена, або завищена самооцінка;
- особливості психіки педагога;
- відсутність активної життєвої позиції;
- низький авторитет педагога в суспільстві;
- тривале очікування результатів роботи.

Отже, розвиток творчої індивідуальності та методичної культури вчителя, підвищення якості та результативності навчально-виховного процесу шляхом оптимального застосування традиційних та інноваційних технологій навчання та виховання відбувається за умов чіткого

визначення завдань науково-методичної роботи, правильного вибору форм і методів, підвищення рівня теоретичної і практичної підготовки педагогічних кадрів.

Сухомлинський писав: «Я знаю представників багатьох спеціальностей, але немає, - я в цьому переконаний, - людей більш допитливих, невгамовних, більш одержимих думками про творчість, як учителі. Педагогічна діяльність, яка є сплавом науки і мистецтва, за своїми компонентами завжди передбачає творчість».

ЛІТЕРАТУРА

1. Тевлін Б. Активізація та розвиток творчого потенціалу педагогічних працівників / Б. Тевлін // Завуч. – 2004. - №4. – С.4-8.
2. Сорчан Т.М. Безперервна освіта педагогів у міжкурсовий період / Т.М. Сорчан, Б.А. Дяченко // Освіта на Луганщині. – 2010. - №1. – С.7-13
3. Парад методичних порад (Запитай у методиста) : методичний збірник. – К. : НМК ПТО м. Києва. – 2008. – 63 с.
4. Даниленко Л.І. Формування та розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу / Л.І. Даниленко // Рідна школа. – 1996. - №10. – С.28-33.
5. Ковальчук В.І. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник / В.І. Ковальчук, Л.М. Сергєєва. – К.: Тов. «Етіс плюс». – 2007.

Додаток 1

Діагностична карта

Прізвище, ім'я, по батькові _____

№ п/п	Проблемне питання	Знаю питання	Можу поділитися досвідом	Хочу ознайомитись з досвідом	Потрібна допомога
1.	Впровадження інтерактивних методів				
2.	Застосування інтерактивних технологій				
3.	Дотримання вимог до сучасного уроку				
4.	Відповідність типу та структури уроку				
5.	Використання різноманітних методів та прийомів на уроці				
6.	Мотивація навчальної діяльності				
7.	Самоаналіз сучасного уроку				
8.	Використання між предметних зв'язків на уроках				
9.	Розв'язання психологічних та педагогічних конфліктів: а) між учителями та				

	учнями; б) між учнями				
10	Шляхи досягнення гуманізації освітнього процесу				
11.	Дотримання ідей особистісно орієнтованого навчання				
12.	Забезпечення єдності навчання й виховання				
13.	Організація самостійної роботи учнів на уроці та в позаурочний час				
14.	Підвищення інтересу учнів до вивчення предмета				
15.	Диференціація навчально-виховного процесу				

Додаток 2

Анкета

Відповідаючи на пункти анкети, поставте бали, тотожні вашій думці:

5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності;

4 – швидше відповідає ніж навпаки;

3 – і так, і ні;

2 – швидше не відповідає;

1 – не відповідає.

№ п/п	Твердження	Бали
1.	Я прагну вивчити себе	
2.	Я залишаю час для розвитку, як би не був завантажений справами	
3.	Перешкоди стимулюють мою активність	
4.	Я шукаю зворотній зв'язок, оскільки це допомагає мені пізнати й оцінити себе	
5.	Я рефлексую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час	
6.	Я аналізую свої почуття й досвід	
7.	Я багато читаю	
8.	Я широко дискутую з питань, які мене цікавлять	
9.	Я вірю в свої можливості	
10.	Я прагну бути якомога відкритішою людиною	
11.	Я усвідомлюю вплив на мене інших людей	
12.	Я керую своїм професійним розвитком і отримую позитивні результати	
13.	Я отримую задоволення від засвоєння нового	
14.	Зростання відповідальності мене не лякає	
15.	Я позитивно ставлюсь до просування по службі	

Потрібно підрахувати кількість балів. Якщо вчитель набрав 55 і більше балів – це означає, що він активно реалізує свої потреби в саморозвитку; набравши від 36 до 54 балів, він мусить визнати, що у нього відсутня чітка система саморозвитку; якщо педагог набрав

від 15 до 35 балів, то він повинен зрозуміти, що перебуває на стадії призупиненого саморозвитку.

Додаток 3

Індивідуальна методична картка

Загальний стаж роботи
Стаж педагогічної діяльності
Відомості про фахову освіту
Дата попередньої атестації
Кваліфікаційна категорія
Педагогічне звання
Нагороди та відзнаки _____

Облік участі у різних формах неперервного підвищення професійної майстерності

№ п/п	Форма методичної роботи	Місце проведення	Тематика	Дата участі	Форма участі	Кількість годин
1.						
2.						
3.						
Всього:						

Директор школи

Л. В. Ткаченко,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Руськополянської загальноосвітньої школи I-III
ступенів № 2 Черкаської районної ради

Анотація

У даній статті розкривається мета та основні завдання особистісно зорієнтованого методичного супроводу професійного зростання майстерності вчителів в період впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти. Розміщено матеріали з досвіду роботи шкільного методичного кабінету.

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИЙ МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Ти лише до тих пір здатний сприяти освіті інших, поки продовжуєш працювати над власною освітою ...

Дістервег

Школа сьогодні відчуває потребу у вчителів, який постійно прагне до творчого пошуку, має навички дослідницької, експериментальної діяльності, вивчення, узагальнення, впровадження перспективного досвіду, високий рівень інформаційної культури, вміє інтерпретувати новий зміст освіти в методику навчання і виховання, здійснювати аналіз результатів творчої діяльності як своєї власної, так і педагогічного та учнівських колективів.

Стратегія розвитку освіти у галузевих документах:

- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013);
- Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (Наказ МОН України від 14 серпня 2013 року №1176);
- Державний стандарт початкової загальної освіти (Постанова КМУ від 20.04.2011 №462);
- Державний стандарт базової загальної і повної середньої освіти (Постанова КМУ від 23.11.2011р. №1392).

Надзвичайно важливе завдання сьогодні для педагогів – зорієнтуватися в змінах Державних стандартів початкової та середньої базової освіти. Щоб допомогти педагогам, варто з'ясувати мету Державного стандарту, предметні та ключові компетентності учнів, рівні їх підготовки, ознайомитися з класифікацією навчальних предметів.

Державний стандарт розроблено з метою [1, с.4]:

- формування єдиного освітнього простору;
- забезпечення компетентності підходу до змісту освіти;
- формування в учнів ключових компетентностей;
- створення для усіх учнів рівних можливостей для отримання якісної освіти;
- наступності основних освітніх галузей і ліній початкової, основної і старшої школи;
- розвантаження змісту окремих освітніх галузей;
- відображення у змісті освіти її виховного потенціалу;
- розвитку творчих здібностей учнів;
- реалізація ідеї особистісно орієнтованого навчання, зокрема забезпечення його профільної спрямованості у старшій школі;
- збалансованості гуманітарного, природничо-математичного і технологічного складників у змісті освіти;
- забезпечення еквівалентності різних форм здобуття загальної середньої освіти;
- забезпечення психічного та фізичного здоров'я учнів;

У нашій школі розроблені невідкладні заходи, які дають змогу на практиці залучити педагогічний колектив та батьків до керівництва та участі в процесі запровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти.

Заходи переходу за новими Державними стандартами:

1. Науково-методичний супровід учителя:

- самоосвіта вчителя;
- участь у районних та обласних методичних заходах (семінари-практикуми, майстер-класи, педагогічний міст, круглі столи);
- науково-методична робота у школі (методичні оперативки, засідання методичних об'єднань, засідання методичної ради, семінари-практикуми, майстер-класи, тренінги).

2. Організація навчально-виховного процесу (особистісно й компетентісно орієнтовані технології навчання, розвиток інтелектуальної обдарованості учнів та дитячої творчості, предметні тижні).

3. Робота з батьками (батьківські збори, лекторії для батьків, опитування серед батьків).

4. Діяльність соціально-психологічної служби (адаптаційний процес, індивідуальна робота з учнями, соціометричне діагностування, моніторинг розвитку особистісних якостей учнів, консультації для вчителів та батьків).

5. Матеріально-технічне забезпечення.

Державний стандарт орієнтує педагогічних працівників на перехід від декларування переваг особистісно орієнтованого підходу до його практичного впровадження.

Діяльність методичної служби школи пов'язана із пошуком ефективних шляхів науково-методичного супроводу професійного зростання майстерності вчителів.

Педагогічна майстерність – високий і постійно вдосконалюваний рівень оволодіння педагогічною діяльністю, що ґрунтується на належному рівні інтелектуального й професійного розвитку педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді.

Виділяють ознаки зростання професійної майстерності: [3, с.6]

- висока ерудиція, тобто вміння швидко «діставати з пам'яті» потрібні відомості, повідомляти факти, коментувати їх, виявляти власне ставлення до певного повідомлення;
- щирість і відвертість у спілкуванні з дітьми (уникати штучної награності; учень не підкоряється учителю, а стає самим собою під його впливом);
- творчий пошук реалізувати на очах в учнів та за їхньої участі, це сприяє ближчому контакту й відгуку класу;
- учитель має бути уважним до образного мовлення (тип його помірно швидкий, зрозумілий, милозвучний, достатньо науковий, емоційний);
- учитель – це його особистісне «Я», яке складається із зрозумілої поведінки (не бути загадковим сфінксом), з благородної простоти, мужньої стриманості, лаконізму;
- основними й найбільш ефективними формами науково-методичної роботи учитель обирає методичний практикум, предметні декади, відкриті уроки й позакласні заходи, педагогічний супровід обдарованих дітей;
- пріоритетним напрямом роботи учителя є активізація пізнавально-інформативних навичок школярів, що базується на професійному зростанні всіх учасників навчально-виховного процесу – учителя і учнів.

Метою особистісно зорієнтованого методичного супроводу є:

- удосконалення методичної роботи на рівні навчального закладу;
- сприяння розвитку творчого потенціалу та самореалізації вчителів;
- формування індивідуальності, самобутності, самоцінності кожного педагога;
- сприяння професійному становленню вчителя;
- забезпечення переходу від традиційних до інноваційних форм методичної роботи.

Завдання особистісно зорієнтованого методичного супроводу:

- пошук нових, універсальних засобів розвитку методичної роботи;
- новий підхід до розвитку професійного зростання вчителів;
- нові способи самовираження та самореалізації педагогів;
- підготовка до опанування нових педагогічних технологій;
- науково-методичне забезпечення механізмів їх реалізації.

У Законі України «Про освіту» ст. 56 «Обов'язки педагогічних та науково-педагогічних працівників» зазначається, що участь у методичній роботі є невід'ємною складовою професійної діяльності педагога, обов'язок якого – «постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру».[4]

Методична робота – важлива складова педагогічної освіти, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації, професійної майстерності, розвиток творчого потенціалу кожного педагогічного працівника.

Пріоритетні завдання методичної роботи:

- оптимальний вибір моделі методичної роботи з педагогічними кадрами;
- модернізація змісту, форм розвитку професійної компетентності та культури вчителів;
- вивчення, апробація та впровадження в практику ППД, наукових ідей, інноваційних технологій навчання;
- організація творчої, пошукової наукової роботи в ЗНЗ;
- здійснення постійного моніторингу показників роботи навчального закладу, окремих педагогічних працівників, управлінських рішень для ліквідації прогалин у роботі, для вдосконалення діяльності;
- координація змісту, підходів, методичного забезпечення освітньо-виховних впливів на учня;

- інформаційно-видавнича діяльність, зміцнення навчально-методичної бази;
- організація та проведення представницьких педагогічних заходів;
- інформатизація діяльності методичної служби;
- упровадження ефективних, масових, колективних, групових та індивідуальних форм роботи з педагогічними кадрами з використанням технологій, що забезпечують належні умови для безперервного професійного вдосконалення й росту майстерності;
- розвиток творчої активності педагогів, професійної компетентності, духовності, відповідальності за результати своєї праці;
- вироблення форм і методів для підвищення фахової майстерності вчителів та ефективності їх роботи.

Організуючим центром методичної роботи з педагогічними працівниками в Руськополянській загальноосвітній школі I-III ступенів № 2 є методичний кабінет, який діє відповідно до Положення, затвердженого наказом МОН України № 385 від 28.10.1997.

Основними завданнями методичного кабінету навчального закладу є:

- надання допомоги вчителям у підвищенні педагогічної кваліфікації та фахової майстерності;
- навчально-методичне консультування педагогічних і керівних працівників навчального закладу;
- організація безперервного удосконалення фахової освіти та кваліфікації педагогічних, керівних кадрів;
- експертна оцінка якості та результативності навчально-виховної роботи педагогічних працівників відповідно до державних освітніх та освітньо-кваліфікаційних стандартів;
- координація змісту, форм і методів самоосвіти вчителів та колективної роботи щодо підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, щоб спрямувати їх на вирішення проблемних питань закладу освіти, регіону;
- систематична пропаганда досягнень педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду, нових педагогічних технологій навчання та виховання.

Для реалізації намічених завдань в роботі з педагогами використовую як колективні, так і індивідуальні форми роботи.

Колективні форми організації методичної роботи:

• аналіз;	• методична рада;
• атака думок;	• методичні об'єднання;
• аукціон;	• методичний бенефіс;
• аукціон знань;	• методичний дискусійний клуб;
• бібліографічні огляди;	• методичний брейн-ринг;
• відкритий урок у школі;	• методичний міст;
• взаємовідвідування уроків;	• методичний тиждень;
• взаємоконтроль;	• методичні посиденьки;
• групова консультація;	• мозковий штурм;
• дебати;	• нарада;
• діалогічна пара;	• обмін досвідом;
• ділові ігри;	• педагогічна виставка;
• дискусія;	• педагогічна майстерня;
• захист авторських проектів;	• педагогічна рада;
• захист ідей, знахідок;	• рольова гра;
• звітна оперативно-методична нарада;	• семінар-практикум;
• ігрове конструювання;	• творчі групи;
• колективні презентації;	• творчі звіти;
• коло ідей;	• творчі майстерні педагогів;
• конкурси;	• усні презентації;

- конференції;
- майстер-клас;
- фестиваль методичних ідей;
- школа молодого вчителя

Індивідуальні форми організації методичної роботи:

- анкетування;
- атестація;
- виготовлення наочності;
- дистанційне навчання;
- доповідь;
- звіт;
- портфоліо;
- педагогічна проблема;
- проблемний стіл;
- розробка уроку;
- розробка позакласного заходу;
- творчий звіт;
- тестування.
- індивідуальний план;
- консультація;
- курсова перепідготовка;
- курсова робота;
- методична розробка;
- методичні рекомендації;
- наставництво;
- презентація;
- самоаналіз;
- самоосвіта;
- самооцінка;
- співбесіда;

У шкільному методичному кабінеті наявні нормативно-правові документи, програмно-методичне забезпечення, основні навчально-методичні матеріали, діагностична та моніторингова робота, матеріали методичних заходів, бібліотека, банк даних (картотеки) педагогічних знахідок, досвіду, освітніх технологій, технічні засоби.

План роботи методичного кабінету на 2013-2014 н.р.

№	Зміст роботи	Термін проведення	Виконавець
1	Затвердження плану роботи методкабінету на 2013-2014 н.р. та аналіз роботи за минулий рік.	Вересень-жовтень	Члени МР
2	Опрацювання Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Надання навчально-методичних консультацій педагогічним працівникам.	Протягом року	Керівники МО
3	Допомога вчителям-предметникам у координації форм і методів роботи та самоосвіти, спрямованої на підвищення педагогічної майстерності та вдосконалення фахової підготовки вчителів.	Протягом року	Адміністрація
4	Сприяння впровадженню досягнень кращого педагогічного досвіду, інноваційних технологій.	Протягом року	Керівники МО
5	Постійно організовувати виставки навчальної літератури.	щосеместру	ЗД з НВР
6	Організація наставництва, стажування молодих спеціалістів.	вересень	ЗД з НВР
7	Проведення творчих звітів вчителів, що атестуються.	Лютий-березень	ЗД з НВР
8	Організація навчання педагогічних працівників новим інформаційним технологіям.	Жовтень-грудень	Адміністрація
9	Видати наказ про організацію методичної роботи в школі.	До 03.09	ЗД з НВР
10	Забезпечення педагогів навчальними програмами.	До 03.09	Адміністрація
11	Організація роботи шкільних МО.	До 03.09	ЗД з НВР
12	Забезпечення методкабінет сучасними технічними	Протягом	Директор

	та наочними посібниками.	року	
13	Вчасне складання графіків К/Р, П/Р, Л/Р.	щосеместру	ЗД з НВР
14	Організація повторення навчального матеріалу	березень	Вчителі-предметники
15	Здійснення аналізу контрольних зрізів.	Протягом I і II семестрів	Керівники МО
16	Забезпечення педагогів вчасною інформацією навчально-методичного забезпечення кожного предмета.	Постійно	ЗД з НВР
17	Складання текстів К/Р, завдань до ДПА.	Грудень, травень	Вчителі-предметники
18	Практикування систематичного аналізу та самоаналізу відвіданих уроків.	Постійно	
19	Оформлення матеріалів атестації вчителів, роботи з молодими спеціалістами, планів роботи гуртків.	До 23.09	МР
20	Розробити рекомендації з організації позакласної роботи і навчальних предметів.	До 03.10	Керівники МО
21	Стежити за підшивками загально-педагогічних газет і журналів, методичних газет і журналів, за поновленням каталогу об'єктів педагогічного досвіду району, області, країни.	Постійно	ЗД з НВР
22	Поповнювати картотеку статей педагогічної преси на педагогічні теми, керівних і нормативних документів про освіту, обліку ППД.	Постійно	ЗД з НВР
23	Обладнати належно робочі місця педагогів для самоосвітньої роботи.	До 03.10	ЗД з НВР
24	Заслухати на засіданні педагогічної ради звіт про роботу методичного кабінету.	травень	ЗД з НВР
25	Поновити картотеку ППД області та картотеку методичної літератури.	До 21.10	ЗД з НВР
26	Ознайомити вчителів з тематикою досвіду шкіл району, який вивчав районний методкабінет протягом року.	I семестр	ЗД з НВР
27	Узагальнити матеріали з досвіду роботи вчителів та провести предметні тижні.	Протягом року	ЗД з НВР
28	Вивчити стан викладання предметів (згідно перспективного плану школи)	Протягом року	Адміністрація
29	Стежити за виконанням навчальних програм.	Грудень-травень	Адміністрація
30	Складання плану курсової підготовки кадрів.	До 20.09	ЗД з НВР
31	Стежити за естетичним виглядом кабінету.	постійно	ЗД з НВР
32	Надання допомоги вчителям, які атестуються, щодо формування й удосконалення навичок самоосвітньої діяльності	Період атестації	Адміністрація

Над пошуком нових форм методичної роботи працює рада методичного кабінету, результатом творчого пошуку якої стало проведення методичних заходів з використанням інноваційних технологій. У методичному кабінеті школи створені всі умови для творчої праці педагогічних працівників: для науково-дослідницької роботи з обдарованими учнями.

Отже, основний напрям діяльності шкільного методичного кабінету – науково-методичне забезпечення системи загальної середньої освіти і впровадження Державних

стандартів початкової та середньої базової освіти та підготовка педагогічних працівників до їх реалізації.

О. Л. Олійник,
заступник директора школи з навчально-
виховної роботи Теклинської
загальноосвітньої школи I-II ступенів
Смілянської районної ради

Анотація

У статті розглядається питання про особливості методичної роботи з підвищення професійного зростання вчителів у сільській школі I-II ступенів. Подається набір тренінгових вправ, які можна використати під час проведення нетрадиційного психолого-педагогічного семінару. Для заступників директорів з навчально-виховної роботи, керівників шкільних методичних об'єднань.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛІВ У СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ I-II СТУПЕНІВ

Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворювалось на нудну, одноманітну повинність, ведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідження. Тут знахідки, відкриття, радощі і прикраси.

В.О. Сухомлинський

Про особливості організації методичної роботи у сільській школі написано і сказано немало. Адже хто має досвід роботи у такому типі шкіл може назвати багато відмінностей такого типу закладу від великих міських шкіл. Маючи чотирнадцятирічний досвід роботи у школі I-II ступенів можу з упевненістю заперечувати тим, хто вважає, що працювати в такій школі легше, що вимоги до стану викладання предметів, методичної роботи та управлінської діяльності знижені. Загальновідомо, що якість роботи вчителя визначається в першу чергу тим, які успіхи мають їхні учні. На сьогоднішній день значно зросла кількість дітей сільських шкіл, які є призерами предметних олімпіад різних рівнів, творчих, інтелектуальних, мовних, природничих конкурсів тощо. А це результати кропіткої роботи сільського вчителя.

Завдання ж адміністрації школи – створити всі належні умови для методичного супроводу професійного зростання учителя, що спрямований на підвищення рівня його педагогічної майстерності, розвиток творчого потенціалу, самореалізації. Саме такі завдання і має виконувати методична служба школи. Лише правильно обрана її оптимальна модель може забезпечити якісно новий, вищий рівень професійного зростання сільського вчителя, формування і збагачення його педагогічної культури, продукування нових педагогічних ідей, втілення їх у практику роботи.

Сучасність ставить все нові і нові вимоги до вчителя. Дещо змінюються вони і тепер, коли впроваджується Державний стандарт початкової та середньої базової освіти, де увага акцентується на особистісно-зорієнтованому навчанні. Тому і методична робота у школі повинна поступово відходити від протокольної шаблонності, а ставати гнучкою, враховувати специфіку діяльності, традиції кожної конкретної школи, в тому числі і сільської. Оптимальна структура методичної роботи повинна характеризуватись динамічністю, щороку удосконалюватись, будуватись на діагностичній основі. Забезпечити якісну методичну

роботу означає створити комфортні умови для кожного учителя, забезпечити той рівень, який би стимулював творчий потенціал учителя, позитивно впливав на мікроклімат у вчительському колективі. [6,4-5]

У будь-якій школі знайдуться ті вчителі, що працюють творчо, з натхненням; ті, що просто сумлінно виконують свої обов'язки, але з різних причин стороняться творчості та креативності у роботі, працюють по давно налагодженому шаблону; молоді вчителі, які ще шукають себе, долаючи прірву між тим, що навчали в університеті чи інституті і реальною вчительською роботою (сама у свій час це відчула на собі); та ті, які працюють лише формально. То чому ж не завжди на це адміністрацією звертається увага при плануванні методичної роботи? На допомогу у цьому випадку прийде «стара, добра» діагностика. Може хтось і вважає це пережитком, але практика роботи показує, що саме на діагностичній основі методом тестування, анкетування, інтерв'ю, співбесіди тощо можна отримати об'єктивну інформацію щодо запитів, педагогічних інтересів вчителів, виявлення проблем, спонукати педагогів аналізувати власний рівень фахової підготовки та креативності.

Ще В. О. Сухомлинський зазначав, що одним із секретів педагогічної творчості і полягає в тому, щоб пробудити в учителя інтерес до аналізу власної роботи, і хто намагається це зробити, той уже досяг половини успіху. [5,87]

Наступним кроком має бути збалансоване поєднання традиційних (колективних, групових, індивідуальних) та нетрадиційних форм методичної роботи. Хтось зауважить, що традиційні форми роботи – це рудимент минулого, але педагогічні ради, методичні об'єднання ніхто не відміняв. А от уже форма їх проведення – це прояв творчості, креативності тих, хто готує цей захід для вчителів, а, здебільшого, це адміністрація школи.

Чому не влаштувати на педагогічній раді методичний турнір, коли обговорюється науково-методична проблема, над якою буде працювати школа протягом п'яти років. Така нетрадиційна форма методичної роботи як педагогічний турнір спрямована на пошук, розвиток, підтримку нових ідей, визначення оптимальних шляхів вирішення актуальних проблем, що постали перед педагогічним колективом.

Або замість традиційного звіту про підсумки методичної роботи за навчальний рік, що проводиться на засіданні методичного об'єднання щороку доцільно влаштувати ярмарок педагогічних ідей або педагогічну олімпіаду – ефективну форму захисту вчителями науково-методичної проблеми (проблемного питання), над вирішенням яких вони працювали впродовж року.

Ми стоїмо на порозі впровадження Державного стандарту початкової та середньої базової освіти у 3 та 6 класах. Кожна школа має деякий досвід роботи за новими державними стандартами у 2 та 5 класах, тому адміністрації школи доцільно буде запланувати і провести засідання проблемного столу, де із вчителями, що будуть викладати у наступному навчальному році у 3 класі, своїм досвідом роботи поділяться вчителі 1 та 2 класу. А вчителі-предметники поділяться один з одним своїми напрацюваннями за рік за новими програмами з учнями 5 класу. Проблемний стіл спонукає педагогів до дискусії, а саме у ній, як відомо, і народжується істина.

Не обійтися у нашій роботі і без розгляду теоретичних питань, які спрямовані на підвищення кваліфікації, розширення педагогічного кругозору. Цей напрямок методичної роботи можна реалізувати за допомогою педагогічного семінару. Не слід зловживати такою формою роботи, оскільки вона потребує ґрунтовної підготовки. Результативно педагогічний семінар може розглядати наступні питання:

- «Формування пізнавальної активності учнів»;
- «Організація самостійної роботи учнів на уроках»;
- «Науково-методичне забезпечення уроку у сільській школі»;
- «Ефективні шляхи впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти»;

- «Удосконалення професійної майстерності вчителя, результативності та якості навчально-виховного процесу шляхом впровадження інноваційних педагогічних технологій» та ін.

Ефективною формою методичної роботи саме у сільській школі I-II ступенів є робота динамічних або фокус груп. Перевага їх у тому, що вони можуть об'єднувати різних за фахом вчителів, які досліджують одне питання, але з різних фахових боків. Успіх роботи таких груп залежить від того, наскільки зможе злагоджено спрацювати міні-колектив однодумців, в якій мірі вчителі розуміють зміст досліджуваної проблеми, яку досліджують, як творчо зуміють презентувати результати своєї праці. Питання, які досліджує динамічна чи фокус група повинні бути актуальні у даний період часу для даної школи. Наприклад, «Як підвищити якість проведення батьківських зборів», «Як удосконалити роботу з обдарованими дітьми», «Сучасні вимоги щодо проведення уроку в малокомплектному класі» тощо.

З метою виявлення, популяризації, поширення позитивного педагогічного досвіду у межах одного закладу доцільно організувати конкурс педагогічної майстерності у вигляді творчого звіту. Така форма роботи спрямована на пошук, підтримку і пропаганду перспективного досвіду педагогічних працівників. Завдання кожного учителя представити свої надбання, поділитися досвідом роботи з певних питань. Цей захід треба спрямовувати у позитивне русло, створити сприятливий мікроклімат у колективі.

Останні роки набула популярності така форма роботи як тренінг. Її активно використовують у своїй діяльності соціальні педагоги, психологи, вчителі основ здоров'я. При правильному виборі теми, підборі вправ, тренінг може стати важливим знаряддям для вирішення багатьох, зокрема психологічних, проблем, встановленню довіри між учителями, створення сприятливого мікроклімату, встановлення здорової конкуренції. Саме тренінг у ненав'язливій формі сприяє розвитку здатності до самоаналізу, формує адекватне уявлення про себе як особистість, допомагає зняти внутрішній конфлікт і напруження, коригує само сприйняття, розвиває впевненість у собі, емоційну стійкість, здатність до саморегуляції та саморефлексії, сприяє підтримки партнерських доброзичливих стосунків. [7,8-9]

На часі – психологізація освітнього процесу. І часто говорять, що потрібно надавати психологічну допомогу дітям, їх батькам, а про вчителів у цьому аспекті згадують рідко. Ну які психологічні проблеми можуть бути у вчителя? Він же ніколи не стомлюється, ніколи не помиляється і таке інше. Але не слід забувати, що вчитель – жива людина із своїми переживаннями, поглядами і життєвою позицією. Він є тією призмою, через яку діти пізнають світ, отримують знання. Коли б хтось складав рейтинг найстресовіших професій, то, на моє глибоке переконання, професія вчителя входила б до першого десятку.

Адже, чи не стикається вчитель із нестандартними стресовими ситуаціями щоп'ять хвилин? Хіба рідко виникають ситуації, коли треба швидко перебудувати запланований хід уроку, миттєво згладити конфліктну ситуацію з учнем чи колегою, бути готовим до будь-яких претензій з боку батьків, учнів, керівництва. Цей список можна продовжити. Не рідко робочий день учителя перетворюється на низку стресів. Особливо часто стрес отримують жінки, адже більшість працюючих жінок, крім займаної посади на роботі виконують три функції: домогосподарки, дружини і матері. Кожна з цих функцій вимагає від жінки зосередженості, крайньої уваги і, природно, повної самовіддачі. Таке «розривання на частини» з дня на день призводить в кінці кінців до виснаження, головним чином психічного. Тому, плануючи методичну роботу, вже кілька років поспіль ефективно використовую тренінг для проведення психолого-педагогічного семінару, який є обов'язковим елементом методичної роботи у школі і проводиться спільно із психологом.

Пропоную набір вправ, який використовую під час проведення психолого-педагогічного тренінгу. [4], [7]

Вправа 1 Знайомство «Я – квітка»

Учасник називає своє ім'я і квітку, з якою себе асоціює у повсякденному житті. Наприклад, мене звати Ірина, я асоціюю себе із трояндою, бо вона красива та може себе захистити.

Рекомендації: важливо, щоб учасники тренінгу асоціювали себе саме із квітами, бо тим самим вони підсвідомо налаштовуються на позитив.

Вправа 2 «Я - чарівник»

Учасникам тренінгу ведучий пропонує подумати, в кого кожен із них хотів би перетворитися, якби був чарівником. І намалювати цей образ.

Рекомендації: відповідь «Ні в кого не хочу перетворюватися, хочу залишатися собою» свідчить про задоволення собою, адекватному само сприйняттю. Інтерпретація малюнків і відповідей ґрунтується на аналізі мотивації учителем свого вибору «чому саме в такий образ?». Ведучий робить висновок про те, до чого прагне учасник, яких рис характеру, форм поведінки йому бракує у повсякденному житті та професійній діяльності.

Вправа 3 «Комплімент самому собі»

Кожен учасник сам собі робить по одному компліменту, продовжуючи фразу «Найбільше мені в собі подобається те, що я...»

Рекомендації: ведучий повинен звернути увагу на те, кому важко сказати про самого себе приємні слова.

Вправа 4 «Притча»

Учасникам пропонується сісти зручно і послухати притчу «Візок».

Троє чоловіків, напружуючись щосили, везуть важкі візки із камінням. Перехожий питає їх:

- Що ви робите?
- Перший відповів:
- Везу цей клятий важкий візок.
- Другий відповів:
- Заробляю собі на хліб тяжкою працею.
- А третій сказав:
- Я будую місто.

Рекомендації: ведучий залучає учасників до обговорення відповідей робітників.

Ставить запитання про те, чому кожен робить одну і ту ж справу, але по-різному ставиться до своєї праці. Проводяться паралелі із вчительською працею.

Вправа 5 «Напишу собі листа»

Учасникам пропонується написати собі лист, який би кожен із них хотів би отримати.

Рекомендації: ведучий звертає увагу на те, у якій формі написано лист: прохання, порада, нагадування тощо, а також настрої листа (доброзичливий, зі злобою, з гумором, серйозний). Ця вправа дає змогу визначити, як кожен сприймає себе, який рівень самооцінки має.

Вправа 6 «Мій професійний страх» (робота в парах)

Ведучий просить учасників подумати, чого вони найбільше бояться у професійній діяльності і намалювати свій страх. Це може бути не конкретний малюнок, а абстракція тощо. Після виконання роботи пари обмінюються малюнками і отримують від ведучого інше завдання: змінити малюнок партнера так, щоб із страшного він зробився веселим, не страшним. Для цього можна домальовувати, розфарбовувати.

Рекомендації: ведучий повинен підвести учасників до думки, що перебороти свої страхи не так вже і важко, якщо довіряти оточуючим, попросити у колег поради.

Вправа 7 «Чарівний базар»

Ведучий просить учасників тренінгу уявити, що вони знаходяться на базарі, на якому купують і продають незвичайні речі: активність, ініціативність, працьовитість, товариськість тощо. Ведучий виступає в ролі продавця, який обмінює одні риси на інші. Викликають одного з учасників, він може придбати тільки одну рису. Наприклад, покупець просить у продавця впевненість. Продавець з'ясовує скільки цієї риси йому потрібно, для чого вона

йому. Потім продавець просить у покупця дати що-небудь натомість, наприклад, почуття гумору, якого в покупця досить.

Вправа 8 «Мій герб»

Ведучий пропонує учасникам придумати і намалювати свій герб. Звертається увага учасників на те, що герб малювався на щиті і на воротах замку, де його могли бачити друзі і вороги. Тому слід добре продумати зміст зображення на гербі, щоб показати свою неповторність і те, чим пишаєшся в собі.

Рекомендації: учасники презентують намальовані герби, їх розміщують на дошці. Ведучий підводить учасників до думки, що кожна людина – унікальна і кожному є чим пишатися.

Вправа 9 «Індіанські імена» (робота в парах).

Ведучий розповідає про те, що в індіанських племенах було прийнято давати імена, пов'язані із природними явищами. Такі імена часто відбивали суттєву рису людину чи її життєву позицію. Наприклад, Вільний вітер, Стрімка вода, Мудрий орел тощо. Кожен учасник тренінгу повинен придумати ім'я своєму партнеру, озвучити його. Напарник повинен зізнатися, чи погоджується він із таким іменем, чи ні і обґрунтувати свою думку, переконуючи партнера у своїй правоті.

Вправа 10 «Подарунок»

Учасники анонімно дарують один одному подарунки. Для цього дається така кількість папірців, скільки учасників тренінгу. На папірцях заздалегідь написані назви подарунків. Ведучий повідомляє, що починається збір подарунків для одного із гравців. Учасники обирають той подарунок, який, на їх думку, буде корисний йому. Після завершення роботи учасники діляться враженнями, які подарунки їм найбільш сподобалися.

Вправа 11 «Декларація моєї самості» (за Вірджинією Сатир) [7, с.119-120]

Учасники сідають зручно і по черзі читають тези декларації та коментують їх, погоджуючись, чи спростовуючи. Важливо вислухати думку кожного учасника:

- Я – це Я.

- В усьому світі немає нікого точно такого, як я. Є люди чимось схожі на мене, але нема нікого точно такого як я.

- Мені належить усе, що є в мені: моє тіло, включаючи все, що воно робить; моя свідомість, включаючи всі мої думки і плани; мої очі, включаючи всі образи, які вони можуть бачити; мої почуття, якими б вони не були – тривога, напруженість, любов, роздратування, радість; мій рот і всі слова, які він може вимовити; мій голос – тихий чи голосний; всі мої дії, звернені до інших людей або до самого себе.

- Мені належать усі мої перемоги і успіхи, усі мої поразки і помилки. Все це належить мені і тому Я можу познайомитись із собою.

- Я можу полюбити себе і подружитися з собою. І Я можу зробити так, щоб усе допомагало мені.

- Я дружу з собою і люблю себе. Я можу обережно і терпляче відкривати в собі джерела того, що спантеличує мене і дізнаватись більше і більше про різних речей про себе.

- Усе, що я бачу і відчуваю, усе, що Я говорю і що роблю, що Я думаю і відчуваю в даний момент, - це моє.

- Це дозволяє мені точно довідатись, де Я та хто Я цієї миті.

- Коли Я вдивляюсь у своє минуле, дивлюся на те, що Я бачив і відчував, що Я казав і що Я робив, як Я думав і як Я почував, Я бачу, що не все мене влаштовує. Я можу відмовитись від того, що здається невідповідним, і зберегти те, що здається потрібним і відкривати щось нове у самому собі.

- Я можу бачити, чути, відчувати, думати, говорити і діяти.

- Я маю все для того, щоб бути близьким з іншими людьми, щоб бути продуктивним, вносити зміст і порядок у світ речей і людей навколо мене.

- Я належу собі, і тому я можу будувати себе.

- Я – це Я, і Я – це чудово!

Вправа 12 «Підтримка» (робота в парах)

Кожен учасник пише 3 речення, які починаються словами «Я не можу...» Інший партнер грає роль Підтримки і червоним фломастером записує над твердженням фразу - підтримку. Наприклад, Я не можу перебороти в собі страх темряви. Відповідь Підтримки : «Заспокойся, це дуже поширений страх, але є багато спеціальних методів його подолання».

Вправа 13 Педагогічна ситуація

Уявіть, що клас порушує поведінку надзвичайним шумом. Завдання: привернути увагу мовленнєвими і немовленнєвими засобами. Один часник грає роль учителя, інші – гомінкий клас. Учителю слід заспокоїти клас.

Це далеко не повний перелік вправ, які поряд із теоретичним викладом запланованого на психолого-педагогічному семінарі матеріалу, можна застосовувати для зняття психологічної напруги, встановлення дружніх, довірливих стосунків, підвищенню власної самооцінки, розслабленості, настрою на позитивний лад тощо.

Отже, методичну роботу у школі ефективною можна назвати тільки тоді, коли вона забезпечує: [3;145]

- формування високо кваліфікованого педагогічного колективу з високим рівнем творчості;
- працює на діагностичній основі;
- забезпечує індивідуальний підхід до роботи кожного вчителя;
- враховує індивідуальні особливості, рівень здібностей та творчості кожного педагога;
- залучає до впровадження у практику роботи вчителями інноваційних освітніх та виховних технологій;
- спонукає вчителя до самоосвіти та постійного самовдосконалення своєї педагогічної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 176 с.
2. Методична робота в школі: теоретичні засади; система роботи; досвід / Укл. Григораш В.А.. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 304 с.
3. Методична робота школи / упор. Н.Мурашко. – К.: «Шкільний світ», 2007. – 128 с.
4. Скорчевська О.В. Ігрові методики роботи з учнями 5-9 класів. Розділ Семінар для педагогів. – Х.: «Основа», 2007. – 192 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 5т. – К.: вид. «Радянська школа», 1976.
6. Тевлін Б. Довідник завуча: штурманам шкільного корабля. / Б.Тевлін. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
7. Трущева Л.В. Психологічні тренінги / Л.В.Трущева. – Х.: Основа, 2009. – 124 с.

ІІІ. РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ, ЯКІ ПЕРЕХОДЯТЬ ДО РОБОТИ ЗА НОВИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТАНДАРТАМИ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ОСВІТИ

Т. А. Вальчук,
*заступник директора з навчально-виховної
роботи Червонослобідської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2
Черкаської районної ради*

У статті представлено досвід роботи навчального закладу, зокрема психологічної служби, щодо запобігання педагогічного вигорання в умовах реформування галузі освіти.

СПІВПРАЦЯ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА З ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ТА УЧНЯМИ

*Світячи іншим, згораю сам.
Латинське прислів'я*

Метою нашого дослідження було показати систему роботи шкільної психологічної служби щодо збереження і зміцнення професійного здоров'я педагога. Професійне здоров'я педагога є необхідною умовою його активної життєдіяльності, самореалізації, розвитку творчого потенціалу. Воно позначається на здоров'ї його учнів і на результатах всієї навчально-виховної роботи. Стан професійного здоров'я вчителя впливає на учнів на всіх рівнях: емоційно-психологічному, біоенергетичному, інформаційному, виховному. Нездоровий педагог не може забезпечити учневі необхідний рівень уваги, індивідуальний підхід, ситуацію успіху. Він не зможе займатися і вихованням культури здоров'я школярів, оскільки у цій роботі необхідний особистий приклад. Неблагополуччя психологічного здоров'я, деформації особистості педагога, прояви синдрому згорання, педагогічних криз безпосередньо впливають на здоров'я учнів. Тому проблема збереження і зміцнення здоров'я учителя є однією з пріоритетних у сфері його життєвих і фахових інтересів.

Запровадження нових Державних стандартів початкової освіти, інтенсивний соціальний і культурний розвиток суспільства характеризується активним впровадженням інноваційних технологій у навчально-виховному процесі. В умовах цих змін все більші вимоги ставляться до освітян, не тільки до їх професійних знань, умінь і навичок, але й до рівня їх особистісного розвитку і психологічного самопочуття.

Комплекс економічних проблем (невисока заробітна плата, погана технічна забезпеченість), падіння престижу педагогічної професії робить працю вчителя надзвичайно психоемоційно напруженою. Не секрет, що із збільшенням педагогічного стажу роботи вчителя, через надмірне навантаження виникає «професійне вигорання».

Термін «вигорання» походить від англ. «burn-out» (дослівно – припинення горіння). У зарубіжній літературі використовується вже більш як 30 років-відтоді, як активно вивчають проблему емоційного виснаження професіоналів робота яких пов'язана з тривалим прямим контактом з людьми.

Професійне вигорання – реакція організму та психологічні сфери людини, внаслідок тривалого стресу, що обумовлена професійною діяльністю; психологічні стани, що характеризуються відчуттями втоми, дискомфорту, спустошеності. Тому велике значення має професійна робота практичного психолога в школі з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Щороку з приходом учнів до школи ми спостерігаємо у них такі особливості: діти стають все більш допитливими, цікавляться всім, ставлять безліч запитань. Але дуже часто їм не вистачає терпіння, вони неухважні на уроках, «гіперактивні». Тут дуже важлива взаємодія психолога і вчителя, яка спрямована на досягнення гармонійного розвитку особистості школяра. Адже потрібно постійно шукати нові способи спілкування з дитиною, враховуючи її психологічні особливості, бути креативним і компетентним. Але в той же час, «сучасні» діти, мислять нестандартно, пропонують нові виходи з поданих ситуацій, їм подобаються завдання для розвитку мислення. Тому готуючись до уроків, годин спілкування, ми намагаємося зацікавити учнів новими психологічними хвилинками, іграми, вправами.

Ось деякі з них: «Острови мрій», «Ми в майбутньому», «Якби я був...», «На що це схоже?».

- Якби я був вітром, то ...
- Якби я був хмаркою, то ...
- Якби я був морем, то ...
- Якби я був невидимим, то ...
- Якби я був найкращим винахідником, то ...

При проведенні годин спілкування, релаксації учням подобається цікава гра «Кулька побажань».

У зв'язку із впливом Інтернету, соціальних мереж, переглядом неякісних телепередач діти стають все більш збудженими, агресивними, це пов'язано з накопиченням негативних емоцій, невмінням контролювати свій гнів.

Тому кожен день учитель має доводити свою компетентність та уміння знаходити щось нове у спілкуванні із дитиною.

У школі склалася система роботи щодо запобігання педагогічного вигорання вчителів. І найголовнішу роль у цьому відіграє шкільний психолог.

Великий інтерес у школі викликає проведення *Днів психологічного здоров'я педагогів*. В ці дні педагоги школи залучаються до пізнавальної роботи: беруть участь у тренінгах, іграх, займаються самодіагностикою, отримують консультацію з питань, що їх цікавлять. Психолог використовує методики, які включають способи і прийоми психопрофілактичної роботи, які спрямовані на збереження і зміцнення психологічного здоров'я педагогів школи.

Проведенню Днів психологічного здоров'я педагогів передують велика підготовча робота.

Найпростішою у проведенні. Але значимою з психологічної точки зору є *вправа «Асоціація»*, коли педагог наводить асоціації до слова «Робота». Отримані дані дають можливість швидко діагностувати рівень емоційного відношення до роботи.

За методикою «Синдром професійного вигорання» проводиться самодіагностика, яка допомагає виявити педагогів, які знаходяться на межі зриву, у яких є переважаючі симптоми «ВИГОРАННЯ», а також педагогів, які переживають емоційне напруження.

Вчителям було запропоновано виконати *тест «Чи потрібно вам боротися зі стресом?»* (за А.І.Ташевою, 2009р.) Вчителі дають відповідь «Так» чи «Ні» на п'ять запитань. Якщо позитивних відповідей більше чотирьох, то пора задуматися про те, що стрес забирає багато сил, ресурсів, а значить – і здоров'я.

Відповіді «Так» чи «Ні» на проведений *психотест: «Чи все у вас гаразд?»*, які набрав кожен педагог свідчать («Так» якщо їх більше, то у вас поки що все добре, якщо «Ні», то варто задуматися над собою).

За результатами діагностування розробляються *«Пам'ятки для вчителя»*. Які виконують, передусім, профілактично-просвітницьку функцію. Їх тематика різна: «Коли несподівано помітиш, що тобі все байдуже...», «Як педагогу позбутися професійних деформацій?», «Як не згоріти у полум'ї професії?», «Стрес, дистрес і психічне здоров'я педагога», «Синдром «емоційного згорання» — це психологічний захист чи хвороба?», «Ліки для педагога-трудоголика», «Ерозія душі педагога: як з нею боротися?», «Професійне довголіття і шлях до нього» та ін.

Кожному вчителю роздані

«Поради Дороті Сарнофф «Як позбутися емоційного напруження»

- Що б ви не робили, не робіть це розслаблено. Тримайте себе не в напруженні, а в енергійному стані, що притаманний гравцеві у теніс, коли він б'є ракеткою по м'ячу і всі його м'язи напружуються. Ви справляєте гарне враження, коли поведетеся енергійно. Безвільно розслабивши тіло, ви тільки означите свою присутність.
- Говоріть жваво й натхненно – це найкраща косметика. Йдеться не про миттєву посмішку: посмішка – це горизонтальне напруження м'язів, тоді як натхнення –

вертикальне. Посмішка злегка піднімає щоки й запалює ваші очі. Спробуйте – побачите.

- Коли ви розмовляєте, намагайтеся дивитися саме в очі. Часто люди дивляться не в очі, а на очі, у кращому випадку в одне око співрозмовникові. Це робить погляд сталим, неживим. Коли погляд переходить від одного ока співрозмовника до іншого, ви бачите його душу.
- Не метушіться! Якщо ви спостерігатимете певний час, то побачите, як багато у світі метушливих людей: вони крутять у пальцях олівці, каблучки, намисто, ланцюжки, згинають та розгинають скріпки. Часто ми не усвідомлюємо, що робимо, але наші манери відволікають увагу тих, хто нас слухає.
- Не ховайтеся за своє волосся. У людей є бажання бачити ваші очі. Спробуйте упорядкувати волосся і подивитись, яке враження це справить на ваших співрозмовників. Частіше це сприяє підвищенню вашого авторитету.
- Активно слухайте і промовляйте. Пам'ятайте, що під час зустрічі вас однаково добре видно і коли ви говорите, і коли мовчите. Виявляйте увагу і тілом, і очима, інакше у співрозмовника складеться неправильне враження. Уміння слухати робить вас в очах інших гарним оратором.

За рекомендацією шкільного психолога у своїй роботі вчителі використовують **енергізатори**: вчитель дає налаштування учням: «Увага! Хто бачить мене – доброго дня! Хто чує мене – сідайте. Діти, а ви знаєте, чим ми сьогодні будемо займатися? (ні...), послухайте: іде повідомлення теми уроку... Удачі!

На **педагогічних практикумах** обговорюються психолого-педагогічні ситуації, розробляються **моделі долаючої поведінки**.

Ситуація: Вчитель сильно засмучений чимось, а потрібно йти на урок... ваші дії?

Порада 1. Порахуйте до 10 (глибокий вдих – видих).

Порада 2. Заспокоїтися можна, зробивши декілька ковтків прохолодної води. «Ковтнути» свіжого повітря, постояти біля вікна.

У всіх випадках важливим є вміння вчителя зорієнтуватися і звернутися за допомогою. Слід пам'ятати, що педагог є важливим провідником до учнів.

Найважливішою умовою професіоналізму вчителя є не тільки ґрунтовні знання предмету, але й такі загальнолюдські якості – відвертість, доброзичливість, щирість, здатність зрозуміти.

Тільки через власне емоційне переживання ситуації спілкування вчитель може перейти до продуктивних висновків, сприяючих особистому розвитку. Саме така психокорекційна робота і забезпечується **тренінгами**.

Тренінг - групова психологічна робота, метою якої є розвиток компетентності в спілкуванні, розвиток здібностей до навчання, допомога в саморозвитку.

Цілі та завдання тренінгу:

- допомога у саморозвитку;
- розвиток комунікативних навичок;
- навчити учасників тренінгу знімати напругу
- розвиток невербальних способів спілкування та вираження емоцій

Важливим для профілактики виникнення синдрому вигорання є навички володіння собою, уміння працювати з власними негативними емоціями, здатність до вільного, природного вияву почуттів та емоцій.

У нашій школі психолог проводить психологічні тренінги із попередження емоційного вигорання вчителів.

Заняття з елементами тренінгу для вчителів

Мета: поглибити знання про емоційне вигорання, ознайомити зі способами керування емоційними станами і способами саморегуляції

Завдання визначення психологічної проблеми кожного учасника групи, усвідомлення шляхів їх вирішення;

- формування навичок самопізнання, саморозвитку особистості
- створення атмосфери, яка сприятиме профілактиці синдрому професійного вигорання.

1. Знайомство. **Вправа «Імена»**

Учасники стоять у колі. Завдання назвати своє ім'я і на першу літеру імені характерні особистісні якості. (Світлана – сильна, сором'язлива).

2. Очікування. **Вправа «На цьому занятті я хочу»**

Мета: активізувати увагу, налаштувати учасників на роботу, навчити висловлювати свої очікування від заняття

3. **Вправа «Пропозиції на картках»**

Для того, щоб нам краще пізнати один одного, я пропоную вам витягнути картку і закінчити написану в ній пропозицію.

Пропозиції на картках:

- 1.- Я довіряю людям, які
- 2.- Найбільша радість для мене.....
- 3.- Я люблю, коли.....
- 4.-Мені радісно, коли.....
- 5.- Я пишаюсь тим, що.....
- 6.-Мені особливо приємно.....
- 7.-Думаю, що найважливіше для мене.....
- 8.- Людина, якій я можу довіряти.....

4. **Вправа «Керування гнівом»**

Мета: допомогти впоратися зі стресовою ситуацією, заспокоїтися, зняти негативні емоції (гнів, хвилювання, страх)

5. **Вправа «Негативні емоції»**

Мета: розвивати вміння змінювати негативні установки на позитивні, змінювати своє ставлення до них.

6. **Рефлексія.** Отримати зворотній зв'язок.

Педагоги по колу висловлюються про те, як вони почувались на занятті, що сподобалось, що ні.

Отже, значущим в кінці тренінгу є зворотній зв'язок, який дає можливість учасникам поділитися враженнями і побажаннями, а психологу - в подальшій роботі прислуховуватись і реалізувати різні тренінгові програми, спрямовані на здобуття учасниками занять психологічних знань.

Злагоджена взаємодія психолога і вчителя відкриває шлях до використання багатьох ще не задіяних резервів освітнього процесу, адже такий підхід складає підґрунтя не тільки особистісного зростання школярів та скоординованості дій усіх учасників навчально-виховного процесу, але й гармонізації колективу навчального закладу в цілому.

Інтерес і захоплення у педагогів викликає проведення **арт-терапевтичної сесії (вправи з користю)** та використання **ігор-формул**.

Ігри-формули використовуються для вербального самонавіювання. Формули можна вимовляти про себе або вголос по дорозі на роботу, під час підготовки до уроків, у процесі робочого дня, перед важкою ситуацією. Промовляння формул обов'язково проводиться точно за текстом. Можна проявляти індивідуальні варіанти і відступи у вигляді вибору стилю формул, слів, довжини фраз тощо. Важливо знайти свою власну мову, яка найбільш ефективно на вас впливає.

Якщо, наприклад, ви – людина, яка не терпить наказів та директив, тоді побудуйте текст формули у м'якій манері, у формі переконання: «Я спокійний і впевнений у собі. Я повинен зберігати внутрішню стабільність, тому що попереду у мене важка розмова».

Якщо ви – людина емоційна, тоді ваш текст повинен містити яскраві прикметники: «Я відчуваю спокій і впевненість у собі. Я повинен зберігати внутрішню стабільність, як міцний фундамент надзвичайної будівлі».

Якщо ж ви – людина стримана і в той же час сильна, енергійна, ваша формула повинна звучати як короткий і різкий наказ або команда: «Я повинен бути спокійним! Спокійно! Упевненість в собі!».

Тексти формул складаються заздалегідь, іноді використовуються спонтанні самонакази, які виникають в ситуації «тут і зараз».

Для того, щоб формули були ефективними, слід пам'ятати про наступні правила:

• Для оперативного користування формулою бажано мати короткий текст з декількох фраз.

• Велике значення має початок формули.

• Формулу самонавіювання необхідно повторювати декілька разів (іноді до семи разів).

• Важливо вірити в «магічні властивості» слів, які ви вимовляєте.

• Промовляти формули слід у стані зосередженості, сконцентрувавши волю.

Приклади формул.

Впевненість у собі: «Я – людина смілива і впевнена у собі. Я все умію, все можу» (останню фразу можна повторювати декілька разів).

Спокій, стабільність: «Я хочу бути спокійним і стабільним. Я хочу бути впевненим у собі».

Наступна формула допоможе перед складною розмовою. Спокій: «Я спокійний і впевнений у собі. У мене правильна позиція. Я готовий до діалогу та взаєморозуміння».

Зняття втоми та відновлення працездатності: «Я вірю в те, що можу легко й швидко відновлюватись після роботи. Усіма силами я намагаюсь яскраво відчутися бадьорим і енергійним після роботи. Після роботи я відчуваю бадьорість, молоду енергію у всьому тілі».

Отже, як бачимо вся робота шкільної психологічної служби має бути спрямована на розвиток внутрішніх сил учителя і розширення його самосвідомості, вияв і зміну тих рис характеру та способів поведінки, що провокують виникнення і підтримку емоційної напруги. Вона повинна сприяти активізації механізмів особистісної саморегуляції, ресурсів стресостійкості педагога, гармонізації його внутрішнього світу, підвищенню рівня компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О.І. Педагогічна психологія : навч. посібник /О.І.Власова. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
2. Горальський А. Правила тренінгу творчості /А.Горальський. – Львів : ВНТЛ. – 1889. – 52 с.
3. Зязюн І.А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості / І.А. Зязюн // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. – Х. : ОВС. – Ч.2 – С.28-44.
4. Парфьонова Т. Профілактика емоційного вигорання / Т. Парфьонова // Психолог. – 2013.- №3. – С.37-39.
5. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський: Абетка. – 2002. - 240 с.

Т. Є. Ткаченко,

Анотація

В статті запропонований власний погляд автора на проблему професійного вигорання педагогів, результати вивчення даного питання в колективі Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 3, матеріали з дослідження та профілактики професійного вигорання педагогів школи.

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА – ВЧИТЕЛЮ. СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ

В умовах впровадження нових Державних стандартів початкової та середньої базової освіти спеціалізована школа покликана забезпечити надання якісних освітніх послуг учням, задовольнити батьківські запити та зберегти здоров'я педагогів. На етапі оновлення програмних вимог, їх якісного та кількісного збільшення, основне навантаження лягає на плечі вчителів, потребує від них постійного вдосконалення, психологічної готовності змінюватись, само організовуватись та не боятися вчитись.

Саме тому в нашій школі вивчається, тримається на пульсі питання професійних деформацій серед педагогічних працівників. Особливо актуальним є збереження психічного здоров'я вчителів, оскільки нервові та психічні перевантаження спричинюють усі фізичні та соматичні захворювання. Колектив школи за останні роки здійснив якісний стрибок у розвитку профільного навчання, у науково-дослідницькій роботі, міжнародних зв'язках та суспільно актуальному проектуванні. Безумовно, 70% успіху школи залежить від її вихованців, 90% результатів учнів залежить від вчителя. Тому забезпечення раціональних, комфортних, позитивних умов праці педагога – це першочергове завдання кожного керівника навчального закладу.

*Якщо ми не знаходимо спокою у собі,
безнадійно його шукати будь-де.*

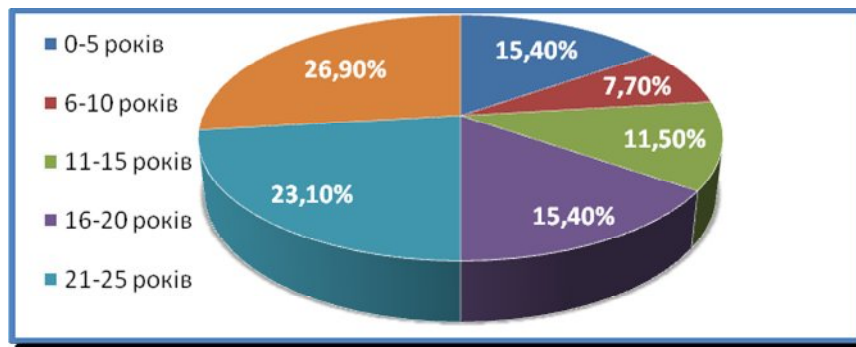
Ларошфуко

I. Актуальність теми для навчального закладу

Особливістю Черкаської спеціалізованої школи №3 є:

- ✓ Центральне розташування, що спричинює високу конкурентність з іншими спеціалізованими закладами міста-обласного центру.
- ✓ Перспективні напрями спеціалізації (природничий та філологічний /іноземні мови профілі навчання).
- ✓ Високу потребу в наданні якісних навчальних послуг за запитам часу та батьківського осередку.
- ✓ Якісний склад педагогів, які мають високий рівень домагань та досвід педагогічної діяльності.

Виходячи з даних умов, свідомо та об'єктивно склався педагогічний колектив, що має на сьогоднішній день наступні показники:

За педагогічним стажем роботи 40 з 52 осіб (76,9%) складають вчителі зі стажем роботи від 11 років і більше. Педагоги з діапазоном від 11 до 20 років стажу складають 14 осіб (26,9%). Саме ця категорія вчителів і є найбільш вразливою до перевантажень та перевтоми під час професійної діяльності. Це так звана «група ризику» професійного вигорання. 14 педагогічних працівників (26,9%) мають стаж понад 25 років, що свідчить про вікові та психологічні складності в роботі. Ця частина колективу також має схильність до вигорання через прагнення довести свою майстерність колегам та фізіологічну перебудову організму, що виявляється у втомлюваності, зниженні гнучкості мислення, складностях оволодіння новими знаннями, важкою пристосованістю до сучасних учнів та батьків. Таким чином, 24 особи зі складу педагогічного колективу школи (46,15%) є потенційно схильними до професійного вигорання. Отже, робота з вивчення питання та профілактики професійних деформацій серед педагогічних кадрів є вкрай необхідною в нашій школі.

Педагогічний колектив школи має високий творчий та виконавський потенціал, прагне вдосконалювати навчально-виховний процес, впроваджує новітні технології та передовий педагогічний досвід. Протягом останніх 5 років колектив працює над формуванням та вдосконаленням *компетентного підходу* в роботі з учнями. В цьому напрямку актуальним та є питання *оволодіння психологічною компетентністю* як для здійснення навчального процесу, так і для гармонізації власного психофізичного стану як головної умови продуктивної професійної діяльності.

З цією метою серед вчителів школи був проведений комплекс заходів з попередження та профілактики професійних деформацій:

- Чітка структура роботи навчального закладу, продумана система контролю за виконанням посадових обов'язків, прозорий механізм заохочення та стимулювання педагогів, випереджальна поінформованість про стан навантаження та графіку експертної оцінки діяльності педагогів.
- Збалансована гнучка система відпусток та активного відпочинку працівників школи, запроваджені дні психологічного розвантаження під час канікул, де педагоги можуть виїхати з колегами на природу, або спланувати свій відпочинок з родиною.
- В школі систематично працює психологічна просвіта для педагогів, двічі на рік проводяться навчальні семінари з питань компетентного підходу до професійної діяльності. На потребу дня адміністрацією школи та психологічною службою проводяться моніторингові дослідження, що аналізуються, та необхідні зміни впроваджуються в роботу.
- Останні роки діяльності закладу були високопродуктивними, здійснені науково-методичні дослідження в рамках Всеукраїнського, міських та обласних проєктів, численних творчих груп. Педагогами школи підготовлені переможці олімпіад з базових дисциплін міського, обласного рівнів. Науково-дослідницькі успіхи учнів школи відомі в місті, області та на Всеукраїнському рівні. Відбувається тісна співпраця педагогів школи з ВНЗ, суспільними, громадськими, міжнародними організаціями. Суттєво активізувалася за останні 5 років міжнародна діяльність закладу.

Зусилля колективу мають обернену сторону успіху, а саме перевантаження емоційне, нервово, психологічне, фізичне. Саме тому тема «професійне вигорання» є на сьогоднішній день актуальною для нас.

II. Актуальність теми в світовій практиці

Дослідження питання про професійні деформації у педагогічному середовищі по-новому звучать у роботах зарубіжних та вітчизняних психологів та науковців. Світовий досвід по профілактиці кризових станів у кар'єрному зростанні працівників інтелектуальної сфери заслуговує не тільки на вивчення, але й на впровадження в наших сучасних умовах. Для вивчення даного питання ми вивчали роботи таких фахівців, як Г. Сек. *Професійне вигорання. Причини і запобігання* [9], Гринберг Дж. *Управління стресом* [3], В.В.Бойко / Ільїн Е.П. *Мотивація і мотиви* [1], Граб С. *Втома від роботи чи професійне вигорання* [2], Руденко І.М. *Феномен професійного вигорання педагогів: причини, симптоми, шляхи профілактики* [1], Гриньова М.Беляєва Н. *Синдром емоційного вигорання у педагогів (фізіологічні аспекти)* [4], Кригер Е.Є. *Професійне здоров'я педагога* [5], Саламатіна Є. *Профілактика професійного вигорання*[8].

За даними дослідження американського Національного інституту проблем здоров'я і професійної безпеки в наш час більше 35 млн. людей у всьому світі страждають клінічною формою *синдрому хронічної втоми*. На початку 70 років ХХ ст. цей стан було визначено як *синдром «емоційного вигорання»*.

Існує так звана «група ризику» працівників, які найбільш схильні до вигорання – це ті, хто працює у сфері «людина-людина» і в силу своєї професії змушені багато і інтенсивно спілкуватись з іншими людьми. Факторами, які впливають на вигорання, є індивідуальні особливості нервової системи і темпераменту. Швидше «вигорають» працівники з слабкою нервовою системою і ті, хто має інтровертований характер, індивідуальні особливості яких не поєднуються з вимогами професій типу «людина-людина».

Процес вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної «розрядки» і розвивається поступово. Спочатку у «вигоряючого» починає зростати напруга у спілкуванні. Далі емоційна перевтома переходить у фізичну, людина не відчуває в собі сил для виконання навіть дріб'язкових справ, доводиться докладати багато зусиль, щоб примусити себе приступити до роботи. Така втома може провокувати стан пригніченості, апатію, спалахи роздратування, відчуття постійної напруги, дискомфорту. Стає усе важче зосередитись на виконуваній роботі, усе частіше з голови вилітають важливі справи. Людина вже не завжди здатна стримати викликане оточуючими роздратування, виникає потреба усамітнитися, обмежити контакти. Якщо ж це не вдається, то спрацьовує певна захисна реакція організму, яка може виражатися у байдужості до людей, цинізмі і навіть агресії. Вигорання відбувається дуже поступово (I стадія триває 3-5 років, II триває 5-15 років, III – від 10 до 20 років), на його тлі можуть загострюватись хронічні і виникати нові хвороби.

III. Вияв та діагностування синдрому вигорання у педагогів. Моніторинг стадій вигорання.

Аналізуючи всі відомі ознаки вигорання та враховуючи умови сучасної педагогічної діяльності, ми за допомогою тестової методики [3] визначили загальний рівень вигорання вчителів школи (*див. додаток1*).

З 52 респондентів не виявили ознаки професійного вигорання 22 особи, викликає тривогу психічний стан перевтоми (початкова стадія вигорання) спостерігається у 23 осіб, і слід звернути особливу увагу на існування професійних деформацій у 7 вчителів.

Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
42,3%	44,2%	13,46%

Дані результати спонукали адміністрацію школи глибше розібратися в питанні синдромів та небезпек професійного вигорання. Ми визначили наступні прояви саме серед педагогічних працівників нашої школи та проранжували їх за ступенем важливості для продуктивності навчально-виховного процесу.

Психофізичні симптоми:

1. Почуття постійної, не минаючої втоми не тільки по вечорах, але і зранку, відразу ж після сну (*симптом хронічної втоми*).
2. Відчуття емоційного і фізичного виснаження.
3. Зниження сприйнятливості і реактивності на зміни зовнішнього середовища (*відсутність реакції цікавості та страху*).
4. Часті безпричинні головні болі, постійні розлади шлунково-кишкового тракту;
5. Постійний загальмований, сонливий стан і бажання спати протягом усього дня.
6. Помітне зниження зовнішньої і внутрішньої сенсорної чутливості: погіршення зору, слуху, нюху і дотику, втрата внутрішніх, тілесних відчуттів.

Соціально-психологічні симптоми:

1. Байдужість, нудьга, пасивність і депресія (*знижений емоційний тонус, почуття пригніченості*).
2. Підвищена дратівливість на незначні, дрібні події — часті нервові «зриви» (*вибухи невмотивованого гніву чи відмова від спілкування, «відхід у себе»*).
3. Почуття неусвідомленого занепокоєння і підвищеної тривожності (*відчуття, що «щось не так, як треба»*).
4. Почуття гіпертрофованої відповідальності і постійний страх, що щось «не вийде», чи з чимось не вдасться впоратися.
5. Загальна негативна установка на життєві і професійні перспективи (*типу «Як не намагайся, все одно нічого не вийде»*).

Поведінкові симптоми:

1. Відчуття, що робота стає все важчою і важчою, а виконувати її — все складніше і складніше.
2. Співробітник помітно змінює свій робочий режим дня (рано приходить на роботу і пізно йде або, навпаки, пізно приходить на роботу і рано йде).
3. Невиконання важливих, пріоритетних завдань і «застрягання» на дрібних деталях, витрата більшої частини робочого часу на погано усвідомлюване чи неусвідомлюване виконання автоматичних і елементарних дій.

Більш глибоке дослідження симптоматики професійного вигорання за методикою «Діагностика рівня професійного вигорання» [1] дало нам наступну інформацію для роздумів (*див. додаток 3*).

Назва симптому професійного вигорання	Кількість осіб, %
Симптом «Незадоволеність собою»	6 осіб, 11,5%
Симптом «Загнаність у клітку»	5 осіб, 9,6%
Симптом «Редукція професійних обов'язків (уникання відповідальності)»	9 осіб, 17,3%
Симптом «Емоційна відстороненість»	7 осіб, 13,46%
Симптом «Особистісна відстороненість (деперсоналізація)»	3 особи, 5,76%
Загальна кількість педагогів з ознаками вигорання	30 осіб, 57,56%

Якщо ми порівняємо ці результати з кількісним складом вчителів школи та їх стажем роботи, то виявимо, що більша частина педагогів зі стажем роботи від 16 років і більше (понад 25 років) може виявляти вигорання на роботі (57,56% з ознаками професійних деформацій з 65,4% загальної кількості досвідчених фахівців).

Наступний крок у дослідженні питання професійного вигорання серед наших вчителів – визначення стадій вигорання, оскільки психічне здоров'я педагога прямо пропорційне якості його роботи. Ми вважаємо, що обізнаність вчителів з даним питанням є профілактичним засобом: розумні, самодостатні педагоги усвідомлюють важливість роботи над своїм розвантаженням, прикладатимуть більше зусиль для самоорганізації праці та відпочинку. Причому ознайомлення з даною інформацією можна включити в психологічний

практикум, де в ігровій формі дослідити та діагностувати в колективі. Тому один із психолого-педагогічних семінарів для педагогів присвятили даній темі (див. додаток 4).

Симптоми вигоряння ґрунтовно дослідив американський психотерапевт К. Маслач, який виокремив різні області та ознаки їх прояву. у вітчизняній науці фізіологічний аспект розглядали Гриньова М., Беляєва Н. [4].

В області *фізичного функціонування* людини - головний біль, біль у шлунку, порушення сну, підвищений тиск, відчуття слабкості, зменшення імунітету організму і т.п.

В області *емоційного функціонування* - часта зміна настрою, загальне утискання, відчуття безрадісності, знижена самооцінка, брак віри в можливість зміни у важкій ситуації і т.п.

В області *поведінки* - часті конфлікти, байдужість до клієнтів, зменшення продуктивності праці, погане управління, часом зростання кількості аварій і т.п.

Джерела професійного вигорання виокремив Г.Сек у своїй праці «Професійне вигорання. Причини і запобігання»[9]. Він довів, що джерела вигорання як правило локалізовані в трьох площинах. Ми проаналізували, які ж з них є актуальними для вчителів нашої школи. *Наводимо дані опитувань педагогів нашої школи:* в кожній з площин вчителі вибрали значимі для них джерела. Ми їх розташували в тій послідовності, яка відповідає кількості зазначених виборів, тобто за кількістю виборів (див. додаток 2).

I. Індивідуальній:

- 1) низька самооцінка;
- 2) невпевненість;
- 3) залежність;
- 4) почуття зовнішнього контролю.

II. Інтерперсональній:

- 1) суперництво;
- 2) нестача взаємної довіри;
- 3) порушена комунікація/спілкування;
- 4) контакти з начальниками і співпрацівниками;
- 5) контакт з особами, що перебувають у важких життєвих ситуаціях;

III. Організаційній:

- 1) надміру широкий (або малий) об'єм завдань;
- 2) низькі заробітки, неадекватність зусиль, вкладених працівником;
- 3) брак можливості брати участь у прийнятті рішень;
- 4) малі перспективи росту;
- 5) цілі організації не співпадають з системою цінностей працівника.

IV. Стратегія педагогічного колективу щодо уникнення професійного вигоряння та профілактика негативного психофізичного стану педагогів школи [6, с. 29-32]

Вироблення та постановка нових завдань і цілей

Дуже важливо зрозуміти, чийм ідеалам слідує особистість, своїм власним чи загальним. Той, хто приміряє на себе кар'єрні моделі і масштаби інших і хоче домогтися чужих ідеалів, дуже рідко залишається задоволений собою.

Допомога сторонніх осіб

Необхідно розмовляти на цю тему з колегами, друзями, членами сім'ї або психологом, щоб визначити нові професійні і життєві цілі і знаходити мужність у їх реалізації. При цьому дуже важливо виробити свої власні цілі самому, не піддаючись занадто впливу ззовні, так як, в протилежному випадку, знову можуть бути поставлені помилкові і недосяжні завдання.

Знаходження занять і захоплень поза і крім роботи

Для того, щоб професійне життя не було єдиним джерелом радості і успіху в житті, необхідно знайти в особистому житті щось цікаве, важливе і захоплююче, наприклад, якесь хобі, заняття спортом, інше заняття або зацікавлення у житті. У цьому випадку можливі невдачі у професійному житті зможуть компенсуватися наявністю інших життєвих інтересів і успіхами в їх здійсненні.

Поради тим, хто цінує свій час і сили [10]

1. *Складіть список справ до виконання* Обов'язково письмово запиши всі справи на день, присвой кожному завданню свою мітку залежно від пріоритету: ВТ (важливо і терміново), ВН (важливо, але не терміново), НТ (неважливо, але терміново), НН (неважливо і не терміново). Справи, помічені буквами НН, навіть і не думайте виконувати - відразу у відро для сміття! НТ - делегуйте помічникам або залиште на «розслаблення», коли голова не зможе вирішувати важливі питання, але руки зможуть попрацювати. ВТ і ВН розподіліть на робочий день, відводячи кожному заходу чітко визначений час: не «як встигну» або «після обіду», або «до 16:00».

2. *Не беріться за додаткову роботу*, якщо підозрюєте, що вона Вам не по силах. Ваше завдання не згоріти на роботі, а приносити улюбленій школі максимальні прибутки! З такою задачею може впоратись тільки здоровий і продуктивний співробітник.

3. *Закінчуйте робочий день на 15 хвилин раніше*, решту 15 хвилин затратьте на прибирання робочого столу та планування завтрашнього робочого дня. Увага! Ця порада ніяк не стосується урочної діяльності! Жодних затримок на роботі! Той, хто залишився довше на роботі, зовсім не найактивніший працівник, а просто ледар, який не вміє грамотно спланувати робочий день!

4. *Обов'язково відпочивайте десять хвилин кожної години*, тобто перерва під час уроків має бути і для вчителя. Якщо ж працюєте за комп'ютером, особливу увагу слід приділи профілактиці захворювання очей. Випийте трав'яний чай, прогуляйтеся на коридорами, вийдіть на вулицю.

5. *Добре відпочивайте на вихідних*. Постарайтеся змінити обстановку: виїжджайте з друзями або сім'єю за місто, вирушайте на екскурсії, ходіть в музеї та кіно, поменше працюйте по дому - в кінці кінців, здоров'я дорожче прибирання.

V. Профілактика професійного вигорання педагогів [5, с. 40-42]

Адекватне відношення до роботи і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання. Нажаль, у житті ми не завжди маємо змогу робити тільки те, що нам подобається, що приносить радість. А робота без радості пришвидшує вигорання в багато разів. Якщо ж користуватися настановою *«Не можеш робити те, що любиш – навчись любити те, що робиш»*, то ніяке професійне вигорання нам не загрожуватиме!

Правильно плануєте свій час:

- 8 годин – повноцінний здоровий сон;
- 8 годин – робота;
- 8 годин – активний відпочинок.

Методи гармонізації психофізичного стану

Людина є цілісною біоенергоінформаційною системою, тому вплив на будь-яку з цих складових позначається і на інших.

Умовно всі методи гармонізації психофізичного стану людини можна об'єднати в 3 групи:

1. Фізіологічний рівень регуляції психофізичного стану (вплив на фізичне тіло).
2. Емоційно-вольова регуляція психофізичного стану (вплив на емоційний стан).
3. Ціннісно-смысловий рівень регуляції психофізичного стану (вплив на думки, зміна світогляду).

Фізіологічний рівень регуляції психофізичного стану (вплив на фізичне тіло):

– достатньо тривалий і якісний сон (важливо провітрювати приміщення перед сном, дотримуватися режиму сну: засипати і прокидатись в один і той самий час)

– збалансоване, насичене вітамінами і мінералами харчування (особливо проти стресовими вважаються мінерал магній і вітамін Е, який міститься у кукурудзі, моркві, ожині, горіхах, зернах соняшника, сої (до речі, плитка темного шоколаду швидко покращить ваш настрій))

– достатнє фізичне навантаження, заняття спортом, ранкова гімнастика

- танці (танцювальні рухи під ритмічну музику сприяють звільненню від негативних емоцій, так само, як і будь-яка хатня робота)
- фітотерапія, гомеопатія (сприяє заспокоєнню чай з м'яти, настоянка з кореню валеріани; підвищує життєвий тонус настоянка елеутерококу, женьшеню, родіоли рожевої)
- масаж (допоможе як класичний масаж, так і масаж біологічно активних точок на руках і ногах людини; корисно просто походити босоніж по землі, або по насипаним у коробку камінчикам)
- терапія кольором (зелений та синій колір допомагають заспокоїтись, червоний та жовтий надають енергію і бадьорість)
- ароматерапія (запахи апельсину, бергамоту діють на нервову систему збуджуючи, з'являється відчуття приливу сил; запахи лаванди, анісу, шавлії діють заспокійливо, допомагають зняти нервову напруженість)
- терапія мінералами
- дихальні вправи (заспокійливе з подовженим видихом дихання зменшує надлишкове збудження і нервову напруженість; мобілізуюче дихання з збільшеним вдихом допомагає подолати в'ялість, сонливість)
- баня і водні процедури (контрастний душ перед сном допоможе зняти втому дня, а зранку додасть бадьорості; взагалі, вода чудово змиває будь-який негатив).

Емоційно-вольова регуляція психофізичного стану(вплив на емоційний стан):

- гумор (сміх позитивно впливає на імунну систему, активізуючи Т-лімфоцити крові; у відповідь на вашу усмішку організм продукуватиме бажані гормони радості; гумор чудово «перезаряджає» негатив)
- музика (найкраще сприяє гармонізації психоемоційного стану прослуховування класичної музики, хоча у малих дозах рок теж буває корисним, він допомагає вивільнитись від негативних емоцій)
- спілкування з сім'єю, друзями
- заняття улюбленою справою, хобі (комп'ютер, книжки, фільми, в'язання, садівництво, рибальство, туризм...)
- спілкування з природою(природа завжди дає людині відчуття приливу сил, відновлення енергії)
- спілкування з тваринами
- медитації, візуалізації (існують цілеспрямовані, задані на певну тему візуалізації – уявно побувати у квітучому саду, відвідати улюблений куточок природи і т.д.)
- аутотренінги (самонавіювання)(емоційне напруження безпосередньо пов'язане з напруженням м'язів – у стані стресу організм входить у стан «бойової готовності» до активних дій; знімаючи напруження певної групи м'язів, можна впливати на негативні емоції, позбавитись від них).

Ціннісно-смысловий рівень регуляції психофізичного стану (вплив на думки, зміна світогляду)

Образа, злість, невдоволення, критика себе та інших – все це найшкідливіші для нашого організму емоції. Наш мозок викидає гормони стресу на будь-які подразники, що загрожують нашому спокою. При цьому йому зовсім байдуже, реальні вони чи вигадані. Тому і на надуману проблему організм відреагує, як на справжню. Отже, важливо навчитись контролювати свої думки і емоції. Відомий дослідник стресу Сель'є зазначав, що має значення не те, що з вами відбувається, а те, як ви це сприймаєте.

Відома притча про двох мандрівників, яких мучила спрага і, нарешті, діставшись до поселення, вони отримали по півсклянки води. Один з подорожніх сприйняв склянку напівповною, з вдячністю прийняв ці півсклянки води і був задоволений. Інший же сприйняв склянку напівпорожньою і лишився невдоволеним, що йому не налили повну склянку.

Дивились двоє в одне вікно: один угледів саме багно.

А інший – листя, дощем умите, блакитне небо і перші квіти,

Побачив другий – весна давно!... Дивились двоє в одне вікно.

Отже, важливо навчитись звертати увагу на позитивні моменти життя і вміти бути вдячними за них. Негативне запитання «За що?» бажано перетворювати на позитивне «Для чого?». Для чого у моєму житті з'явилась та чи інша неприємна ситуація? Які висновки я маю з неї зробити? Чого я маю в цій ситуації навчитись?

Якщо з таких позицій підходити до життєвих ситуацій, то вони перестають сприйматися як проблеми, і життя починає сприйматись як школа, де події і ситуації складаються таким чином, щоб ми могли навчитись саме тому, що нам потрібно.

Пам'ятайте, що подібне притягує подібне: чим ми цей світ наповнюємо через думки, емоції, вчинки, те до нас і повертається. Як говориться у відомій приказці: «Що посієш, те й пожнеш».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко В.В. Мотивація і мотиви. / В.В.Бойко, Е.П.Ільн. – М., 2003. – 512 с.
2. Граб С. Втома від роботи ч и професійне вигорання / С. Граб – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.terapia.rubikon.net.pl.
3. Гринберг Дж. Управління стресом. – 7-е вид. СПб. / Дж.Гринберг. – 2002. – С. 352.
4. Гриньова М., Беляєва Н. Синдром емоційного вигорання у педагогів (фізіологічні аспекти) Полтавський педагогічний університет/ М.Гриньова, Н. Беляєва. – 2012.
5. Кригер Е.Є. Професійне здоров'я педагога / Е.Є. Кригер // Соціальна педагогіка: Діловий журнал. – 2012. – №2. – С.40-42.
6. Малько Т. Навчаємося «не горіти»: психологічна підтримка для вчителів / Т. Малько // Психолог. – 2013. – №8. – С.29-32.
7. Руденко І.М. Феномен професійного вигорання педагогів: причини, симптоми, шляхи профілактики./ І. М. Руденко. - Черкаси : ЧОППОП. – 2012. – 132 с.
8. Саламатіна Є. Профілактика професійного вигорання / Є. Саламатіна // Психолог. – 2013. – №8. – с.26-28.

Додаток 1

ТЕСТ Дослідження «синдрому професійного вигорання»

(Гринберг Дж. Управління стресом.)

Мета: визначити рівень професійного вигорання педагогічного працівника, з'ясувати стан психологічної комфортності (дискомфорту) працівника.

Інструкція: Навпроти кожного висловлювання поставте 1 бал, якщо Ви погоджуєтесь з твердженням, або 0 – якщо не погоджуєтесь.

№	Запитання/твердження	Так/ні
1	Чи знижується ефективність Вашої роботи?	
2	Чи втратили Ви частину ініціативи на роботі?	
3	Чи втратили Ви інтерес до роботи?	
4	Чи посилився Ваш стрес на роботі?	
5	Чи відчуваєте Ви втоми або зниження темпу роботи?	
6	Вас турбує головний біль?	
7	Вас турбують болі в шлунку?	
8	Ви втратили вагу?	
9	У Вас є проблеми зі сном?	
10	Ваше дихання стало уривчастим?	
11	У Вас часто змінюється настрій?	
12	Вас легко розгнівати?	
13	Ви легко піддаєтесь негативним емоціям, коли не можете задовольнити ті чи інші потреби?	
14	Ви стали більш підозрілими, ніж зазвичай?	

15	Ви відчуваєте себе більш безпорадним, ніж завжди?	
16	Ви вживаєте забагато ліків, що впливають на настрій (транквілізатори, алкоголь тощо)?	
17	Ви стали менш гнучким?	
18	Ви стали більш критично ставитись до особистої компетентності та до компетентності інших?	
19	Ви працюєте більше, а відчуваєте, що зробили менше?	
20	Ви частково втратили почуття гумору?	
Сума балів (+- 1 бал, - 0 балів)		

Бланк для заповнення опитуваного _____

(прізвище ім я по батькові педагога)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Сума балів
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	

Обробка та інтерпретація результатів:

Підрахуйте загальний бал «вигорання» та оцініть рівень розвитку цього синдрому за наведеною нижче таблицею. **Що нижчий рівень, то краще.**

Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
0-7	8-14	15-20

Додаток 2

Типи проявів професійного вигорання

(С. Граб. *Втома від роботи чи професійне вигорання*. www.terapia.rubikon.net.pl)

I. Фізичне

- Домінуюче відчуття стомлюваності
- Ігнорування фізичної активності
- Порухення сну
- Втрата ваги і розлади апетиту
- Зниження сексуальних бажань
- Зловживання алкоголем, ліками, палінням сигарет
- Часті захворювання без явних причин

II. Емоціональне і бехавіоральне

- Труднощі в розслабленні
- Стале відчуття нудьги
- Поганий настрій
- Постійна присутність негативних думок
- Тривалі ресентименти або образи інших відносно себе
- Систематичне почуття самотності або ізоляції
- Страхи, які повторюються
- Відчуття пустоти і брак мети

III. Родинне і суспільне

- Знижене зацікавлення членами родини
- Легке входження в стан роздратованості або прояви злості до членів родини
- Проведення більшості часу поза домом
- Протидія спільному відпочинку
- Надмірне зацікавлення телебаченням як спосіб втечі від проблем

IV. Пов'язане з роботою

- ❖ Втрата натхнення
- ❖ Відчуття, що постійно на щось не вистачає часу
- ❖ Застереження і опір перед щоденним виходом на роботу

- ❖ Зростаюче почуття некомпетентності
- ❖ Наростаюче незадоволення роботою
- ❖ Стимування злості і «викохування в собі» образ на працівників, колег
- ❖ Потреба часто дивитися на годинник
- ❖ Труднощі у висловленні власної думки
- ❖ Схематичне трактування своїх підлеглих
- ❖ Нездатність приймати рішення.

Додаток 3

«Діагностика рівня професійного вигорання»

(В.В.Бойко в модифікації Є.П.Ільїна)

Мета: конкретизувати симптоматику професійних деформацій дорослих респондентів, що працюють в системі «людина - людина», а саме працівників педагогічної сфери діяльності.

Інструкція: Шановний колего! Вам пропонується ряд тверджень, стосовно кожного висловіть свою думку. Якщо Ви згодні з твердженням, поставте в бланку для відповідей знак «+», якщо не згодні – то знак «-».

Текст опитувальника:

1. Сьогодні я задоволений своєю роботою не менше, ніж на початку кар'єри.
2. Я помилився у виборі професії, або профілю діяльності (займаю не своє місце).
3. Коли я відчуваю втому або напруження, то намагаюся скоріше «згорнути» справу.
4. Моя робота притупляє емоції.
5. Я відверто утомився від проблем, з якими доводиться мати справи на роботі.
6. Робота приносить мені все менше задоволення.
7. Я б змінив місце роботи, якби з'явилася така можливість.
8. Через утому чи перевантаження я приділяю своїм справам менше уваги, ніж слід.
9. Я спокійно сприймаю претензії до мене начальства і колег до роботи.
10. Спілкування з колегами на роботі призводить до того, що я починаю цуратися людей.
11. Мені все важче встановлювати і підтримувати контакти з колегами.
12. Обстановка на роботі мені здається дуже важкою, складною.
13. Бувають дні, коли мій емоційний стан погано позначається на результатах роботи.
14. Я дуже переживаю за свою роботу.
15. Колегам по роботі я приділяю більше уваги, ніж отримую від них.
16. Я часто радуся, коли бачу, що моя робота приносить користь людям.
17. Останнім часом менше переслідують невдачі на роботі.
18. Я звичайно виявляю цікавість до колег і по мимо ділових стосунків.
19. Я іноді ловлю себе на думці, що працюю автоматично, без душі.
20. По роботі зустрічаються настільки неприємні люди, що мимоволі бажаєш їм чогось-небудь поганого.
21. Успіхи в роботі надихають мене.
22. Ситуація на роботі, в якій я опинився, здається мені безвихідною.
23. Я часто працюю через силу.
24. У роботі з людьми я керуюся принципом: не витрачай нерви, бережи здоров'я.
25. Іноді я йду на роботу з важким почуттям: як усе набридло, нікого б не бачити і не чути.
26. Іноді мені здається, що результати моєї роботи не варті тих зусиль, що я витрачаю.
27. Якби мені пощастило з роботою, я був би більш щасливий.
28. Звичайно я прискорюю час: скоріше б робочий день скінчився.
29. Працюючи з людьми, я звичайно ніби ставлю екран, що захищає від чужих страждань або негативних емоцій.
30. Моя робота мене дуже розчарувала.

31. Мої вимоги до виконуваної роботи вищі, ніж те, чого я досягаю в силу обставин.
32. Моя кар'єра склалася вдало.
33. Якщо надається можливість, я приділяю роботі менше уваги, але так, щоб цього ніхто не помітив.
34. До усього, що відбувається на роботі, я втратив інтерес.
35. Моя робота погано на мене вплинула - озлила, притупила емоції, зробила нервовим.

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ учасника _____

Номери тверджень і відповіді учасника (+ або -)													Сума	
1		6		11		16		21		26		31		
2		7		12		17		22		27		32		
3		8		13		18		23		28		33		
4		9		14		19		24		29		34		
5		10		15		20		25		30		35		
Загальна сума														

Ключ до визначення симптомів вигорання

							Сума:
Симптом «Незадоволеність собою»							
-1 (3)	+6 (2)	+11 (2)	-16 (10)	-21 (5)	+26 (5)	+31 (3)	
Симптом «Загнаність у клітку»							
+2 (10)	+7 (5)	+12 (2)	+17 (2)	+22 (5)	+27 (1)	-32 (5)	
Симптом «Редукція професійних обов'язків»							
+3 (5)	+8 (5)	+13 (2)	-18 (2)	+23 (3)	+28 (3)	+33 (10)	
Симптом «Емоційна відстороненість»							
+4 (2)	+9 (3)	-14 (2)	+19 (3)	+24 (5)	+29 (5)	+34 (10)	
Симптом «Особистісна відстороненість (деперсоналізація)»							
+5 (5)	+10 (3)	+15 (3)	+20 (2)	+25 (5)	+30 (2)	+35 (10)	

Висновки: сума балів за кожним симптомом інтерпретуються так:

- 0-9 б. – несформований симптом (відсутній);
- 10-15 б. – симптом, що складається (присутній у поведінці);
- 16-23 б. - 30 б. – сформований симптом (вигорання наявне/високе).

Відповідно сума балів за всіма симптомами, оцінюється так:

- 0-49 б. – відсутність вигорання;
- 50-79 б. – вигорання, що починається;
- 80-115 б. - 150 б. – наявне вигорання/високий рівень вигорання.

Додаток 4

ТЕМА: Подолання синдрому емоційного вигорання вчителів.

Заняття практичного психолога з педагогами школи

(*Малько Т. Навчаємося «не горіти»: психологічна підтримка для вчителів.*

Саламатіна Є. Профілактика професійного вигорання.)

МЕТА: надати допомогу педагогічним працівникам в усвідомленні факторів, що впливають на професійну діяльність, створити ситуацію захищеності та психологічного комфорту учасників, сприяти створенню ситуації успіху під час професійної діяльності.

Обладнання: олівці, фломастери, аркуші А4, музичний центр, диски, аркуші із зображенням тваринок.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Обговорення питань:

1. Який мій емоційний стан сьогодні?
2. З якими погодними умовами його можна порівняти?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Інформаційне повідомлення «Що таке синдром емоційного вигоряння?»

Однією з професійних проблем вчителів є проблема емоційного вигоряння. Особливо активізується ця проблема навесні, коли зростає кількість фахівців, які відчують себе знесиленими, емоційно «згаслими», постійно втомленими. Щось подібне періодично переживають представники всіх професій, що потребують постійного інтенсивного спілкування з людьми. Вигоряння – це стан фізичного, емоційного, психічного виснаження, що є наслідком тривалого знаходження у стані підвищеної «бойової готовності», переживання емоційно напружених ситуацій. Іноді емоційне вигоряння називають стресом спілкування.

Ознаками синдрому емоційного вигоряння є виражена втома та швидка втомлюваність, втрата інтересу до того, що раніше здавалося важливим, порушення сну, пригніченість, збайдужіння, розчарування, дратівливість, почуття самотності і, разом з тим, будь-яке спілкування є обтяжливим. Синдром емоційного вигоряння притаманний людям із завищеними домаганнями по відношенню до себе, котрі ставлять собі високі вимоги і складні задачі, від яких залежить їх самоповага, і які з часом розуміють, що ресурсу на їх виконання не вистачає.

Вправа «Сніжинка»

Учасники малюють сніжинку, а на її променях перераховують всі соціальні ролі, які виконують в житті (*дружина, дочка, мати, педагог та ін.*). По довжині променя відкладають величину, яка відповідає рівню задоволеності даною роллю. Всі зроблені поділки з'єднуються по колу. Чим більше зображення нагадує коло, тим гармонічнішою людиною є учасник. Для тих учасників, в кого не вийшло коло можна запропонувати продовження: для того щоб вберегтися від вигоряння необхідно відкривати в собі нові промені.

Вправа «Цікава робота»

На аркуші паперу учасники записують 10 заходів, які вони використали протягом останнього навчального року, щоб їх робота стала для них цікавішою.

Вправа «Два малюнка»

Аркуш паперу поділяється на дві частини. Ліва – «темна»: учасник записує всі негативні думки, пов'язані з роботою та домом, які переповнюють людину. Права – «світла»: записати думки, протилежні до попередніх, тобто позитивні думки про себе та оточуючих. Внизу графічно зобразити свій позитивний та негативний настрій. Наступний крок – позбавитися від «темної» частини: аркуш паперу розділяється навпіл і «темна» частина рветься на дрібні шматочки.

Релакс-вправа «Небо»

Учасники займають зручну позу і релаксують під музику: *«Уявіть, що зараз літній погожий день. Ви лежите на траві. Відчуваєте м'якість і свіжість цієї трави, її запах. Лежачи на спині, ви дивитесь в небо: чисте, безхмарне, блакитне. Сподивуйтеся його якийсь час.*

От у полі вашого зору з'явився метелик. Коли він пролітає над вами, відзначте, яким він здається невагомим, як красиво забарвлені його крила. Ви спостерігаєте, як він віддаляється, зникаючи з виду.

Тепер ви помічаєте орла, який літає високо в небі. Ви стежите за його польотом і поступово проникаєте все глибше в блакитну далечінь неба.

Потім ви направляєте погляд ще вище. Тепер ви помічаєте, що високо в небі пропливає біла хмаринка. Спостерігайте, як вона повільно розчиняється.

Нарешті перед вами тільки безмежне небо. Відчуйте себе небом – нематеріальним, безтілесним, всеосяжним. Відчуйте, що у вас немає меж, що ви присутні всюди. Ви можете

досягти всього, крізь усе проникнути, ніщо не в змозі вас зупинити. Усвідомте в собі відчуття легкості духу, польоту, відсутності будь-якого тиску.»

Вправа «Тваринки»

Учасники по-черзі витягують аркуші із зображенням тваринки і жестами мають зобразити цю тварину. Решта учасників відгадують зображену тварину.

ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Підведення підсумків та зворотній зв'язок.

Л. І. Денисюк,

*директор Золотоніської гімназії
ім. С.Д. Скляренка Золотоніської міської ради*

Анотація

Стаття присвячена актуальному питанню впровадження нових Держстандартів початкової та середньої базової освіти. Зокрема, має на меті допомогти вчителю психологічно адаптуватися до нових освітніх завдань.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ОСВІТИ

*Нема лихішої долі, ніж учительська,
Нема виснажливішої роботи, ніж
учительська,
Де нерви паляться, мов хмиз сухий,
Де серце рветься в клетоті і чаді,
Але нема щасливішої долі,
Коли Людина з твоїх рук, Учителю,
Іде у світ: на краплю світ людніє.*

Іван Драч

У поетичних рядках Івана Драча влучно наголошено на специфічній особливості професійної діяльності учителя – надмірній емоційній перенапруженості, оскільки справжній учитель – передовсім небайдужа людина, в руках якої опиняється душа дитини, її внутрішній світ, а значить, - майбутня доля не лише конкретної людини, але й країни в цілому.

З введенням нового Держстандарту початкової та середньої освіти зростає значимість психологічних знань в організації багатоаспектної діяльності навчального закладу. Робота психолога стає нерозривною з професійною діяльністю педагогів. Актуальним стає нове поняття якості освіти. Змінюється навчально-методичне забезпечення, вимоги до освітніх програм та навчальних планів а також уявлення про критерії професійної майстерності вчителя нової школи. Робота психолога стає необхідною складовою системи управління освітнім процесом гімназії, щодо визначення інструментарію оцінки обов'язкових критеріїв якості освіти. Система психологічного супроводу навчально-виховного процесу будується відповідно сучасним вимогам та задачам суспільства.

Введення нових Державних стандартів в молодшій та середній школі вимагають від усіх суб'єктів високої психологічної компетентності, що, безперечно, накладає додаткові навантаження та відповідальність на вчителів, які покликані реалізувати нові вимоги. Відтак підвищується рівень стресогенності учительської праці.

Професія педагога насичена багатьма стресогенами, серед яких такі, як соціальні оцінка, невизначеність, повсякденна рутинна тощо. Прояви стресу в роботі вчителя різноманітні й численні. Фрустрованість, підвищена тривожність, драгрованість, виснаженість

- ось лише незначна частина факторів, які спричиняють до емоційного виснаження носіїв цієї складної професії.

Поняття СЕВ (синдром емоційного вигорання) було введено в медицину ще на початку 70-х років ХХ століття. І вже тоді провідний американський психолог Христина Маслач дала йому «жорстке» визначення: «Виснаження – плата за співчуття».

Термін «burnout (емоційне вигорання)» введений американським психіатром Х. Дж. Фрейденбергом у 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, в емоційно навантаженій атмосфері. Спочатку цей термін визначався як стан знемоги, виснаження з відчуттям власної непотрібності, а кількість професіоналів, схильних до емоційного вигорання, була незначною: співробітники медичних установ і різноманітних суспільних добродійних організацій. Р. Шваб у 1982 році значно розширює групу фахового ризику: це, насамперед, вчителі, поліцейські, тюремний персонал, політики, юристи, менеджери.

З 1974 року вийшло друком понад 2500 статей і книг, присвячених вченню «синдрому професійного вигорання», але переважна більшість із них описового характеру. Літератури, що розкривала б науково-практичні дослідження цього питання, ще недостатньо. Проте дослідження синдрому активно триває.

Сьогодні ця тема стала ще більш актуальною на тлі процесів глобалізації. Повноцінна інтеграція України в європейські та світові процеси потребує подолання «прірви», яка нас відокремлює від євроатлантичної спільноти, винятково шляхом пріоритетного розвитку людського ресурсу. Як вважає Богдан Будзан (Міжнародний інститут менеджменту), «...в історії розвитку наземних комунікацій подолання прірви здійснювалося двома шляхами: засипанням її або будівництвом мостів через неї. Краще будувати мости, а якщо продовжити використання метафор, то мости - це люди, їхній інтелект, здібності, майстерність, прагнення тощо». У цьому контексті проблема СЕВ в учительському середовищі стає надактуальною, адже саме від учителів залежить формування і розвиток людського ресурсу.

Професія педагога - одна з тих, де синдром «професійного вигорання» є найбільш поширеним. Тому дуже важливим є вивчення особливостей його виникнення, розвитку та перебігу саме у педагогічній діяльності.

Навчально-виховне навантаження вчителя в середньому складає приблизно 22-27 годин на тиждень, окрім цього, 13-18 годин відводиться додатково на інші види педагогічної діяльності. Отже, робочий тиждень вчителя становить в середньому 35-45 годин. А якщо до цього додати підготовку дітей до олімпіад, творчих конкурсів, МАН, конференцій, відкритих класних, загальношкільних та міських заходів, індивідуальні додаткові заняття, час, затрачений на з'ясування стосунків з батьками як у школі, так і по телефону в позаурочний час? Не варто забувати і про потребу щоденної і кількаразової блискавичної «перебудови» вчителя, пов'язану з налаштуванням на роботу з різновіковими категоріями учнів. Так, скажімо, перший урок учитель іноземної мови мусить проводити у 2 класі, другий – у 6, а третій – в 11. Якщо враховувати вікової та індивідуальні психологічні особливості учнів, то лише перетрансформація підходів, емоцій, методик та прийомів може спричинити втому і повне емоційне виснаження на кінець робочого дня. Такі перевантаження можуть призвести до виснаження моральних і фізичних сил, а згодом і до «професійного вигорання».

Крім фізичного навантаження, підвищеного почуття відповідальності, напруги у різноплоскозних взаєминах «учитель-учень-батьки-колеги-керівництво», існує ще одна проблема, влучно розкрита Віктором Громовим у статті «Чому бідний?.. - Бо пригноблений!». Важко не погодитися з наступною думкою автора: «Отже, слід називати речі своїми іменами: учителі в Україні є пригнобленою верствою населення, а в ролі «структури пригноблення» виступає наша рідна держава, яка, з одного боку, законодавчо декларує право вчителя на зарплату, не нижчу від середньої заробітної плати в промисловості, а з іншого - фактично встановлює платню, яка не забезпечує навіть офіційно визначеного прожиткового мінімуму. До того ж, «держава» в особі правлячих кіл є не просто «структурою гноблення» в матеріальному відношенні, вона хоче тиснути на нас і в інших

сферах життя (підказувати, «як правильно голосувати», мобілізувати на різноманітні добровільно-примусові неоплачувані роботи, наприклад, з благоустрою міста чи з організації різноманітних масових видовищ, рекомендувати передплачувати якусь газетку... тощо).

Х. Маслач розглядала вигорання як синдром фізичного та емоційного виснаження, що свідчить про втрату професіоналом позитивних почуттів і включає розвиток низької самооцінки, негативного ставлення до роботи та втрату розуміння і співчуття по відношенню до клієнтів. Дослідниця вважала, що вигорання – це скоріше емоційне виснаження, що виникає на фоні стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням.

Спробуємо розібратись, чому ж професійна діяльність вчителя може стати джерелом виникнення синдрому емоційного вигорання.

Основними психологічними проблемами в діяльності вчителя є постійний стан напруженості, пов'язаний з необхідністю внутрішнього налаштування на певну поведінку, мобілізації всіх сил на активні й доцільні дії; постійним знаходженням у стані підвищеної відповідальності за учнів; потребою тримати під контролем кілька компонентів навчально-виховного процесу, таких, як дисципліна в класі, процес засвоєння знань різними учнями, динаміку працездатності, тощо; а, також, з багатофункціональною соціально-відповідальною діяльністю в умовах інформаційних перевантажень.

Психологічна специфіка стресу залежить не тільки від зовнішніх факторів але й від особистісного змісту мети діяльності, оцінки ситуації, в якій знаходиться людина. Тому професійна діяльність може виступати лише приводом для виникнення стресового стану. При цьому справжні причини стресу – в особистісних особливостях людини: в її світогляді, потребах, мотивах і цілях, стереотипах сприймання, позиціях в міжособистісній взаємодії тощо. Список стрес-факторів досить широкий. Будь-які аспекти професійного середовища можуть розглядатись як причина стресу, якщо вони розцінюються особистістю як такі, що перевершують її можливості.

Фактори, що сприяють виникненню професійних стресів та синдрому емоційного вигорання у вчителів:

- високий рівень відповідальності за учнів;
- дисбаланс між інтелектуально-енергетичними затратами та морально-матеріальною винагородою;
- напруженість і конфлікти в професійному оточенні;
- недостатні умови для самовираження;
- одноманітність діяльності;
- відсутність позитивного оцінювання;
- відсутність перспектив у роботі;
- «непомітність» результатів роботи;
- невирішені особисті проблеми.

Які ж ознаки допомагають визначити тривалий професійний стрес та початок емоційного вигорання? В наш час таких симптомів дослідниками виділено більше 100. У багатьох джерелах симптоми вигорання розділяють на три категорії: фізичні, поведінкові та психологічні. До найпоширеніших ознак тривалого стресу та синдрому вигорання можна віднести наступні: виснаження, втому, безсоння, негативні установки стосовно роботи, незадоволення роботою, нехтування виконанням своїх обов'язків, порушення апетиту, посилення агресивності, негативна самооцінка, пасивність, збільшення прийому психостимуляторів (кава, тютюн, алкоголь), втрата концентрації, невиконання строків роботи, пошук виправдань замість рішень, конфлікти на робочому місці, частий головний біль, розлади шлунку, робота вдома, невпевненість, почуття розчарування, почуття неусвідомленого постійного неспокою, підвищена роздратованість.

Загальні рецепти позбавлення від стресу:

- спробуйте розробити систему пріоритетів у своїй роботі, вчиться планувати (накопичення великої кількості планів уроків, незакінчених проектів призводить до плутанини і тривоги; дезорганізація може привести до стресового стану);

- уникайте нездорової конкуренції (в багатьох ситуаціях ми не можемо уникнути конкуренції, але занадто велике прагнення виграти в багатьох галузях попри будь-які обставини призводить до конфліктів, напруження і тривоги, робить людину агресивною);
- налагоджуйте ефективні взаємовідносини з керівництвом (від ефективності професійної взаємодії з керівництвом в значній мірі залежить адекватність оцінки професійної діяльності вчителя);
- не ставте перед собою недосяжних цілей (мета повинна бути реальною та досяжною в часі, коли людина ставить перед собою надто глобальні або невизначені задачі, вона часто не може визначитись з чого почати здійснення своїх планів; тому доцільно масштабні цілі розбивати на кілька досяжних);
- зосередьтесь на позитивних якостях оточуючих, намагайтесь не критикувати інших (у позитивної особистості більш ефективні соціальні зв'язки та вищий рівень соціальної підтримки в колективі);
- знаходьте час для відпочинку;
- ведіть активний спосіб життя, виконуйте фізичні вправи (це підвищує стресостійкість та адаптаційні можливості організму);
- не відкладайте надовго важливі справи (тягар незакінченої справи знижує адаптаційні ресурси);
- не ставтесь до себе як до жертви обставин (таке відношення знижує адаптаційні можливості організму, заважає прийняттю ефективних рішень).

У більшості випадків поняття «стрес» асоціюється з негативними переживаннями та з ситуаціями, що їх викликають. Але стрес – це лише реакція організму людини на будь-яку зміну ситуації, активізація його ресурсів, підготовка до активних дій. Без певного рівня стресу неможливий професійний та особистісний розвиток, пристосування до нових умов життя. Тому, можна стверджувати, що незначний рівень стресу є корисним для людини. Але надто тривала або надмірна дія стресових факторів й призводить до стресу, який негативно впливає на здоров'я людини.

Дуже важливим аспектом як у подоланні так і у попередженні виникнення надмірного, негативного стресового стану та розвитку емоційного згорання є стресостійкість людини. Стресостійкість в широкому розумінні – це здатність протидіяти впливу стресорів активно перетворюючи ситуацію, в якій вони проявляються, або пристосовуючись до неї. Важливим фактором підвищення стресостійкості є активізація та накопичення особистісних ресурсів подолання стресу. Під ресурсами стресостійкості особистості розуміють індивідуальні якості та здібності, що зумовлюють психологічну стійкість в стресогенних ситуаціях. До таких ресурсів належать: позитивність і раціональність мислення, самоповага, активна мотивація, емоційно-вольові якості, активна життєва установка, фізичні ресурси. В кожній людині є внутрішні ресурси, які можуть допомогти в кризових ситуаціях та сприяють розвитку особистості.

Кожна людина по-своєму реагує на одні і ті ж навантаження. Згідно з дослідженнями найбільше схильні до емоційного вигорання люди педанти, демонстративні люди, які прагнуть, щоб оточуючі визнавали їхні успіхи і досягнення, а також співробітники з високою здатністю до емпатії: вони близько до серця приймають емоції учнів, у результаті чого витрачають свої власні сили. Для них потрібні певні профілактичні програми, які дозволяють підвищити самооцінку і переключатися на інші види діяльності. Крім того, доведено, що оптимісти значно рідше вигорають, ніж песимісти. У профілактичному ресурсі таких людей можуть стати пізнавальні екскурсії, спільне дозвілля, неформальне спілкування з колегами в позаурочний час.

Активізація ресурсів стресостійкості особистості:

- **Розвивайте навички позитивного мислення.** Позитивне мислення сприяє виокремленню корисних сторін важкої ситуації і допомагає на цій основі скласти конструктивний план дій, не загострюючи увагу на негативних переживаннях і не

перешкоджаючи пошуку нових альтернативних способів вирішення особистих та професійних труднощів.

- **Позбавтесь від ірраціональних переконань і суджень.** Ірраціональні переконання лежать в основі неефективних моделей поведінки, вони призводять до неконструктивних переживань. Не сприяють подоланню стресу і підвищують ризик емоційного вигорання. Ознаки ірраціональних суджень:

- 1) в них враховані лише 2 крайності «добре-погано», «або-або» (третього не дано);
- 2) спираються на перебільшене узагальнення («так роблять всі»), а в наслідок – містять помилкові висновки;
- 3) їх супроводжують сильні негативні переживання – гнів, почуття безсилля, роздратування, приниження, агресивність тощо;
- 4) часто в них використовують слова «повинен», «зобов'язаний»;
- 5) вони завжди песимістичні і спрямовані на невдачу («я цього не витримаю», «я не зможу цього зробити»);
- 6) в них відсутня орієнтація на ціль («несправедливо, що мене не цінують...»);
- 7) часто базуються на перебільшенні фактів, впливові інших.

- **Виражайте свої почуття та емоції соціально прийнятними формами.**

- **Проявляйте гнучкість мислення та поведінки.** У кожній ситуації, в яку ми потрапляємо, відображається наша стратегія розв'язання проблем. Якщо проблемні ситуації зустрічаються нам регулярно, варто звернути увагу на те, що ми робимо не так і бути готовими змінити своє ставлення до ситуації та способи поведінки.

- **Вчіться у будь-якій ситуації визначати власну мету, результат, якого ви хотіли б досягти.** Для досягнення бажаного результату намагайтесь сформулювати мету за правилами позитивного мислення. Мета, сформульована таким чином, налаштовує на активну діяльність та пошук конструктивних способів розв'язання проблем.

Правила формулювання мети:

- формулюйте мету від власного імені (чого я хочу);
- формулюйте мету позитивно (без частки «не»);
- мета повинна бути конкретною та досяжною в часі;
- врахуйте засоби досягнення мети (які ресурси мені потрібні для досягнення мети);
- визначте обмеження (що може завадити досягти мети);
- спрогнозуйте наслідки (що я отримаю не отримаю у випадку досягнення/недосягнення результату).

Отже, більшу частину ситуацій, що викликають стрес, людина здатна вирішити самостійно. Головне - зрозуміти та прийняти те, що серйозні зміни - це невід'ємна частина нашого життя. І тільки від нашого сприйняття цих змін залежить – стануть вони для нас стресовими чи нададуть можливості для отримання цінного досвіду.

Другий рівень виникнення синдрому емоційного вигорання – рольовий. Вигорання швидко розвивається в тих випадках, коли спільні зусилля не узгоджені, відсутня належна інтеграція дій, зате присутня конкуренція, в той час, коли успішний результат залежить від злагоджених дій. Тут важливим пусковим фактором можуть бути постійні конфлікти у колективі або нездатність керівника конкретно визначити зони повноважень та відповідальності кожного працівника. Таким чином, важливим елементом профілактики СЕВ у вчительському середовищі, крім особистісно-психологічних чинників, є позитивний управлінський менеджмент. Ще одна група причин, які викликають емоційне вигорання – зовнішні фактори, які пов'язані з особливостями роботи і, що важливо, з самою організацією. Найчастіше виходять з ладу цінні кадри: «допомагають» у цьому горе-керівники, які звикли «вантажити тих, хто везе». Але понад надмірні вимоги та навантаження виснажують постійні протиріччя у стратегічному та тактичному керівництві, нереальні вимоги до працівників, відсутність об'єктивних критеріїв для оцінки праці, неефективна система мотивації і стимуляції персоналу. Ця група причин високою мірою залежить від діяльності керівника.

За критеріями пріоритетної компетентності виділяють два стилі управління, як і два типи керівників: з переважною комунікативною компетентністю і з переважною предметною компетентністю.

Для керівника першого типу характерна орієнтація на взаємовідносини. Найбільш важливим для нього є вибудовування адекватної системи особистих комунікацій в організації, а свою роботу він визначає як роботу психолога, наставника і арбітра для персоналу.

Сильною стороною такого керівника є увага до особистісних особливостей своїх співробітників, здатність зауважувати їхні почуття і потреби. Такий керівник упевнено виявляє себе і різних контактах, в організації командної роботи, на переговорах і нарадах. Більше того - саме спілкування і взаємодія з людьми є для нього найважливішим професійним ресурсом, додає йому енергію, надає сенсу виконуваний роботі.

На противагу першому, керівник з переважною предметною компетентністю орієнтований на задачу. Найбільш важливим для нього є вибудовування оптимальної організаційної структури, алгоритмізація і формалізація процесів усього робочого циклу. Сильною стороною такого керівника є його зорієнтованість на змістову і фінансово-матеріальну сторону справи.

Таким чином, обидві ці компетентності надзвичайно важливі для керівника, в обох успішний менеджер освіти повинен розумітися. Але якщо одна з цих компетентностей є не пріоритетною, а єдиною, то на місці другої з них виникає слабка вразлива ланка. Проте в сучасних умовах особливої актуальності набуває роль комунікативної компетентності як передумови формування особистісно спрямованого освітнього менеджменту.

Наступним позитивним профілактичним напрямком управлінської діяльності може стати методичний менеджмент. Один із напрямків у службі методичного кабінету - створення здорової моральної і ділової атмосфери в колективі. Для досягнення цієї мети керівництвом використовуються різні методи та прийоми, зокрема, для скорочення дистанції між особистістю та керівництвом – піклування про матеріальну і моральну зацікавленість учасників навчально-виховного процесу. Для стимулювання роботи педагога – залучення спонсорських коштів. Для морального підбадьорення – статті до місцевої газети, поширення кращого педагогічного досвіду.

Для задоволення потреби у самовираженні - надання більшої самостійності в діях, залучення до участі в інноваційних проектах, включення в колективну діяльність, передача додаткових повноважень.

Для задоволення потреби у визнанні і статусі – публічне заохочення за досягнуті успіхи, узагальнення досвіду роботи, атестація на вищу кваліфікаційну категорію, преміювання, залучення до партнерської участі в управлінській діяльності, надання можливості працювати в престижних заходах та проектах, усунення від визначеного обсягу неprestижних робіт, включення в резерв керівних кадрів.

Для задоволення потреби в приналежності – заохочення за внесок у колективну діяльність, підтримка діяльності неформальних груп у колективі, створення в педагогічному колективі секцій за інтересами, залучення педагогів до колективного аналізу проблем своєї організації.

Важливими профілактичними прийомами запобігання СЕВ у колективі можуть стати навіть зручно складений розклад уроків, відсутність перешкод для заробітків «на стороні», надання відгулів, коректна поведінка керівника навчального закладу, демонстрація підтримки педагогів з його боку.

Як бачимо, профілактичні фактори запобігання виникнення СЕВ можна поділити на дві групи – особистісно-психологічну, яка залежить від самого педагога та його стресостійкості та рольову – залежну від управлінського та методичного менеджменту в колективі.

До третьої, не менш важливої групи, можна віднести соціальну групу факторів, яка визначається ставленням до розвитку освітньої галузі на рівні владних структур, адже в їхніх руках – фінансування освітньої галузі, матеріальна підтримка і забезпечення повноцінної

діяльності навчальних закладів у територіальній громаді. Одним із факторів, які здатні суттєво знизити рівень емоційного вигорання у педагогічних колективах, може стати відмова від бюрократичного стилю управління на всіх рівнях. Наше покоління, покоління Інтернету, стало свідком глобальної реконструкції світу тоталітаризму. Ось чому все частіше сьогодні звучать слова про духовність, людяність і гуманізм. На тлі цього постала проблема відповідності сучасної освіти новим викликам. Людиноцентризм, природовідповідність і людяність завжди тримали й тримають людину на поверхні буття, оберігаючи від тваринності і здичавіння, а в епоху Постмодерну вони стали не просто актуальними, а єдино можливими. Тоталітаризм і бюрократизм нині не просто не в моді - вони приречені на провал. Державний службовець по духу, а не по чину, який усвідомлює унікальну важливість місії педагога для розбудови конкурентноздатної України, безперечно, віддасть перевагу партнерській, людиноцентричній, моделі керівництва на протигагу бюрократичній, оскільки педагог, перебуваючи під бюрократичним ковпаком, не в змозі самостійно реалізувати на практиці особистісно орієнтовані та людиноцентричні моделі навчання.

І саме психологу навчального закладу належить провідна роль у забезпеченні належного психологічного супроводу (і психологічної освіти також) багатопланової та багатоаспектної діяльності навчального закладу в нових умовах. Психолог у Золотоніській гімназії - не відсторонений спостерігач, а повноцінний член адміністрації, оскільки жодна ланка роботи не уявляється без його консультацій, порад, дієвих заходів та активної участі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження синдрому «професійного вигорання» у вчителів. / Л.М. Карамушка, Т.В. Зайчикові, О.С. Ковальчук, Г.Л. Федосова, О.Ф. Філатова, О.А Філь – К.: Міленіум. - 2004. – 24 с.
2. Калошин В.Ф. Як долати стрес у педагогічній діяльності / В.Ф.Калошин // Практична психологія та соціальна робота. – 2004, № 9. – С. 60-66.
3. Карпенко О.Г. Професійне становлення соціального працівника: [навчально-методичний посібник] / О.Г. Карпенко – К.: ДЦССМ, 2004. - 164 с.
4. Maslach, C. Burnout: A social psychological analysis. In The Burnout syndrome ed.J.W.Jones, pp. 30–53, Park Ridge, IL: London House, 1982.
5. Maslach, C. and Jachson, S.E. The measurement of experienced burnout. Journal of Occupational Behaviour, 2, 99-113, 1981.
6. «Стрессменеджмент» - ефективная антистрессовая программа для всех: валлеологический практикум / В.Н. Ковалев // Практична психологія та соціальна робота. – 2005, № 1. - С. 60-66; № 2. - С. 28-41.
7. Громовий В. Чому бідний?.. - Бо пригноблений! / Віктор Громовий // Директор школи. - 2003. - № 35. - С.1.

Т. Ю.Дудар,
*директор Чаплинського навчально-виховного
комплексу «Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня школа І-ІІ ступенів»
Лисянської районної ради;*
Р. Я. Дудар,

*учитель Чаплинського навчально-виховного
комплексу «Дошкільний навчальний заклад –
загальноосвітня школа I-II ступенів»
Лисянської районної ради*

Анотація

У статті автори діляться напрацьованим досвідом з проблеми створення сприятливого психологічного клімату педагогічного колективу та збереження психологічного здоров'я вчителів. Можливо, рекомендації не є такою собі «панацеєю» від всіх освітніх проблем, але впровадження їх в шкільне життя показало стійку схильність до покращення не тільки мікроклімату освітнього закладу, а й покращення взаємодії між самими педагогами, дітьми, батьками, персоналом школи.

ФОРМУВАННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ ЯК ФАКТОР ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ ВЧИТЕЛЯ

*Робота вчителя – це робота серця і нервів.
В. Сухомлинський*

Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021р. визначає основні напрями, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти.

З огляду на визначені пріоритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Сучасність вносить нові корективи в роботу вчителя. Змінюються вимоги до знань учнів. Та й самі учні стали більш вибагливими у сприйнятті та опрацюванні нової інформації. Тож наставникам, особливо старшого покоління, доводиться проявляти неабияку ерудицію та винахідливість щоб зацікавити дітей, досягти високого рівня засвоєння знань, умінь, навичок.. Простіше цю проблему вирішити, об'єднавши зусилля досвідчених і молодих вчителів. Та головне - це досягти певного рівня порозуміння, подолати «прірву поколінь».

На сучасному етапі провідними цінностями педагогів є здатність до самоосвіти, самовдосконалення, саморозвитку. Від цих складових залежатиме успішність освітньої політики в нашому суспільстві.

Складність навчальної роботи, процесу викладання потребує від учителя мобілізації їх внутрішніх резервів, прийняття відповідальних рішень. Кожної хвилини вчитель повинен вирішувати певні питання, аналізувати події, які відбуваються навколо нього.

Головна проблема професії педагога – це те, що він приймає на себе роль вчителя в усіх сферах свого життя. Вчитель з часом втрачає здатність відчувати себе звичайною людиною зі своїми бажаннями, потребами. Роль вчителя переноситься на спілкування в сім'ї, родині, з друзями. Згодом робота перетворюється у череду сірих буднів з одвічними типовими негараздами, на повне вирішення яких, здається, не вистачить ні сил, ні часу. Тому для педагогів важливо уміти розподіляти час роботи і час за межами роботи, уміти виходити з ролі вчителя, повертатися до звичайних умов життя в неробочий час, дозволяти собі невеличкі слабкості, які роблять їх сильнішими у вирішенні психологічних проблем.

Як відомо, ніщо так не зближує людей, як спільна творчість, заняття що приносить задоволення, естетичну насолоду, таке собі свято художнього смаку. Тому не слід нехтувати цим могутнім засобом для вирішення питань освітнього зростання та творчого розвитку шкільного колективу. І не так важливо, як проявить себе той чи інший вчитель, головне, щоб ніхто не залишався байдужим, щоб у колективі з'явилося відчуття причетності кожного до спільної, можливо, не надважливої, але корисної і відповідальної справи. Особливо актуальними такі творчі справи є в наш непростий час, коли в суспільстві культивується дух

індивідуалізму та корисливості. «Робіть добро і забувайте» - в цій короткій фразі зібрано суть щоденної праці тисяч працівників освітніх закладів, що розпочинають свій робочий день простими словами «Здрастуйте, діти!»

Професійна діяльність педагога в усі часи була однією з найбільш емоційно напружених.

Сьогодні від учителя вимагається бути і новатором у галузі викладання свого предмета, і організатором численних позакласних заходів, і активним учасником педагогізації батьків. Учитель має виконувати обов'язки класного керівника, організовувати екскурсії, походи, відвідувати учнів вдома, реалізовувати інші професійні функції. Сьогодні вимагає від учителя і участі у різноманітних освітянських проектах, конкурсах, тощо.

Праця вчителя дуже специфічна. Вчитель продовжує працювати і в неробочий час: аналізує проведені уроки, продумує майбутнє заняття, накопичує нову інформацію. Особливість його інтелектуальної праці полягає в тому, що навіть після закінчення роботи думки про неї зберігаються ще довго. Діяльність педагога визнана однією з найбільш стресогенних професій сучасності. Саме тому, дослідження та своєчасна профілактика зазначеного явища має велике значення як для самого педагога так і навчального закладу у цілому. Адміністрація закладу може попереджувати та запобігати емоційному вигоранню педагогів, налагодити дружні взаємостосунки в колективі, забезпечити умови для створення сприятливого психологічного клімату.

Для цього можна використати різні форми й методи роботи. Література, Інтернет дає безліч порад з цього питання. Та автори не ставлять перед собою мету створення готових рецептів успішної боротьби з вищеназваними негативними явищами, позаяк неможливо передбачити всієї багатогранності стартових умов у кожній окремо взятій школі, а приклад нашого навчального закладу досить нестандартний, хоча й характерний для невеликих сіл та містечок. Однак сама спроба змін чи хоча б прагнення до них – вже маленька перемога.

Надзвичайно популярним сьогодні стало проведення тренінгів, психологічних практикумів з використанням методик різної складності, проте такі заняття, зазвичай, потребують тривалої підготовки, спеціальної літератури та наявності спеціаліста відповідної кваліфікації – тренера. До того ж іноді виникають проблеми, вирішення яких неможливе тільки шляхом проведення «модних» занять. А з використанням описаного нижче досвіду, навіть в умовах відсутності багатьох складових можливо досягти і певної інтерактивності, і своєрідного «ефекту занурення». Головне врахувати можливості закладу і фантазію колег та не залишатися байдужим. І тоді побачене десь маленьке диво перетвориться у важливу спільну справу, долучитись до творіння якої зможе кожен.

Відомо, що кадри є основою кожного навчального закладу. НВК живе, функціонує та розвивається лише тому, що в ньому є люди. Вони створюють продукт, формують культуру закладу, внутрішній клімат. Педагогічний колектив Чаплинського НВК переважно жіночий – 83,3%. А жінки більш емоційні та вразливі.

Аналіз якісного складу показує, що колектив закладу в цілому ще молодий. Більшим стає середній прошарок вчителів. Щороку до колективу закладу вливаються молоді фахівці, але не всі затримуються.

Для кожного директора важливо знати в якому емоційному стані перебуває колектив. З цією метою в закладі було проведено вхідне дослідження синдрому емоційного вигорання у педагогічних працівників

З'ясовано, з яким настроєм вчителі йдуть до школи, який стиль спілкування переважає в колективі, як вирішуються проблеми. Дослідження показало, що стреси, нервові зриви пов'язані з труднощами в роботі, переживають 45% вчителів. Ще 55% - піддані стресу. Якщо виникають труднощі – то 77% вчителів намагаються вирішити проблеми відразу, 15% - не звертають на проблеми уваги, 8% – шукають причину конфліктів в собі.

На етапі вхідної діагностики також було визначено рейтинг чинників, що заважають професійній діяльності. Для когось це низька заробітна плата, неприємності на роботі, байдужість дітей, батьків, для когось – проблеми в сім'ї, стан здоров'я, і навіть погода. Серед

чинників, що заважають професійній діяльності педагога відзначили: низьку заробітну плату – 64,7%, неприємності на роботі – 41,7%, байдужість батьків, дітей – 30%, стан здоров'я – 23.6 % .

Психологічний клімат в колективі залежить від настрою з яким вчителі йдуть до школи. В ході дослідження було з'ясовано, що 70% педагогів йдуть до школи з гарним настроєм, без ентузіазму – 15% (стаж їх роботи понад 10 років), 15% - не визначилися з настроєм. І це молодь, стаж роботи яких до 4 років.

В ході спостереження було з'ясовано, що у більшості частини педагогів, які мають значний педагогічний стаж, спостерігаються такі симптоми як нудьга, смуток, апатія, хронічна втома.

На психологічний клімат в колективі впливає стиль спілкування. Дослідження показало, що в колективі переважає доброзичливий стиль – 69%.

У результаті опитування було встановлено, що :

1. Більшість учителів в цілому задоволені місцем роботи, але при цьому відчувають суттєві матеріальні труднощі

2. Матеріальні труднощі в учителів є сильним фактором психологічної нестабільності. Явно недостатній для самозабезпечення та духовного розвитку розмір заробітної плати примушує учителів збільшувати своє навантаження, що створює ситуацію хронічної втомленості. Під час відпусток учителі не мають можливості повноцінно відновити свої сили. Більш того, частина молодих учителів використовує свою літню відпустку для роботи в дитячих таборах, роботи за кордоном.

3. Перебування в ситуації хронічного стресу і приводить до психологічного напруження. Такий стан не може не відбитися на відношеннях педагогів з колегами, з адміністрацією.

4. Більшість педагогів не вміють керувати своїми емоціями, намагаються вирішити ситуацію «Зразу і на завжди», що може ще більше поглибити конфлікт.

Вирішити матеріальні проблеми вчителя, вплинути на стан природи адміністрація закладу не в змозі, а от створити комфортні умови для вчителів, вплинути на психологічний клімат в колективі, навчити елементарним навичкам того, як поліпшувати свій стан, сприяти особистісному та професійному зростанню, докласти зусиль, щоб у колективі не створювалися стресові ситуації, напруга – це можливо. Тому було окреслено завдання: «Формування сприятливого психологічного клімату_в колективі як найвищого фактору здоров'язбереження вчителя».

З метою профілактики емоційного вигорання педагогічних працівників у нашій школі запланований і втілюється у життя такий план дій, щоб попередити стресові ситуації.

Ця робота проводиться за наступними напрямками:

- ❖ психопрофілактика,
- ❖ психодіагностика,
- ❖ корекційно-відновлювальна робота,
- ❖ психологічна просвіта

Щоб учитель залишався здоровим, йому вкрай необхідно навчитися знімати стрес, а краще вміти його попереджати. Адже як говорив канадський вчений Сельє «Стрес - це не те, що з вами трапилось, а те, як ви це сприймаєте». І навіть якщо ми не можемо змінити обставин, ми можемо змінити своє ставлення до них. Саме на це націлює колектив соціально – педагогічна служба закладу, під час проведення семінарів, тренінгів. Особливе місце в цьому процесі займає розвиток навичок психологічної мобілізації вчителів, обмеження навчального навантаження. Під час розподілу навчального навантаження прагнемо враховувати як матеріальний стан учителів, так і їх досвід, певні нахили. Тому адміністрація закладу повинна добре знати особливості учителів.

Значна увага приділяється роботі з молодими фахівцями. Адже для більшості з них прихід у школу, це вже стрес. В школі діє «Школа молодого вчителя», система наставництва.

Саме наставники відвідують уроки молодих спеціалістів протягом I семестру, і лише згодом – адміністрація. В квітні проводимо тиждень молодого вчителя.

Важливо ознайомлювати вчителів з доступними засобами самооздоровлення (дихальні вправи, збалансоване харчування), розширювати знання вчителів про їх вікові особливості.

Найбільш поширеним засобом є безперервна освіта. Вчителі закладу регулярно підвищують кваліфікацію, поповнюють професійні знання, знайомляться з новими методами навчання й виховання.

Серед організаційних форм підтримки вчителя – складання розкладу занять, коли враховуються здоров'я, запити вчителів. Зрозуміло, не можна врахувати всі побажання, рекомендації, але прагнути цього потрібно.

Ніщо так не об'єднує колектив як спільна діяльність, а особливо, коли від цього отримуєш велике задоволення. Тому вчителі школи залучені до творчих проектів за межами навчальної діяльності.

Вже другий рік поспіль школа приймає участь в районному конкурсі - проєкті «Шкільна садиба». Було розроблено проєкт облаштування пришкільної території (додаток 1), визначено напрямки діяльності. В розбудові «Садиби» приймають участь всі працівники школи, учні, батьки. Спільним досягненням шкільного колективу стала цьогорічна перемога.

Кожен директор прагне створити в школі затишок, комфорт для педагогів. За відсутності зайвих кабінетів, в методичному кабінеті створено куточок психологічного розвантаження, де під час перерв, «вікон» вчителі можуть відпочивати, спілкуватися в неформальній обстановці.

Зняття емоційного напруження сприяє зміна обстановки. В стінах школи, це зробити досить непросто. Але і тут ми знайшли вихід. Кожна класна кімната закладу розмальована в певному стилі та налаштовує на відповідний настрій.

Згуртуванню колективу сприяє участь педагогів закладу в драматичному гуртку вчителів «Світанок» (керівник гуртка - заступник директора з НВР Дудар С.В.). Учасники самі складають сценарії, репетирують у вільний від викладання час. Роль гуртка надзвичайно велика, оскільки вчителі мають змогу приміряти на себе інші ролі, а саме головне – вийти з ролі вчителя, зняти емоційне напруження і отримувати задоволення від гри. Учні, вчителі, батьки завжди з нетерпінням чекають виступу цього колективу.

Традиційним стало проведення в закладі Дня самоврядування. Учнівський колектив повністю перебирає на себе функції педагогів. А вчителі формують новий клас. Організація цього дійства дає змогу учням відчувати себе дорослими, а вчителям «повернутись» в дитинство.

Зняття втоми, напруження – сприяє і заняття улюбленою справою. Вчителі школи – майстри вишивки, бісероплетіння, квілінгу, художнього декорування, випалювання. Поряд з учнівськими роботами ми організуємо виставки робіт вчителів, щоб результатами їх роботи міг насолоджуватись весь колектив.

Найкращий відпочинок – відпочинок на лоні природи, екскурсії визначними місцями. Ми намагаємось віднайти час і виїхати всім колективом для відпочинку в мальовничі місця малої Батьківщини.

Підтримка фізичного стану вчителів – один з факторів продовження довголіття. Вчителі закладу мають змогу займатися в тренажерному залі.

В своїй діяльності адміністрація нашого закладу прагне дотримуватись певних правил:

1. Необхідна умова здорового, морально-психологічного клімату в колективі - **порядок у школі, дисципліна на уроках та перервах.**

2. Пам'ятати, що **вчитель – це особистість**, думки якої враховуються. Це додає вчителю впевненості у своїх силах. особливо цей принцип слід застосовувати у ставленні до молодих. Якщо людина знає, що чогось варта, що її поважають з її думкою рахуються, то це є стимулом для подальшого професійного росту.

3. **Єдині вимоги до всіх членів колективу.** Творча індивідуальність учителя – велика цінність. Але існують правила, які повинні виконувати всі вчителі. І якщо **єдині вимоги** виконуються не всіма, то складаються приводи для конфліктів і непорозумінь.

4. **Увага один до одного, допомога молодим учителям, готовність прийти на допомогу – ці якості необхідні всім членам колективу. Це – норма поведінки.**

5. **Психолого-емоційна підтримка вчителів під час атестації.** При складанні характеристики вчителя прагнемо відзначати всі позитивні сторони вчителя, заохочувати. Тут не може бути формального підходу.

6. **Створення та підтримка традицій в своєму колективі,** вітання один одного зі святами, значними подіями завжди створює позитивний настрій.

7. **Заохочення вчителів.** Морально, матеріально. Це вже залежить від можливостей адміністрації. Додаткова винагорода за виконання певної роботи підвищує відчуття професійної ефективності. При цьому, як правило, має значення не величина нагороди, а її справедливість. В нашій школі склалася добра традиція, коли на святі Першого дзвоника, сільська рада відмічає найактивніших вчителів цінними подарунками.

8. Психологічний клімат колективу залежить від стилю спілкування між керівництвом та підлеглими. Від нього залежить емоційний клімат учительського, учнівського та батьківського колективів. Від цього залежить і кількість конфліктів. Тож, адміністрації слід **дотримуватись демократичного стилю спілкування, але пам'ятати, що демократичні стосунки повинні поєднуватися з вимогливістю, виконавською дисципліною.** Директору необхідно пам'ятати, що саме він передбачає «погоду» в своєму колективі.

За визначенням французького педагога Філіпа Беса, співпраця передбачає «наявність у сторін загальної мети, певної програми, мають бути чіткими зони впливу та взаємна відповідальність, способи коригування програми в процесі взаємодії». Це означає: якщо ми хочемо співпрацювати, а не конфліктувати, потрібно багато, іноді важко працювати. Цього не слід боятися. Просто необхідно чітко визначитись зі своєю позицією. Природно, що кожна людина має свої власні інтереси, захоплення, погляди. Але завдання директора знайти те спільне, що об'єднувало б всіх. Це необхідно для престижу школи, для комфорту на роботі.

Звісно, успіхи теж не носять постійного, «залізобетонного» характеру. Чим важчий і непередбачуваніший шлях, чим вища вершина, тим більша небезпека падіння. Тому долаючи свої вершини, не забувайте нагледіти на горизонті нові, до яких будете прагнути далі. І пам'ятайте, що найнедосяжніші вершини набагато легше долати разом, в колі однодумців, з якими можна поділити одну на всіх перемогу або подрібнити на малесенькі шматочки спільну невдачу. Часи відважних Дон-Кіхотів, що сам на сам боролися з страшними вітряними млинами, давно минули. Нині вітри надій віють в обличчя відважних екіпажів мореплавців – відкривачів незвіданого. Лишається тільки побажати успіху, і попутного вітру. Головне правильно прокласти курс і обережно оминати штиль байдужості та рифи бездарності. Вони в нашій професії однаково небезпечні.

Додаток 1

Проект

облаштування присадибної території «Мальовничий куточок» Чаплинського навчально-виховного комплексу

Призначення проекту:

- втілення в проекті дизайнерських ідей дітей і працівників закладу;
- формування навичок роботи з висадки та догляду за рослинами, ознайомлення з елементами ландшафтного дизайну ;
- формування позитивного психологічного середовища під час навчально-виховного процесу

Мета проекту:

- виховання у дітей почуття прекрасного, розвиток уяви, екологічне виховання;
- створення своєрідної візитівки школи, яка робитиме її пізнаваною та особливою.
- виховання почуття гордості за свій навчальний заклад, його традиції

- озеленення території навчального закладу, формування декоративного рельєфу поверхні.

Очікувані результати:

- створення неповторного позитивного зовнішнього середовища.
- формування позитивної атмосфери та поліпшення взаємодії в системі «Вчитель-учень», «вчитель – вчитель».
- залучення всіх дітей і вчителів до творчої співпраці. поглиблення дружніх відносин в колективі.

Об'єкти, необхідні для створення проекту:

1. Плетений тин
2. Макет млина в українському традиційному стилі
3. Макет «Українська хатина» з природних матеріалів.
4. Лялька «Господиня»
5. Декоративна композиція «Поросятка біля корита»
6. Декоративна композиція «Ослик з візком»
7. Декоративна клумба «Квітковий фонтан»
8. Декоративні клумби «Квіткові вази»
9. Альпійська гірка.
10. Штучне озерце з фонтаном.
11. Композиція «Гуси-лебеді»
12. Композиція «Царівна – жабка»
13. Композиція «Сороконіжка»
14. Оздоблення двору в українському стилі.
15. Декоративна композиція з природних матеріалів «Звірята і птахи казкового лісу»

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Бондаренко Т.М. Семінар-практикум як одна із ефективних форм подолання емоційного вигорання./ Т.М. Бондаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vatmvo.at.ua>
3. Кузьміна Т. Як допомогти вчителю зберегти своє здоров'я та подолати стрес / Т. Кузьміна // Психолог. – 2009. – №29-30 (365-366).
4. Токар М. Збереження психологічного здоров'я педагогів / М. Токар // Психолог. – 2007. – №47. – С.34-37.
5. Токарева І. О. Роль адміністрації у створенні сприятливого клімату в педагогічному колективі школи / І.О. Токарева // Здоров'я через освіту : матеріали Міжгалуз. регіон. наук.-практ. конф., 22 квіт. 2009 р., Т. 1 / Донец. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; редкол.: Соловійов Ю. І., Чернишов О. І., Лиховід О. О. та ін.. – Донецьк : Каштан, 2009. – С. 247-250.
6. Синдром емоційного вигорання - це варто знати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tk.te.ua/tk/.../sundrom_vugoranya_prof.d
7. Чернікова Т. Емоційна підтримка керівників шкіл / Т. Чернікова // Відкритий урок. - 2007. - №12. – С.4-15.
8. Шубенко Н. Як знайти спільну мову з колегами / Н. Шубенко // Пані вчителька. – 2008. - №8. – С.20-21.

IV. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІХУ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Т. В. Фалілеєва,
*учитель початкових класів Черкаської
спеціалізованої школи I-III ступенів №28
Черкаської міської ради*

Анотація

Стаття містить опис впровадження Державного стандарту початкової освіти у Черкаській спеціалізованій школі I-III ступенів №28. Визначено механізми, за допомогою яких досягається успішне впровадження Державного стандарту початкової освіти. Зокрема, методична робота колективу, види діяльності під час уроків (пошуково-дослідницька, створення ситуації успіху, метод проектів), проаналізовано наступність між 1, 2, 3, 4 класами відповідно до Державного стандарту початкової освіти. Стаття містить додатки: рекомендації вчителям 3-х класів, які будуть працювати у 2014-2015 навчальному році, методичні рекомендації батькам третьокласників щодо виконання домашніх завдань; фрагмент уроку природознавства у 1 класі (тема «Вода та її властивості»); розробка творчого проекту з елементами дослідницької діяльності.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІШНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЧЕРКАСЬКІЙ СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ШКОЛІ I-III СТУПЕНІВ № 28 ЧЕРКАСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

Сьогодні пріоритетним напрямком освітньої системи України є доступ до якісної освіти, що підтверджено державними законами та нормативними документами.

Щоб навчальна діяльність була радістю, має бути така організація навчання, за якою дитина стає активним учасником процесу засвоєння знань. Тоді пізнавальний інтерес і задоволення від процесу та результату навчання дає морально-психологічний комфорт, розуміння особистого успіху. З цією метою було затверджено новий Державний стандарт початкової загальної освіти.

Так позитивними змінами зазначеного документу є:

- забезпечення наступності змісту початкової загальної освіти;
- особистісно-орієнтований підхід в навчально-виховному процесі початкових класів;
- формування ключових компетентностей учнів початкових класів;
- використання здоров'язбережувальних технологій;
- екологічна спрямованість освіти;
- посилення природничої складової стандарту, зокрема введено нову освітню галузь «Природознавство». Базовим навчальним планом передбачено на вивчення предмета по 2 тижневі години у 1-4 класах;
- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі початкових класів.

Для успішного впровадження нових стандартів педагогічний колектив спеціалізованої школи I-III ступенів №28 Черкаської міської ради, Черкаської області поставив перед собою мету: підготовка вчителя до реалізації змісту нового Державного стандарту, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу в початковій школі та ряд завдань, які передбачають:

- впровадження комплексних заходів щодо ефективного поетапного переходу початкової школи на новий державний стандарт;
- забезпечення психолого-педагогічного та методичного супроводу навчально-виховного процесу;
- використання ІКТ в навчально-виховному процесі;
- створення матеріально-технічного забезпечення.

Новий Державний стандарт початкової освіти покликаний підняти початкову освіту на якісно новий рівень. Він передбачає поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток.

Одним із факторів, які забезпечують успіх впровадження Державного стандарту початкової освіти в навчальному закладі є наступність у навчанні між 1,2,3,4-класами. Виконуючи завдання наступності, педагоги продовжують розвиток молодшого школяра. У вчителів початкових класів склався певний алгоритм роботи:

- спільне засідання методичних об'єднань (зустрічі за круглим столом «Взаємодія в освітній роботі із дітьми молодшого шкільного віку» за участю вчителів молодших класів, практичного психолога, логопеда) Додаток 1;

- проведення загальних батьківських зборів;
- підготовка рекомендацій для батьків;
- підготовка пам'яток для батьків. Додаток 2.

Важливим механізмом забезпечення успіху впровадження Державного стандарту початкової освіти є програмне забезпечення уроків відеоресурсами.

У сучасному освітньому процесі важливу роль відіграють мультимедійні технології, відеорозробки уроків. Використання мультимедійних технологій допомагає активізувати навчальний процес, поліпшити сприйняття матеріалу за рахунок унаочнення, мультиплікацій, музики, відео. Мультимедійні матеріали можуть використовуватися на різних етапах уроку. У практиці початкового навчання використовують такі види мультимедійних технологій:

- 1) мультимедіа-презентації;
- 2) мультимедіа-тренажери;
- 3) електронні навчальні комплекти;
- 4) мультимедійні ресурси Інтернету.

Проте, якщо говорити про ІКТ розробки різних предметів для 3 класу, то вони відсутні. Але з власного досвіду знаю, що в місті Черкаси працюють творчі групи вчителів над створенням таких матеріалів з предметів «Природознавство», «Я у світі», «Основи здоров'я».

Пошуково-дослідницька діяльність на уроках є актуальною у наш час. Використання дослідницьких методів сприяє формуванню життєвих компетенцій учня, це дієвий спосіб забезпечення творчого розвитку особистості. Пошуково-дослідницька діяльність на уроках – є ще одним механізмом забезпечення успіху впровадження Державного стандарту початкової освіти. Продумуючи кожен урок, намагаюся застосувати такі елементи, які б допомогли розвитку дослідницьких умінь учнів. З цією метою використовую будь-які побутові ситуації, теми з навчальних посібників, організую спостереження, збір та обробку інформації, що дає змогу здійснити перехід від засвоєння великого обсягу інформації до вміння працювати з нею, розвивати творчу особистість. У 1 класі використовую на уроках завдання, що спрямовані на оволодіння загальнологічними вміннями (аналіз, синтез порівняння, класифікація) Додаток 3.

У 2 класі ознайомлю учнів з теоретичними поняттями дослідницької діяльності (дослідження, інформація та ін.); організую діяльність, спрямовуючи її на здійснення дослідження, під час якого учні оволодіють практичними вміннями дослідницької роботи.

У 3 класі продовжу ознайомлювати учнів з методами дослідження. Для цього на уроках буду використовувати ігри, уявні подорожі, колективні дослідження.

Учні 4 класу узагальнюють отримані знання з дослідницької роботи. Вони вже вміють працювати з джерелом інформації, презентувати свою роботу, аргументовано доводити власну думку.

Використовую наступні види навчальних досліджень у початкових класах: за кількістю учасників (індивідуальні, групові, колективні); за місцем проведення (урочні, позаурочні); за часом (короткочасні, довготривалі); за темою (предметні, вільні).

Дослідницька діяльність учнів тісно переплітається з проектною. Часто дослідження стають частиною проекту. Під час проектною діяльності діти набувають таких вмінь і

навичок, як самостійно знаходити спосіб здобуття знань; формувати запитання до вчителя з метою отримання інформації; знаходити декілька варіантів розв'язання проблеми; в учнів розвиваються прагнення до творчості та саморозвитку, бажання і здатність самостійно вчитися. Додаток 4.

Як і більшість учителів, я погоджуюсь з тим, що слід переходити від «передавання знань» до «навчання жити». Сьогоднішнім учням потрібні інші навички: думати, розуміти сутність речей, осмислювати, вміти шукати потрібну інформацію. Дитина має напружено розумово працювати. Саме цьому сприяють інноваційні технології. Вони є важливим механізмом забезпечення успіху впровадження Державного стандарту початкової освіти. З-поміж запропонованої великої кількості інноваційних технологій я надаю перевагу інтерактивним формам роботи, які допомагають приділити увагу кожному учню. Працюючи в групах, парах, школярі самостійно розв'язують доступні для них завдання, стають дослідниками. Крім того, інтерактивні форми навчання розвивають комунікативні вміння та навички. Мої школярі вчать критично мислити, дискутувати, самостійно приймати рішення. Досягають цього завдяки організації індивідуальної, парної, групової роботи, застосовую дослідницькі проекти, ігри.

Проводячи уроки такого типу, зацікавлюю школярів предметом, формую активну життєву позицію, розвиваю творчі здібності, вдосконалюю мовленнєві і розумові навички, створюю ситуацію успіху.

Наступним важливим механізмом забезпечення успіху впровадження Державного стандарту початкової освіти – є технологія «Створення ситуації успіху».

В основі педагогічної технології «Створення ситуації успіху» лежить особистісно-орієнтований підхід до процесу навчання і виховання. Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. З педагогічної точки зору ситуація успіху – це цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. Це результат продуманої та підготовленої стратегії і тактики вчителя. Ситуація успіху – це те, що може організувати вчитель для успішного навчання учня і досягнення ним радості. Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає результат як успіх. Завдання вчителя – допомогти особистості дитини зрости в успіху, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомити свої здібності, віру у власні сили.

Технологія «Створення ситуації успіху» реалізується завдяки використанню таких прийомів:

- «усмішка» (пригадування смішних подій із життя, оплески після відповідей);
- «очі в очі» (налагодження контакту з дітьми, шепотіння відповіді «на вушко»);
- «даю шанс»;
- «емоційне стимулювання» (констатація будь-якого успіху; навіювання дитині віри в себе);
- «загальна радість» (емоційний відгук колективу на успіх);
- «сердечка доброти» (діти висловлюють свої побажання іншим).

Для створення ситуації успіху на своїх уроках я часто використовую такі висловлювання:

- це дуже важливо, і у тебе неодмінно вийде...;
- саме ти і міг би зробити таку справу;
- я впевнена, що ти пам'ятатимеш про...;
- починай же ! ти це зробиш!
- ось цей елемент вийшов дуже гарно!

Створення ситуації успіху – це педагогічна технологія, яка допомагає дитині зрости успішною, відчувати радість від подолання труднощів, формує переконання, що все в житті дається завдяки затраченим зусиллям.

Успіх розпочатих перетворень залежить від того, як глибоко усвідомить зміни кожен педагог. Чи прийме він нові умови, поведе за собою школярів, зуміє організувати навчальну діяльність учнів так, щоб забезпечити кожному з них ефективний інструмент пізнання – навчити вчитися впродовж всього життя.

Створити ситуацію успіху для кожного школяра можливо через формування ключових компетентностей. У Державному стандарті початкової загальної освіти визначено шість ключових компетентностей, які потрібно сформувати в учнів початкових класів: вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язбережувальна, компетентності з ІКТ, соціальна. І саме нам, вчителям, не слід забувати слова В.О.Сухомлинського «Є успіх, є бажання вчитися. Особливо важливо це на першому етапі навчання – в початковій школі, де дитина не вміє долати труднощі, де невдача приносить справжнє горе».

В початковій школі кожна дитина має відчувати, пережити багато разів успіх з праці, радість спілкування, самоутвердження в різних видах діяльності. Початкова освіта має бути якісною, а початкова школа – успішною.

Додаток 1

Рекомендації вчителям третіх класів на 2014-2015 навчальний рік

1. У першокласників починається розвиток словесно-логічного й образного мислення. Тому, пояснюйте думки наочно, на конкретних прикладах, за допомогою питань «Чому?», «Навіщо?» та інше.

2. Третьокласник пристосовується до системи вимог дорослих, пов'язаних з його навчальною діяльністю і до системи вимог однолітків під час спілкування з ними. Формуйте впевненість у своїх силах, розвивайте навички спілкування, вирішення конфліктних ситуацій, створюйте ситуації успіху.

3. У третьому класі дитина навчається самостійному контролю, оцінці особистої діяльності. Формуйте позитивну самооцінку, самоконтроль.

4. Досконало вивчити зміст програм для 3 класу.

5. Вивчити Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів, викладених у листі Міністерства освіти і науки України за №1/9-74 від 28.01.2014 року.

6. Продовжити будувати навчально-виховний процес, здійснюючи компетентнісний підхід, та ідей особистісно-зорієнтованого навчання.

7. Використовувати такі прийоми та методи роботи з дітьми, які забезпечать різноманітну, активну практичну діяльність кожного учня.

8. Використовувати здоров'язбережувальні технології в навчальному процесі.

Додаток 2

Методичні рекомендації батькам третьокласників щодо виконання домашнього завдання

1. Виховуйте звичку виконувати домашні завдання систематично.
2. Починати виконувати домашнє завдання можна через 1,5-2 години після шкільних занять.

Оптимальний час – з 16.00 до 17.00

У 2 класі – 45 хв., у 3 класі – 1 год 10 хв., у 4 класі – 1 год 30 хв.

3. Привчайте дитину сідати до роботи без нагадувань.

4. Навчіть виділяти головне й другорядне, уміти зосередитись на головному.

5. Не забувайте нагадувати учневі повторити правила, які вивчали на уроках.

6. Виховуйте у дитини самоконтроль, самоаналіз та самооцінювання.

7. Не порівнюйте результати навчання своєї дитини з результатами інших дітей, а тільки з її власними!

8. Не забувайте відзначити старанність дитини.

9. Перевіряйте чи правильно вона зрозуміла пройдений матеріал.

10. Перевіряти – не значить «робити замість»: ніколи не підказуйте дитині готових рішень.

Примітка: Пам'ятайте, що телевізор – ворог №1 успішного навчання. Не потрібно вмикати його раніше, ніж будуть виконані усі завдання.

Додаток 3

Дослідницька діяльність на уроці природознавства у 1 класі за темою «Вода та її властивості» (фрагмент уроку). З досвіду роботи

Етапи дослідницької діяльності

I етап. Організація дослідницького практикуму.

1. Формування проблеми, обґрунтування актуальності обраної теми.
2. Визначення теми та конкретних завдань дослідження.
3. Визначення об'єктів дослідження.

II етап. Планування дослідницького практикуму.

1. Ознайомлення учнів з проблемою, темою, постановка конкретних завдань дослідження.
2. дослідження.
3. Формування груп для проведення дослідження.
4. Вибір методів проведення досліджень (робота з додатковою літературою, перегляд відеоматеріалів, фотографій тощо).
5. відеоматеріалів, фотографій тощо).

III етап. Реалізація дослідницького практикуму.

1. Розподіл обов'язків між членами групи.
2. Збір та обробка інформації учнями.
3. Обговорення результатів досліджень.
4. Формування висновків та одержаних результатів.
5. Виготовлення освітнього продукту.

IV етап. Захист результатів досліджень; оцінювання результатів досліджень і власної діяльності у дослідницькому практикумі.

1. Оформлення результатів досліджень.
2. Підготовка до захисту перед класом.
3. Захист результатів досліджень.
4. Оцінювання діяльності за визначеними критеріями.
5. Висновки.

I етап

Щоб дізнатися, про який об'єкт природи йтиметься на уроці, відгадайте загадку.

Буває хмаркою вона,
Пушинкою буває,
Бува, як скло,
Крихка й тверда,
Звичайно, підкажіть (вода).

- Як ви здогадалися, що це вода?

II етап

Будемо вивчати воду та її властивості. Щоб дізнатися, які властивості має вода, я запрошуюю вас до лабораторії.

Мозковий штурм.

- Де ви бачили воду?
- Де перебуває вода у природі?
- Для чого потрібна вода?

III етап

Робота в групах

Дослід 1
Розгляньте воду у склянці.
Якого вона кольору?
Висновок: вода - безбарвна рідина.

Дослід 3
Поставте у склянку чайну ложку.
Чи бачите ви її?
Висновок: вода-прозора рідина.

Дослід 5
Перелите воду з однієї склянки в іншу.
Чому вода ллється?
Висновок: вода-рідина, тому вона вільно переливається.

Дослід 7
Всипте у склянку з водою цукру,
розмішайте. Пробують на смак.
Висновок: вода розчинила цукор
набула солодкого смаку.

Висновок. Прозора, текуча, безбарвна, без форми, без запаху, без смаку, розчинник деяких речовин.

Три стани води

Дослід 1
Візьміть воду в руки. Чому?
В якому стані вода?
Висновок: вода в рідкому стані.

Дослід 2
У термосі кип'ячена вода. (Учитель відкриває термос).
Що ви бачите?

Висновок: водяна пара-це теж вода, але вона легка, тому що перебуває в газоподібному стані.

Дослід 3

Дослід 2
Чи має вона запах? Понюхаймо воду.
Висновок: вода не має запаху.

Дослід 4
Чи має вода смак?
Ковтніть водички.
Висновок: вода не має смаку.

Дослід 6
Воду, яка в склянці перелийте в блюдце.
Яку форму має вода?
Висновок: вода не має своєї форми. Вона набуває форми тієї посудини, в яку її наливають.

Дослід 8
Всипте у склянку з водою пісок,
розмішайте.
Що відбулося з піском?
Висновок: пісок не розчинився, осів на дно. Вода може і не бути розчинником.
Провівши досліди, який можна зробити висновок?

Воду у посудині поставити в холодильну камеру, що отримаємо?

Висновок: лід-це вода в твердому стані.

Висновок. Вода, рідка, тверда, газоподібна.

IV етап

Загадки про воду

Що тече, не зупиниться?

Що шумить без вітру?

Без рук, без ніг, а цілий світ пройде?

У чому дірку не вивертиш?

Казка про воду

Краплинка

Жила-була краплинка. Жила вона у маленькому струмочку. Цей струмочок витікав у велику річку.

Там було багато води і кожній краплинці було дуже зручно та весело. Поки влітку краплинки не відлетіли на хмари.

Веселий струмочок.

За горами, за лісами,жив собі струмочок. І було в нього дуже багато друзів. Коли сходило сонечко,наш струмочок весело приспівував своїми хвильками.

На його спів, завжди збігались багато звіряток, які всі гуртом плескались в золотистих хвильках веселого струмочка.

Виставка малюнків.

Додаток 4

Т.Г. Шевченко – великий син українського народу (творчий проект)

Навчальна мета та очікувані результати:

- поглибити знання дітей про життя та творчість Т.Г. Шевченка – поета і художника;
- викликати інтерес до творів славетного земляка;
- вчити виступати перед аудиторією; досліджувати краєзнавчий матеріал;
- формувати в молодших школярів життєві компетентності: уміння працювати з довідковою літературою, вибирати головне, використовувати засоби інтернету;
- розвивати навички роботи в групі;
- виховувати любов і повагу до спадщини, яку залишив нам поет.

Тип проекту: груповий, середньо тривалий.

Навчальні предмети: позакласне читання, «Я у світі».

Склад учасників проекту: учні, бібліотекар, класовод, батьки, учителі музики, образотворчого мистецтва, працівник музею.

Етапи роботи над проектом

I. Підготовчий етап.

Визначення та обговорення з учнями теми та завдань проекту.

Чому ця постать викликає в людей таке шанобливе ставлення і любов?

Дізнатися якомога більше про поета, дослідити, як ім'я Т.Шевченка пов'язано з містом Черкаси.

II. Планування діяльності.

1. Ознайомлення з «Кобзарем» Т.Г. Шевченка.
2. Екскурсії до місцевого музею, до пам'ятника Тарасові Шевченку.
3. Проведення уроку позакласного читання.
4. Обговорення та визначення ключових питань.
5. Визначення складу учасників.
6. Об'єднання учнів у творчі групи. Розподіл обов'язків між учасниками.

7. Визначення джерела потрібної інформації (бібліотека, краєзнавчий музей, Інтернет, консультації з фахівцями).
8. Висловлення пропозицій щодо форми представлення результату (виставка малюнків, усний журнал).
9. Ідивідуальні та групові консультації дітям.
10. Звіт учасників про проведену роботу.

Завдання для груп

I група. Збір інформації про життя Т.Г. Шевченка

II група. Вірші Т.Шевченка для дітей, пісні на вірші поета.

III група. Збір інформації про Шевченка-художника.

IV група. Шевченко і Черкаси. Збір інформації та матеріали.

V група. Твори про славетного земляка. Як шанують Кобзаря в Україні та у світі.

Захист проекту «Т.Г. Шевченко – великий син українського народу» (Усний журнал)

М е т а. Поглибити знання учнів про життєвий шлях та творчість Т.Г. Шевченка – поета і художника; викликати у дітей інтерес до читання його творів; презентувати творчі проекти учнів; виховувати через образне слово, музику, образотворче мистецтво почуття любові до України, свого народу, рідної мови.

О б л а д н а н н я: репродукції картин Т.Г. Шевченка, аудіо запис пісень на слова поета, фотознімки з краєвидами Черкас, портрет Т.Г. Шевченка, вишиті рушники, виставка творів Кобзаря та книжок про нього, малюнки дітей до творів поета.

Хід заходу

Святково прибрана зала, на сцені екран, на якому чергуються слайди.

Розповіді вчителя та учнів супроводжуються демонстрацією слайдів.

Звучить пісня на слова Т.Шевченка «Думи мої».

В ч и т е л ь. Дорогі діти, шановні гості, сьогодні учні 3 класу захищатимуть свій творчий проект «Т.Г.Шевченко – великий син українського народу», присвячений нашому славетному земляку.

Згадаймо, що заповідав нам поет:

...І мене в сім'ї великій
В сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Не злим тихим словом.

1 у ч е н ь. Щовесни, коли тануть сніги

І на рясті засяє веселка,
Повні сил і живої снаги
Ми вшановуєм пам'ять Шевченка.

2 у ч е н ь. Благословен той день і час,

Коли прослалась килимами
Земля, яку сходяв Тарас
Малими босими ногами,
Земля, яку скропив Тарас
Дрібними росами-сльозами.

М.Рильський

І сторінка журналу – «Дитинство Тараса».

В е д у ч и й. 9 березня 1814 року в селі Моринцях, що на Звенигородщині, в хаті селянина-кріпака (невільної людини) Григорія Шевченка блиснув вогник і народилася нова панові кріпацька душа, а Україні великий поет і художник – Тарас Григорович Шевченко.

З у ч е н ь. Не на шовкових подушках,

Не у величному палаці,
В хатині бідній він родився,

Серед неволі, тьми і праці.

Вчитель. Зверніть увагу на слайд. Ось такими кріпаками були батьки Тараса. Заходить мама Тараса.

Ведуча. Мати Тараса Катря була лагідної вдачі жінка, працююча, дбайлива, знала безліч народних пісень.

Заходить Тарас.
Т а р а с. Не називаю її раєм,
Тії хатиночки у гаї
Над чистим ставом край села.
Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину...
Заходить батько.

Ведучий. Батько Григорій Іванович умів читати, стельмахував (робив із дерева вози, колеса), а іноді й чумакувати доводилось. (Чумаки – це люди, які торгували сіллю та рибою. А для цього їм доводилося їхати кількома возами в далеку подорож по товар). Батько іноді брав із собою і малого Тараса. Чимало почув і побачив тоді хлопець.

Заходить дід.

Ведуча. Письменним був і дід по батькові Іван, розповіді якого дуже любив слухати малий онук. І від діда Тарас чув, що там, де сонце лягає спати, небо підпирають стовпи.

Заходять брати і сестри Тараса.

Ведучий. У Тараса були брати і сестри: Микита, Катерина, Марія, Ярина, Йосип. До сестер Тарас Шевченко почував особливу любов: вони були єдиними друзями дитинства. Старша Катерина була йому нянькою і як могла заміняла матір. (Всі члени родини виходять, залишається один Тарас).

Ведуча. Хлопчиків хотілося знати, чому дерева на осінь листя скидають, звідки птахи прилітають, чому сонце лягає спати, багато-багато іншого.

Не раз задумувався Тарас над тим, чи є край землі і чи далеко до нього.

Інсценалізація за уривками творів О.Іваненко «Тарасові шляхи» та С.Васильченка «В бур'янах».

Ведучий. коли Тарасові виповнилось 8 років, батько віддав його в «науку» до дядя. П'яниця-дядя за найменшу провину карав своїх учнів різками. Пізніше Тарас згадував ту школу, куди привела його кріпацька доля.

4учень. Ти взяла мене маленького за руку
І хлопця в школу відвела
До п'яного-дядя в науку.
– Учися, серденько, колись
З нас будуть люди, - ти казала.

Ведуча. Та недовго тривала Тарасова «наука». Несподіване горе випало на долю маленького хлопчика. Змучена важкою працею, померла мати.

Тарас. Там матір добрую мою
Ще молодую - у могилу
Нужда та праця положила...

Ведучий. Незабаром після смерті матері раптово, застудившись у дорозі, помер батько. Вмираючи він сказав, що Тарасові маєтку не залишає, бо з нього буде або дуже велика людина, або велике ледащо. Одинадцятирічний хлопчик залишився сиротою, беззахисним і недоглянутим.

Тарас. Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі.
Умер на панщині!..А ми

Розлізлися межі людьми,
Мов мишенята. Я до школи –
Носити воду школярам...

В е д у ч а. Тарас наймитує в школі, а потім наймається пасти громадську череду. Мине 20 років і він з болем згадуватиме своє дитинство у вірші «Мені тринадцятий минало».

Учень декламує вірш Т.Шевченка «Мені тринадцятий минало».

В е д у ч а. Незважаючи на те, що народився Тарас в бідній кріпацькій сім'ї і дитинство його було тяжким і безрадісним, ріс допитливим, кмітливим і розумним хлопчиком.

II сторінка журналу – «Т.Шевченко – художник».

I Вчитель. Т.Г. Шевченка ми знаємо як геніального поета. Його безсмертний «Кобзар» перекладено майже всіма мовами світу, понад 200 віршів покладено на музику, багато з яких ще за життя поета стали народними. Проте не менш великі заслуги Тараса Шевченка і як художника. Йому належить визначне місце в розвитку українського образотворчого мистецтва.

1. Всі знають великого Кобзаря як геніального поета. Але ми шануємо Т.Г.Шевченка не тільки за вірші, а й за його чудові картини. Здається, що намальовані вони чарівним пензлем.
2. Хист до малювання у Шевченка прокинувся ще в дитинстві. Одного разу побачивши, як з-під пензля дяка – маляра з'являються очі святого, малий Тарас загорівся бажанням навчитися малювати.
3. Викуп Т.Г. Шевченка з кріпацтва в 1838 році осяяв його життя. Того ж року він стає учнем Петербурзької академії мистецтв. Відомий художник Карл Брюллов навчає юнака майстерності. Хист Тараса в малюнку розкрився настільки, що рада академії зарахувала його до четвертого класу.
4. Т.Г.Шевченко був тричі нагороджений срібними медалями під час семирічного навчання в академії.
5. За свої 47 років він створив 150 малярських і графічних портретів і велику кількість пейзажів. А всього його робіт дійшло до нас близько 1200 робіт.
6. Його картини «Циганка – ворожка», «Катерина», «селянська родина» - є чудовими зразками портретного живопису.
7. За своє життя Шевченко створив понад 30 малярських та графічних автопортретів. В яких передав свої думки, почуття, враження. Одним із них є автопортрет 1840 року.
8. Це одна із перших спроб малювати олійними фарбами. Робота виконана в синьо – зелених тонах з вкрапленням червоного. Твір не завершено.
9. У 1844 році Шевченко створює серію гравюр «Живописна Україна», до якої увійшли гравюри: «У Києві», «Видубицький монастир», «Казка», «Судна рада», «Старости», «Дари в Чигирині» та інші.
10. 2 вересня 1860 року Рада Академії присвоїла Т.Г.Шевченку звання академіка гравюри.

(під час розповідей учні демонструють репродукції картин Т.Шевченка)

III сторінка журналу – «Вірші, що стали піснями»

В е д у ч и й. За доносом провокатора, Шевченка було заарештовано. У нього знайшли «бунтівливі» вірші. Дуже жорстким було покарання: 10 років заслання рядовим солдатом із забороною писати і малювати.

Але... зболена душа не могла мовчати – писав і малював. Поет писав:

У ч е н ь. О думи мої! О славо злая!

За тебе марно я в чужому краю
Караюсь, мучуся, ... але не каюсь.

В е д у ч а. Багато віршів Т.Г.Шевченка стали піснями. Композитори різних країн світу написали музику на його вірші.

Учні виконують пісні «По діброві вітер віє», «Зоре моя вечірняя», «Зацвіла в долині...»; декламують вірші «Садок вишневий коло хати», «Вітер з гаєм розмовляє», «Тече вода з-під явора».

В е д у ч а.. Доля України завжди хвилювала Великого Кобзаря. Він лишив нам свої слова-заповіти. Їх називають золотими словами Шевченка.

У ч е н ь. Свою Україну любіть,
Любіть її во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї господа моліть...

У ч е н и ц я. Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.

IV сторінка журналу – «Шевченко і Черкаси»

В е д у ч а. Свято шанують пам'ять народного поета громадяни Черкас.

Розповіді учнів супроводжуються демонстрацією слайдів.

1. Черкаси не раз відвідував Т.Г. Шевченко у 1845 – 1846 рр. Як вважають історики під час арешту Т.Г.Шевченко перебував у будинку братів Цибульських. До 175-річчя від дня народження українського генія тут відкрито перший в Україні музей Великого Кобзаря, а на будинку встановлено меморіальну дошку
2. Ім'я Т.Г.Шевченка носить центральна вулиця міста з 1923 року. 1989 року вулиці було надано статус бульвару.
4. 1939 року на честь 125-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка Черкаському обласному музично-драматичному театру присвоєно ім'я Великого Кобзаря. Чільне місце в репертуарі театру посідають вистави за творами і мотивами творчості та біографії геніального земляка Черкаського краю Т.Г.Шевченка.
5. Пам'ятник Т.Г.Шевченку був встановлений в місті в 1964 році. Відкриття пам'ятника було приурочено до 150-річчя від дня народження великого поета. Він розташований поруч з будівлею обласного музично-драматичного театру імені Т.Г.Шевченка.
6. У 2000 році Черкаській обласній універсальній бібліотеці присвоєно ім'я великого українського поета, письменника та художника Т.Г.Шевченка.

V сторінка журналу – «Уклін тобі, Тарасе»

В е д у ч и й. 10 років заслання підірвали фізичні сили, здоров'я Шевченка.

9 березня 1861 року Тарасу Григоровичу виповнилось 47 років. Надійшло багато вітальних телеграм. Привітати поета, який лежав тяжко хворий, прийшли друзі.

В е д у ч а. А 10 березня 1861 року Тарас Григорович помер. Поховали його в Петербурзі на Смоленському кладовищі. Та чи змогли люди забути і не виконати ще один заповіт?

У ч е н ь. Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого
На Україні милій.
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве Ревучий...

В е д у ч а. І у травні того ж року перевезли прах Тараса в Україну. Поховали його на Чернечій горі, поблизу Канева.

В е д у ч и й. Минуло 200 років від дня народження славного сина України.

Вчитель. А чи знаєте ви, діти, як Т.Шевченка шанують у світі? (Відповіді дітей). Його іменем названі міста і села, вулиці, а пам'ятники побудовані не лише в Україні, а й далеко за її межами: в Росії, Казахстані, Франції, Канаді, Америці.

Юні друзі, дорожіть Шевченком! Любіть Україну, як любив її поет. Читайте Тарасові твори і ваша мова буде гарною, чарівною, барвистою, бо українська мова – одна з найкращих мов світу. Нехай на вашому шляху завжди будуть поруч Шевченкова пристрась, Шевченкова мужність і невмируще слово!

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.go.ua/new-stmp/2011>
2. Савченко О.Я. Вивчення особистості молодшого школяра, як передумова успішної організації його навчальної діяльності / О.Я. Савченко// Поч. шк. – 2012. - №3. – С.1-6.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручн. / О.Я. Савченко. – К.: Грамота. – 2012. – С.162, 223-231.
4. Полевикова О.Б. Методична робота вчителя початкових класів. / О.Б.Полевикова. – Х.: Видавнича група «Основа». – 2009. – 300 с.
5. Єресько О. Про наступність змісту освіти, оновлення стандартів початкової освіти / О.Єресько // Перша вчителька. - 2012. - №1. - С.6-10.
6. Метод проектів у початковій школі / упоряд.: О.Онопрієнко, О.Кондратюк. – К.: Шк.світ. – 2007. – 128 с.

*Л. Г. Ковальчук,
вчитель фізики, астрономії,
природознавства Смілянського навчально-
виховного комплексу «Загальноосвітня школа
I ступеня – гімназія ім. В.Т. Сенатора»
Смілянської міської ради*

Анотація

У статті наведено приклади застосування інтерактивних технологій при викладанні природознавства у 5 класі за новими Державними стандартами. Представлено роботу інституту учнівського консультування, зразки інформаційних хвилинок «Знайка», розділів «Куточку природодослідника», робота з природничою інформацією, прийоми «Знайди пару», «Загублені слова», «Розв'яжи кросворд», цікаві фізкультхвилинки.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСПІХУ ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В 5 КЛАСІ

Основною метою навчального предмету «Природознавство» у 5 класі є формування природознавчої компетентності учнів через засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, удосконалення способів навчально-пізнавальної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи. Одним із шляхів досягнення цієї мети є упровадження в навчальний процес інтерактивних методів навчання, які визначаються такими критеріями, як новизна, оптимальність, що сприяє досягненню високих результатів за найменших витрат часу, результативність та ефективність, можливість творчого застосування. Новий підхід потребує зміни методики викладання: організація роботи в малих групах, формування мотивації, компетенцій та самореалізація школярів через різні способи роботи з природничою інформацією, розвиток комунікативних

умінь, набуття соціальної, природознавчої, здоров'язбережувальної та екологічної компетенцій.

Орієнтація на активне засвоєння знань в процесі навчання, розвиток пізнавального інтересу розпочинається з першого уроку природознавства у 5 класі, де можна використати роботу консультантів із старших класів з мультимедійною презентацією «Що вивчає природознавство», ознайомлення з яскраво оформленими матеріалами «Куточка природодослідника», в якому можна розмістити розділи:

1. Як запам'ятати матеріал

- Зосередься, відверни увагу від інших думок.
- Налаштуй себе на запам'ятовування.
- Спробуй зрозуміти основну суть матеріалу, що викладається.
- Зверни увагу на послідовність викладу матеріалу.
- Відділи основний матеріал від ілюстративного.
- Промов декілька раз нові слова.
- Проговори вголос формулювання висновків, законів.
- Віднови весь матеріал за планом.

2. Як правильно проводити спостереження

- Усвідом мету спостереження.
- З'ясуй предмет спостереження.
- Розроби план спостереження.
- Визнач форму запису явищ, що спостерігаються.
- Спостереження повтори 2-3 рази з метою підвищення його об'єктивності.
- Зверни увагу на умови та час протікання явища.
- Під час опису результатів з'ясуй те нове, що було виявлено.
- Отримані результати оформи у вигляді письмового звіту або графічно (у вигляді малюнків, схем).

3. Як проводити експеримент

- Сформулюй мету проведення експерименту.
- Зроби припущення про можливі результати, сформулюй гіпотезу.
- Сплануй проведення експерименту.
- З'ясуй, які умови, матеріали необхідні для цього.
- Склади подумки схему його проведення.
- Вибери самий оптимальний спосіб фіксування результатів.
- Ознайомся з правилами безпеки при проведенні експерименту, дотримуйся їх.
- Проведи експеримент, зроби малюнки, запиши результати.
- Перевір точність отриманих результатів.
- Порівняй отриманий результат з висунутою раніше гіпотезою, сформулюй висновок.

4. Як не заблукати у лабіринті зірок

- Карта зоряного неба тобі допоможе з'ясувати вигляд сузір'я, яке тебе цікавить.
- Напрямок на Північ вкаже Полярна зірка.

5. Як працювати з приладами

- З'ясувати, яке призначення приладу.
- Який принцип його дії.
- Ознайомитись з правилами користування приладом.
- Виконувати правила безпечного користування приладом.

Розвитку пізнавальних інтересів учнів сприяє систематичне проведення інформаційних хвилинок «Знайка». Учні за бажанням одержують випереджальне завдання, працюють в мережі Інтернет або з науковою дитячою літературою і презентують свій матеріал на уроці.

Приклад повідомлення «Знайки»: «Способи дослідження Космосу у давнину»

Давні дослідники неба спостерігали за ним, використовуючи прості прилади: гномон, квадрант, астролябію. Ці прилади давали змогу визначити небагато – місце розташування і час перебування небесних тіл на небосхилі. Найпершим і найпростішим приладом був гномон. Залишки такого приладу, побудованому у VII ст.. до н.е., були знайдені археологами в Китаї. За допомогою квадранта вимірювали кути між зорями. Астролябія давала можливість визначати висоту світила над горизонтом. Перша астрономічна обсерваторія була побудована 3 тисячі років тому у Китайському місті Чжоугун. 500 років тому в Самарканді астроном Улучбек (онук знаменитого завойовника Тимура) побудував обсерваторію з гігантським квадрантом, за допомогою якого з високою точністю визначив положення більше тисячі зірок.

При вивченні теми «Значення води в природі» учні можуть приготувати повідомлення «Значення води для живих організмів».

- Кров людини та інших тварин за своїм складом близька до морської води.
- Дихати все живе може тільки вологим повітрям.
- Випаровуючись з поверхні шкіри людини та листя рослин, вона підтримує постійну температуру організму.
- За допомогою води шкідливі речовини виводяться із організму людини та тварин.
- Взимку рослини, вкриті снігом, не вимерзають, а у водоймі, вкритій льодом, зберігається життя.
- Людині для нормальної життєдіяльності потрібно в день близько 2 літрів води, А за все життя людина випиває близько 75 тонн води.
- Для одержання 1 тонни пшениці потрібно 1500т води, а однієї тонни бавовни – 10000 т.

Доцільним є використання різних способів роботи з природничою інформацією. Так при вивченні теми «Відмінності між зорями. Міжзоряний простір» можна використати карточки з інформацією та завданням:

1. Опрацювати текст.

Температуру зовнішніх шарів зорі визначають за їх кольором: червоні зорі мають 2000 – 3000°C, жовті – 6000 -7000°C, білі – 12000°C, блакитні – 25000°C.

2. Завдання.

- На шкалі температур фломастерами зафарбувати клітинки тим кольором, що відповідає зірці даної температури.
- Записати слово «Сонце» у відповідну зафарбовану клітинку

2000 - 3000°C	6000 - 7000°C	12000°C	25000°C

Працюючи з темою «Астрономія – наука, що вивчає Всесвіт. Методи та засоби астрономічних досліджень» учні виконують завдання:

1. Опрацювати текст

2. Заповнити таблицю «Дослідники Всесвіту»

Космос приваблює людей не тільки своєю загадковістю, а і новими можливостями для діяльності. В умовах космосу можна тривалий час забезпечити рух космічного корабля без використання палива. Першим, хто це оцінив, був російський учений К.Е.Цюлковський, який зробив розрахунок по дослідженню космосу за допомогою реактивних двигунів. Наш співвітчизник Ю.В.Кондратюк розробив теорію економічного космічного польоту . Великий внесок у розробку космічних апаратів зробив С.П.Корольов. Завдяки їхній праці 4 жовтня 1957 р. було запущено перший штучний супутник Землі. 12 квітня 1961 р. росіянин Юрій Гагарін став першим в історії людства пілотом космічного корабля «Восток». За 108 хвилин Юрій Гагарін облетів Землю зі швидкістю 8км/с (її називають першою космічною швидкістю). У 1965 році людина вперше вийшла у відкритий космос. Одним із визначних досягнень космічної програми США став політ космічного корабля «Аполон», який дав можливість астронавту Нілу Армстронгу у 1961 році здійснити першу прогулянку по

поверхні Місяця. Тепер космонавти можуть працювати на орбітальних станціях по декілька місяців і здійснювати надзвичайно цінні дослідження. У 1997 році здійснив подорож у космос громадянин незалежної України Леонід Каденюк, який протягом 16 днів провів серію наукових експериментів спільно з американськими астронавтами на космічному кораблі «Шаттл».

Найвідоміші астрономи			
автор геоцентричної теорії будови Всесвіту	автор геліоцентричної теорії будови Всесвіту	видатний вчений, винахідник телескопа	видатний вчений, який довів, що за межами нашої Галактики є незліченне число інших таких же зоряних систем
Космонавти			
перший космонавт планети Земля	перша людина, що ступила на поверхню Місяця	перший космонавт незалежної України	перша людина, яка вийшла у відкритий космос.

Важливим є ознайомлення з об'єктами, явищами природи та їх науковим поясненням відповідно до вікових особливостей учнів. Так доцільними є вправи на встановлення відповідності, виявлення зайвого або пошук «загубленого» слова.

Тема. «Астрономія – наука, що вивчає Всесвіт. Методи та засоби астрономічних досліджень»

Завдання. Установіть відповідність між назвою небесних тіл та їхніми зображеннями. Проставте в порожніх клітинках відповідні номери. (Робота в парах)

1	Астероїд	А		4	Комета	Г		
2	Зірка	Б		5	Метеорит	Д		1
3	Планета	В		6	Туманність	Е		2
								3
								4
								5
								6

Розділ «Вступ». Установіть відповідність між назвою природничої науки та тим колом явищ, які вона пояснює.

Астрономія	1	Речовини та їх перетворення	А
Фізика	2	Небесні тіла	Б
Хімія	3	Взаємозв'язки організмів між собою та оточуючим середовищем	В
Географія	4	Тіла живої природи	Г
Геологія	5	Будову і взаємодію тіл	Д
Екологія	6	Землю, її форму, будову, склад та розвиток	Е

Біологія	7
----------	---

Особливості явищ природи на Землі, окремих материках, у певній країні чи населеному пункті.	Є
---	---

Розділ II. Всесвіт., вправа «Трете зайве»

Знайди зайве слово і поясни причину, за якої його необхідно виключити з певного переліку.

1. Планета, Сонце, камінь.
2. Юпітер, Венера, Місяць.
4. Гагарін, Птолемей, Каденюк.
5. Телескоп, терези, астролябія.
6. Зірка, Всесвіт, планета.
7. Орбітальна станція, штучний супутник, автомобіль

Щоб учні краще засвоїли назви хімічних елементів (Розділ I. Тіла, речовини та явища навколо нас), учні виконують вправу:

Використовуючи періодичну таблицю, заповнити порожні клітини назвами хімічних елементів: Cu, Na, Fe, Nb, N, Mn.

/							
	/						
		/					
			/				
				/			
					/		
						/	

У виділених клітинках після заповнення прочитаєш назву хімічного елементу, що входить до складу тіл живої природи.

Гра «Хрестики - нулики». Виграшний варіант назви тіл або речовин.

Наприклад:

Скло	Тарілка	Вода
дерево	залізо	зошит
ручка	склянка	папір

Цікавою є вправа «Загублені слова», де допомоги потребує Незнайка.

Завдання.

Вставити загублені слова:

А)перебувають у безперервномурусі

Б) Проникненняоднієї речовини вміж.....іншої речовини внаслідок їхруху, що призводить до.....перемішування речовин, називається

Вправа «Закінчити речення»:

1. Безмежний простір з небесними тілами, газом і пилом називають...
2. Наукові лабораторії, де вивчають Всесвіт, називають...
3. Холодні небесні тіла, що обертаються навколо зірок і не випромінюють власного світла...
4. Велике скупчення зірок...
5. Наука, яка вивчає Всесвіт...
6. Прилади, які дозволяють досліджувати Всесвіт, називають ...

При вивченні теми «Атоми і хімічні елементи» можна використати завдання - гру «Анкета» (Робота в парах.) Учні, опрацювавши матеріал підручника, заповнюють «Анкету» для атома».

Ім'я:

Батьки:

Існують різні види:

Місце проживання:

Улюблена справа:

(Відповідь.

Ім'я: Атом – найдрібніша частинка речовини

Батьки: Демокріт, Левкіпп – 2500 років тому.

Існують різні види: 116 хімічних елементів.

Місце проживання: будь-яке тіло.

Улюблена справа: безперервно рухатись, притягуватись або відштовхуватись)

Учням подобається отримувати позитивну оцінку за свою роботу. Тому цікавим може стати завдання на визначення «Суміш чи чиста речовина». Із літер, що відповідають правильним відповідям, одержите слово. (Відповідь «Молодець»)

Назва	Чиста речовина	Суміш
Пісок	а	м
Мідь	о	к
Молоко	в	л
Золото	о	ю
Цемент	г	д
Алюміній	е	р
Кров	у	ц
Граніт	н	ь

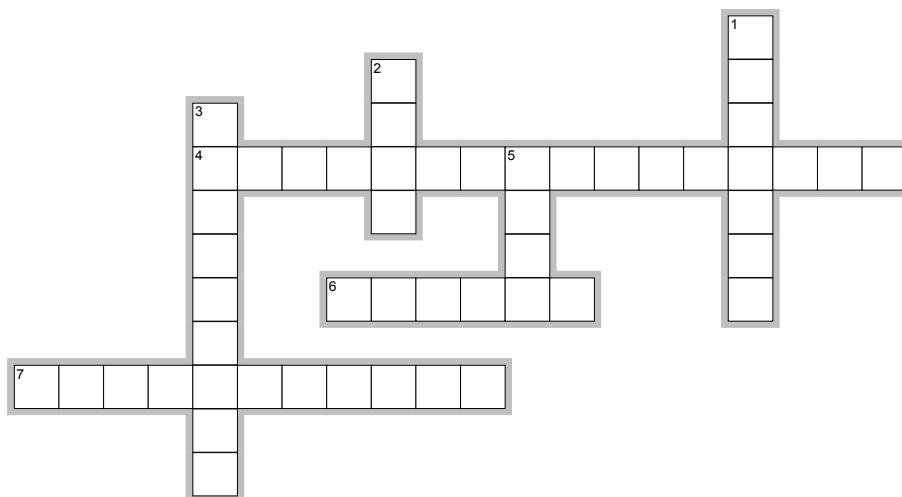
Розв'язання кросвордів - форма роботи, яка дозволяє формувати комунікативні компетенції. При вивченні теми «Повітря – суміш газів», можна запропонувати кросворд:

По горизонталі

4. Властивість газової оболонки захищати планету від перегріву та охолодження.
6. Газ, який входить до складу повітря та підтримує горіння.
7. Газ, який виділяється при диханні живих організмів.

По вертикалі

1. Грецькою мовою називається «атмос».
2. Газ, якого в повітрі найбільше.
3. Газова оболонка Землі.
5. Проста речовина, що складається з трьох атомів Оксигену та захищає планету від шкідливих променів Сонця.

Новий підхід потребує зміни методики викладання природознавства в частині посилення ролі практичної діяльності на уроці, організації роботи в малих групах, спрямованість вивчення природи з оволодінням елементами природничо-наукових методів пізнання на рівні окремих прийомів дослідницької діяльності. При вивченні теми «Властивості води» учням пропонується завдання, в якому представлено алгоритм експериментального дослідження та зразок оформлення звіту.

Мета: ознайомитись з основними властивостями води, які зумовлюють її значення на нашій планеті.

Обладнання: пробірка з льодом, маркер по склу, посудина з гарячою водою, дзеркальце.

Хід роботи

1. Кілька секунд потримайте прохолодне дзеркальце над гарячою водою. Що утворилось на поверхні дзеркальця? Як називається це явище? Які стани води ви спостерігали в даному досліді?

• Візьміть пробірку з льодом, поверх нього налейте невелику кількість води. Відмітьте рівень води з льодом, зробивши відмітку маркером на склі. Нагрійте пробірку у гарячій воді. Дайте відповіді на запитання: Плаває лід у воді чи тоне в ній? Зменшився чи збільшився об'єм води після танення льоду? Чому?

Запишіть висновок:

З якими властивостями води ви ознайомились?

Серед основних новацій передбачено посилення застосування здоров'язбережувальних технологій, тому необхідно на кожному уроці проводити фізкультхвилинки. Як приклад, можна організувати фізкультхвилинки з використанням ключових понять навчального матеріалу: «Агрегатний стан речовини», «Деформація», «Дощ».

Вправа «Агрегатний стан речовини»

Учням пропонується зобразити :

1. Твердий агрегатний стан речовини.

Учні стають рівними рядами, як кристалічна ґратка у металах і демонструють хаотичні коливання молекул

2. Рідкий агрегатний стан речовини

Учні показують положення та рух молекул у рідині.

Вправа «Деформація»

1. Учням пропонується продемонструвати деформацію розтягу. Діти тягнуться руками до стелі

2. Діти демонструють деформацію кручення. Руки на поясі, повороти тулуба, потім повороти головою для м'язів шії.

3. Демонстрація деформації згину. Руки на поясі, наклони вліво, вправо, вперед, назад.

4. Вправа «Пружинки». Діти присідають і випрямляються як пружинки декілька разів.

Вправа «Дощ»

Вчитель показує рух, усі повторюють його.

1. Піднімається вітер (потираємо руки).

2. Падають перші краплі дощу (клацаємо пальцями).

3. Почалася злива (плескаємо долонями по стегнам).

4. Злива перетворилась на бурю (топаємо).

5. Ось буря стихає (плескаємо долонями по грудині).

6. Стихає злива (плескаємо долонями по стегнам).

7. Закінчується дощ, падають останні краплі (клацаємо пальцями).

8. Шумить тільки вітер (потираємо долоні).

9. Дощ скінчився. Сонце! (Діти піднімають руки вгору, посміхаються).

Пізнання дітьми природи не обмежується рамками уроків. Воно продовжується постійно в школі і за її стінами. Важливо, щоб робота з дітьми, розпочата на уроках, продовжувалася у тій чи іншій формі і після них. Необхідно прагнути до того, щоб батьки учнів у щоденному спілкуванні зі своїми дітьми підтримували їхні пізнавальні ініціативи, які пробуджуються на уроках. Отже вчителю необхідно підтримувати постійний зв'язок з батьками, щоб досягнути бажаних результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
2. Програма Природознавство 5 клас для загальноосвітніх навчальних закладів. Затверджено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/
3. Бойко В.М., Ярошенко О.Г. Природознавство: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. / В.М.Бойко, О.Г. Ярошенко. - К.: Світоч. – 2013. - 240с.
4. Ільченко В.Р. Уроки довкілля в 5 класі: Поурочне планування інтегрованого курсу «Довкілля - 5» / В.Р. Ільченко, Т.О. Півень, К.Ж. Гуз, О.М. Мащенко, В.В. Бондаренко. – Полтава: ПОПОПП. – 1997. - 222 с.
5. Кічата О.Є. Природознавство. 5 клас: плани-конспекти уроків. - Х.: Веста: Ранок. – 2006. – 176 с.
6. Методичні рекомендації щодо вивчення природознавства у 2013-2014 навчальному році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/metodichni-rekomendatsiji/>

Т. І. Поліванова,
*учитель початкових класів Богуславецького
навчально-виховного комплексу «загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів – дошкільний
навчальний заклад» ім. М. О. Максимовича
Золотоніської районної ради*

Анотація

Метою цієї статті є розгляд питань щодо створення належних умов адаптації учнів 3 класу до впровадження Державного стандарту початкової освіти, шляхи їх реалізації, необхідності наступності та перспективності в навчально-виховному процесі.

ЗБУДУЄМО ШКОЛУ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ВІДПОВІДНО ОНОВЛЕНОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Освіта має неоціненний вплив на розвиток особистості кожної людини, і по мірі входження в інформаційну епоху цей вплив посилюється. Життя не стоїть на місці. Змінюються пріоритети часу, а отже, оновлюється, перебудовується й освіта.

Навчальний 2012-2013 рік увійшов в історію. Він був не менш напруженим ніж попередні навчальні роки в пошуках актуального і своєчасного реагування на виклик часу. А викликом сьогодення є впровадження оновленого Державного стандарту початкової освіти. Звісно, новий стандарт – це і нові проблеми, які треба розв'язувати.

Спостерігається оновлення змісту освіти на засадах системного і компетентнісного підходів, зокрема:

- глибше й послідовніше забезпечення у змісті передумов для реалізації виховних і розвивальних можливостей початкової освіти;
- послідовне відображення у вимогах до результатів навчання засвоєння ключових і предметних компетентностей;
- наближення змісту кожної освітньої галузі до життєвих потреб молодших школярів.

Слід зазначити, що компетентнісна освіта більш практико зорієнтована, діяльнісно-результативна, ураховує досвід особистої навчальної діяльності дитини, що сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до знань. Такі концептуальні орієнтири обумовлюють необхідність змін як у змісті освіти, так і в організації навчально-виховного процесу, оскільки спрямовані на розвиток ключових та предметних компетентностей учнів.

Компетентність – інтегрована здатність особистості, яка охоплює знання, уміння і навички, досвід, цінності, ставлення, що можуть реалізуватися у процесі конкретної навчальної чи життєвої ситуації.

Академік Національної академії наук України, доктор педагогічних наук О. Я. Савченко сутність компетентнісного підходу до навчання сформулювала у вигляді стислої формули, де «звичний результат навчання «я знаю» змінюється на «я знаю, як це застосовувати, я це розумію». При цьому важливим стає не тільки дати дитині необхідний багаж знань, умінь і навичок, але й навчити використовувати їх у різних життєвих чи навчальних ситуаціях. Олександра Яківна підкреслила, що компетентнісна освіта стосується також «творчої сфери (я створюю, я змінюю, я знаходжу, я доповнюю), і емоційно-ціннісної (я прагну до, я хочу досягти, я дуже ціную, я схвалюю, я відчуваю, що мені потрібно)». При такому підході в учнів формується активна позиція дослідника, творця, особистості, здатної швидко і оптимально діяти відповідно поставлених завдань. Школярі починають усвідомлювати, що старанно вчитися потрібно не для того, щоб мати можливість у майбутньому реалізувати свої бажання, стати успішними, а, отже, щасливими людьми.

Реалізація компетентнісного підходу вимагає від учителя нових підходів до організації навчально-виховного процесу, зокрема оптимального вибору ефективних прийомів, форм і методів навчання та виховання молодших школярів. Педагог у своїй діяльності має мотивувати дітей на досягнення індивідуальних результатів, залучати учнів до визначення мети роботи, діалогу, ігрових ситуацій, драматизації й імпровізації, парної та групової роботи, рефлексивних суджень (як ти думаєш, що ти думаєш, твоє враження, що ти робиш) тощо. При цьому зменшується роль вчителя у контролюючій діяльності, перевага надається позитивному змістовому оцінюванню та систематичному заохоченню дітей до самоконтролю та самооцінюванню. Варто зазначити, що важливим аспектом діяльності вчителя на сучасному етапі є вміння планувати не окремий урок, а цілісну систему, оскільки компетентності учнів формуються не на окремому уроці, а протягом тривалого часу. Сучасний педагог має добре володіти педагогічною діагностикою, орієнтуючись не тільки на навчальні досягнення учнів, а на його індивідуальні особливості, обдарування.[2, с. 27]

Наступність й перспективність навчально-виховного процесу потребує насамперед якнайточнішого врахування вихідного рівня готовності дітей не лише «на стиках» освітніх ланок, а й у межах кожного етапу.

Наступність – це неперервний процес виховання, розвитку й навчання дитини, який на кожному віковому етапі має як загальні, так і спеціальні цілі. Розглянемо їх.

Цілі початкової школи:

- розвиток і виховання особистості дитини (інтелектуальний, моральний, соціальний, естетичний, фізичний);
- розвиток сенсорних умінь;
- освітні результати: ключові компетентності (уміння вчитися, комунікативна, загальнокультурна, здоров'язбережувальна, соціальна, ІКТ, підприємницька ініціативність); предметні компетентності (повноцінні читацькі, мовленнєві, обчислювальні);

- здатність до творчого самовираження;
- виховання ціннісного ставлення до природи, родини, Батьківщини, праці, мистецтва, здоров'я тощо.

Зіставлення цілей показує взаємозв'язок цих етапів.

Наступність між зазначеними ланками передбачає єдність методології й теорії навчання, розуміння цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, продовження розвитку всіх здібностей особистості, створення умов для розвитку творчості дітей; створення сприятливого для дітей навчально-предметного середовища, турботу про гігієну навчальної праці; поєднання ігрової та навчальної діяльності (А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Поніманська, О. Проскура).

Перспективність націлює на предметну узгодженість щодо змісту навчання і поступове нарощування вимог до навчальних досягнень учнів з урахуванням складності процесу адаптації другокласників до навчання в 3 класі.

Ми повинні дуже точно й повно враховувати досягнення учнів не тільки в змістовому й методичному планах (хоча це дуже важливо), а й у планах сформованості особистісних якостей дітей, їхньої вольової сфери, готовності до подальшого навчання. В початковій ланці, особливо у 1-2 класах, плавно продовжуються й розвиваються напрями дошкільного розвитку: широке використання ігрової діяльності, цілеспрямований розвиток сенсорних процесів (чутливості слуху, вправності рук, гостроти зору). [3, с. 111]

Здійснення наступності у 3 класі потребує координації зусиль вчителя у подальшому вивченні особистості дітей, забезпеченні наявності переходу до систематичної навчальної діяльності, формуванні поведінки, умінь працювати самостійно, уважно слухати, узагальнювати, застосовувати набуті вміння на вияв творчості.

Цілеспрямований процес навчання третьокласників здійснювати поступово, планомірно, систематично.

Це означає, що навчальний матеріал з кожного предмета поділяється на відносно невеликі частини – теми, які можуть засвоюватись протягом одного або кількох уроків.

Поступовість і планомірність передбачає перехід до вивчення нового матеріалу за умови засвоєння попереднього.

Навчаючись, школярі досягають певних результатів, що на дидактичному рівні виявляється в засвоєнні таких компонентів змісту освіти, як знання, уміння, навички, способи дії, досвід інтелектуальної та емоційно-оцінної діяльності. У загальному вигляді це виявляється у формуванні в учнів предметних і ключових компетентностей.

Щоб сформувати позитивне ставлення третьокласників до навчання, треба спиратися не лише на почуття обов'язку, волю (які в цьому є ще слабкими регуляторами поведінки), а й на природну допитливість, емоційність, інтелектуальний потенціал дитини, її самооцінку, роль у колективі тощо. Мотиваційне забезпечення навчання передбачає опору педагога на позитивне виховання, всебічну підтримку розумових і вольових зусиль вихованця.

Тут доречно нагадати думку В. Сухомлинського про те, що навчання - це не механічне перекладання знань із голови вчителя в голову дитини, а й складні моральні взаємини, у яких провідною, визначальною рисою є виховання почуттів честі, гідності й на цій основі бажання бути гарною людиною. [5, с. 91] Постійна турбота про емоційне благополуччя дитини, уміння виявити й реалізувати перспективи її розвитку, гуманне спілкування – найважливіші передумови мотивації учіння.

Для адаптації учнів 3 класу до нових умов навчання відповідно Державного стандарту початкової освіти учитель перш за все повинен створити комфортні умови навчання учнів. Класна кімната має бути затишною, добре обладнаною, забезпечена необхідною дитячою літературою, наочними посібниками, демонстраційним, роздатковим матеріалом, ТЗН, інноваційними технологіями. Прикладом для колег може бути Богуславецький НВК ім. М.О. Максимовича. Ось уже 2 роки початкова ланка нашої школи працює за проектом «Збудуємо школу життєтворчості». Завданням проекту є поширення й впровадження в навчально-виховний процес елементів творчої спадщини С. Ф. Русової, М. О. Максимовича,

Ш. О. Амонашвілі, О. А. Захаренка з проблемами життєтворчості, досягнення позитивних результатів у осмисленні спадщини видатного педагога в умовах сьогодення, можливості її використання в початковій школі; організації інформаційного простору для розвитку потенційних можливостей учителів; опануванні інноваційної технології педагогіки життєтворчості.

Проект має такі етапи роботи:

1. Організаційно-підготовчий (2012-2013 н. р.):

Вивчення та аналіз педагогічного досвіду С. Ф. Русової, М. О. Максимовича, Ш. О. Амонашвілі, О. А. Захаренка з проблеми педагогіки життєтворчості.

Концептуальна розробка тематично навчально-виховних середовищ.

2. Формувальний (2013-2014 н. р., 2014-2015 н. р.):

Створення тематичних навчально-виховних середовищ: «Людина – природа» (1 клас), «Людина – суспільство» (2 клас), «Людина – родина» (3 клас), «Людина – культура» (4 клас).

Розробка нових підходів у навчально-виховній роботі початкових класів.

Практичне відпрацювання методики формування життєтворчості учнів.

Створення оновлених виховних систем 1-4 класів.

Створення нових курсів практичного втілення педагогіки життєтворчості в конкретному навчально-виховному середовищі.

Накопичення досвіду з питань розроблення моделі навчально-виховного процесу як «Школа життєтворчості».

3. Узагальнюючий (2015-2016 н. р.):

Експертне впровадження, внесення коректив та доповнень у розроблення моделі навчально-виховного процесу як «Школа життєтворчості».

Поширення досвіду з означеної проблеми.

На кожному етапі плануються засідання методичного об'єднання вчителів початкових класів, надається методична допомога вчителям 1-4 класів, активізувалося взаємовідвідування уроків, проводяться відкриті уроки. Але основна робота «Школи життєтворчості» полягає не в методичних засіданнях, а в безпосередній роботі з дітьми кожного вчителя. Тому очікувані результати проекту «Школа життєтворчості» є такими:

Розроблення і апробація моделі навчально-виховного процесу як «Школи життєтворчості», яка передбачає формування ключових життєвих компетентностей.

Формування позитивного ставлення учнів до процесу навчання-виховання.

Реалізація основних принципів педагогіки життєтворчості:

- створення для дітей ситуацій життєвого успіху в усіх сферах шкільної діяльності;
- відкриття учням перспектив їхнього життєвого шляху;
- виявлення та розвиток у кожної дитини її індивідуальних здібностей і обдарувань, орієнтація на свободу вибору сфери діяльності учнів;
- використання складних ситуацій, проблем для розвитку життєвої компетентності учнів з орієнтацією на духовні цінності суспільства.

Набуття загальнонавчальних та життєвих компетентностей діяльності є фундаментом наступного успішного навчання школяра в основній школі, і, на нашу думку, педагогіка життєтворчості через створені тематичні навчально-виховні середовища має вирішити це питання.

Школа життєтворчості – це інститут збереження й зміцнення фізичного, психічного, морального, духовного здоров'я дитини, допомоги їй у ситуації життєвої кризи, збереження особистості в драматичних обставинах життя, захисту від різних стресогенних чинників. Школа має важливу роль у попередженні учня про прірви, небезпеки життя. У цьому плані її діяльність набуває випереджувального й попереджувального характеру. Школа повинна допомогти дитині не розгубитися в нестабільному суспільстві, виробити захисні механізми, навчити самостійно вирішувати життєві проблеми.

Особливу увагу вчитель має приділяти збереженню та зміцненню фізичного здоров'я третьокласників, тому навчальне навантаження в тижневому циклі розподіляти слід таким

чином, щоб його найбільша інтенсивність припадала на вівторок і середу, в той час як четвер був дещо полегшеним днем. Вивчення нового матеріалу, контрольні роботи найкраще проводити на II-IV уроках дня посеред тижня.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на всіх уроках через кожні 15 хвилин обов'язково необхідно проводити фізкультхвилинки та гімнастику очей. Тривалість уроків у загальноосвітніх навчальних закладах у третій класі становить 40 хвилин.

В. О. Сухомлинський неодноразово підкреслював: «Я не боюся ще й ще раз повторити : турбота про здоров'я – це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили».

Впровадження здоров'язбережувальних технологій потребує від учителя, по-перше, не допускати перевантаження учнів, визнаючи оптимальний обсяг навчальної інформації й способи її надання, враховувати інтелектуальні, фізіологічні та індивідуальні мовні особливості учнів. Намагатися планувати такі види роботи, які сприяють зниженню втоми. Здоров'язбережувальні технології передбачають: зміну видів діяльності, чергування інтелектуальної, емоційної, рухової видів діяльності; групової й парної форм роботи, які сприяють підвищенню рухової активності, вчать поважати думки інших, висловлювати власні думки, правил спілкування; проведення ігор та ігрових ситуацій, нестандартних та інтегрованих уроків.[1, с. 3]

В учнів розвинута інтуїтивна здатність відчувати емоційний стан учителя, а тому з перших хвилин уроку треба створити середовище доброзичливості, позитивного емоційного налаштування.

Сьогодні в навчально-виховному процесі вже не можна обійтися без комп'ютера та сучасних інформаційно-комунікативних технологій, які стали невід'ємним атрибутом життя дитини, викликають у неї жвавий інтерес і значно полегшують процес сприйняття нової інформації.

З 2 класу мої вихованці із задоволенням оволодівають азами роботи з комп'ютером при вивченні курсу «Сходинки до інформатики». У 3 класі ця робота продовжиться. Програмою передбачено створення учнями індивідуальних або групових проектів протягом другого року вивчення курсу. У ході створення цих проектів школярі мають ознайомитись із основними принципами проектної діяльності і реалізувати всі ІКТ-компетентності, набуті у процесі опанування знань.

Однак потрібно пам'ятати слова видатного педагога В. О. Сухомлинського, який наголошував: «Джерела здібностей і обдаровань дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Чим більше впевненості й винахідливості у руках дитячої руки, чим тонша взаємодія руки зі знаряддям праці, чим складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіша творча стихія дитячого розуму, тим тонші, складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії; чим глибше увійшла взаємодія рук з природою, із суспільною працею в духовне життя дитини, тим більше є спостережливості, допитливості, пильності, уважності, здатності досліджувати в діяльності дитини». [6, с. 417]

Щоб долучити дітей до цього благодатного джерела їхнього розвитку, у педагога мають бути майстерні руки, які вміють малювати, клеїти, кроїти, вишивати, доглядати за тваринами, вирощувати рослини. Тоді свої вміння ми зможемо передати дітям.

Для того, щоб наші другокласники з радістю завітали у 3 клас вчитель має створити хорошу атмосферу на уроках, налагодити особистісний контакт з учнями.

Молодший шкільний вік особливо сприятливий для розвитку мотивації досягнення успіхів у навчальній, трудовій, ігровій діяльності дітей. Згодом цей мотив стає досить стійким, домінує над мотивом уникнення невдач, прискорює розвиток різноманітних здібностей дитини.

Інноваційне значення педагогічного досвіду полягає в тому, що вчитель-практик розглядає питання формування мотивації навчальної діяльності молодших школярів як запоруку підвищення ефективності навчання. Кожен учитель ставить собі за мету дати дитині глибокі й міцні знання, його головним завданням має бути не просто викладення матеріалу, а залучення учнів до активної участі в опрацюванні теми, що вивчається, через застосування сучасних інноваційних методик навчання молодших школярів. До того ж завдання учнів – не лише засвоїти навчальний матеріал, а опанувати певною темою чи питанням так, щоб кожен зміг навчити іншого, відстояти свою думку, застосувати здобуті знання поза межами навчальної ситуації.

Основою ефективного навчання учнів є формування в дитини мотивації до навчальної діяльності. Саме вмотивована діяльність стимулює дитину до навчання, якісного засвоєння знань, розвитку. Основи мотивації навчання закладаються саме в молодшому шкільному віці.

Залежно від мотивації одне завдання дитина може не виконувати взагалі або виконувати з різним ступенем активності, а над іншим готова просидіти тривалий час, не помічаючи завершення уроку.

Навчальна діяльність має складну структуру. Для того, щоб у молодших школярів виникло бажання виконувати навчальні завдання, учителю потрібно спочатку провести спеціальну роботу, спрямовану на формування ігрової мотивації, і лише потім переходити до постановки навчального завдання.

Вважаю, що гра є невід'ємним компонентом навчальної діяльності не лише в 1 класі, а й у наступних класах початкової ланки. Вона заохочує дітей виконувати якісь дії спільно.

Вторгнення у сферу гри дитини – дуже тонкий і делікатний момент. Дії дорослого, спрямовані на його виховання й навчання, цілком зрозумілі. Але коли вчитель починає з ними гратися, більшість дітей ставиться до цього обережно: «Справді з нами граються, чи просто прикидаються?». Тому вчитель має гратися професійно, по-справжньому, вміти піднятися до рівня дитини, зрозуміти та прийняти її позицію. Тоді буде легше непомітно перейти від ігрової діяльності до навчальної, а потім й інших видів діяльності.

Саме ігрові форми роботи спонукають дітей до засвоєння нових знань, а це є обов'язковою складовою розвитку мотивації учнями навчальної діяльності.

Серед аргументів, що мотивують учня до здобуття нових знань, виділяю такі:

- зростаю у своїх знаннях;
- умію відстояти себе, заявити про себе своїми знаннями;
- пам'ятаю, що ваші знання – це шлях до успіху;
- покращую своїми знаннями комунікативні здібності;
- учись і вмію навчити іншого.

Тому, на мою думку, надзвичайно важливо розвивати в дітей молодшого шкільного віку не просто бажання вчитися, прагнення оволодіти знаннями, а виховувати у дитини органічну потребу вмотивовано сприймати нову інформацію, вміти застосовувати її в реальному житті, використовувати нові знання й уміння в реальних життєвих ситуаціях.

За пріоритетну позицію слід взяти думку про те, що школа – це не просто місце, де дитина отримує знання, а цілий простір для дитини, де вона вчиться жити, вчиться пізнавати оточуючий світ, пізнає загальнолюдські моральні цінності, стає не просто дорослою людиною, а повноцінним членом нашого суспільства.

Щоб залучити кожну дитину до активного навчально-виховного процесу, учителеві треба знати її внутрішній світ, ідеали, життя поза школою.

Інтелектуальне виховання має здійснюватися на основі істинної взаємодії вчителя, батьків і дітей. Вважаю, що інтелектуальне виховання відбуватиметься успішно, якщо вчитель знатиме уподобання і традиції родини своїх вихованців.

Із метою формування інтелектуальної культури молодшого школяра на уроках має домінувати творча ситуація. Їх я на уроках моделюю в процесі розв'язання комбінованих завдань та завдань із логічним навантаженням, навчальних проблем, дискусій, критичного аналізу прочитаного, ігрових ситуацій.

Творча ситуація, на мою думку, потребує розв'язання певної суперечності, стимулює пошукову діяльність, сприяє оволодінню новими знаннями, вміннями, навичками.

Отже, чітко простежується ланцюжок розумових операцій: учні спостерігають – порівнюють – аналізують – роблять висновки – виконують синтетичні вправи.

Здійснення інтелектуального розвитку особистості учня можливе за умови використання вчителем завдань із логічним навантаженням.

Складаючи календарне планування 3 класу на навчальний рік із математики, української мови, природознавства та інших предметів, потрібно окреслити, які поняття діти мають усвідомити, засвоїти впродовж навчального року, який зв'язок між цими поняттями та тими, що вивчалися раніше. У процесі підготовки до уроків продумати шляхи опанування учнями змісту та обсягу певних понять, системи завдань, які допоможуть школярам оволодіти поняттями, узагальнити та систематизувати знання про вивчене. Взаємозв'язок між навчальними розділами, темами програми сприятиме формуванню поняттєвого мислення дитини як інтелекту в дії.

У 3-му класі навчальні досягнення учнів оцінюють в балах (окрім предметів «Основи здоров'я», «Фізична культура», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Мистецтво», «Сходинки до інформатики»). Оцінювання третьокласників має бути вмотивованим. Важливо, щоб дитина не втратила стимулу до праці. Оцінки в балах стають для дітей більш зрозумілими й мотиваційними, якщо супроводжуються коротким, точним коментарем вчителя. Завдання вчителя полягає в тому, щоб негативні й позитивні емоції, породжувані невдачами чи успіхами в навчанні, використовувати для активізації діяльності дітей.

Для восьмирічного школяра, який відчує труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, заохочення найменшого успіху має велике значення.

Вміло користуючись у роботі з третьокласниками педагогічною оцінкою, вчитель закладає основи для формування в них умінь об'єктивно оцінювати хід і результати своєї діяльності, стимулює розвиток навчальних мотивів, створює атмосферу доброзичливих взаємин у класі, що необхідно для підтримування в учнів почуття власної гідності, доброти і чуйності, бажання працювати разом з однолітками.

У щоденній роботі я керуюсь мудрими словами В. Сухомлинського «Те, що дитині необхідно запам'ятати, і те, чого навчитися, передусім повинно бути для неї цікавим».

Дитина є головною педагогічною цінністю і педагог, здатний до її виховання, соціального захисту, збереження індивідуальності. А звідси центрованість на ідеях: людина не засіб, а мета, тому не дитину треба пристосовувати до системи освіти, а освіту до неї; у шкільній освіті різноманітними засобами має утверджуватись позитивне ціннісне ставлення учнів до себе, інших людей, природи і суспільства.[4, с.6]

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О. Ващенко, С.Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – № 8. – С.1-6.
2. Гаряча С. А. Особливості роботи початкової школи у 2012- 2013 навчальному році. / С.А. Гаряча, Л.Н. Добровольська // Педагогічний вісник. – 2012. – № 3. – С.27.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручн. / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. / О.Я Савченко. – К., 2009. – 225 с.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5 т. – К., 1976. – Т. 1. – С. 91.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. – К.: «Акта», 2012. – 537 с.

О. П. Сідельнікова,
заступник директора з навчально-виховної

Анотація

Матеріали висвітлюють досвід роботи навчального закладу інтернатного типу щодо впровадження Державних стандартів початкової та середньої базової освіти. Подано поради батькам, вчителям, план роботи з батьками, анкети для вчителів.

ЯК ДОСЯГТИ УСПІХУ У ВПРОВАДЖЕННІ ДЕРЖАВНИХ СТАНДАРТІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ БАЗОВОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

*Учитель, як фахівець, живе доти, допоки вчиться сам.
К.Д. Ушинський.*

Відповідно до Державного стандарту пріоритетним завданням початкової загальної середньої освіти є формування у школярів загальнонавчальних умінь і навичок, оскільки саме вони визначають результати подальшого навчання в школі. Державний стандарт початкової загальної освіти передбачає реалізацію принципів дошкільної та початкової освіти через вивчення іноземних мов, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, використання здоров'язбережувальних технологій, екологічну спрямованість освіти, формування предметних ключових компетентностей. Протягом навчання в початковій школі учні мають оволодіти ключовими компетентностями, до яких належать:

- загальнокультурні;
- здоров'язбережувальні;
- громадянські;
- соціальні;
- інформаційно-комунікативні тощо.

Проте головною компетентністю, якою учень має оволодіти в початковій школі, є вміння вчитися. Щоб досягти успіху в навчанні, учень має навчитися добирати обладнання до уроку, розкладати його на парті, включатися в роботу на початку уроку, знаходити потрібну сторінку в підручнику, користуватися закладкою, дотримуватися правильної постави під час сидіння за партою. Ми маємо навчити дитину говорити в помірному темпі, вдумливо слухати вчителя, відповідати на запитання, з повагою ставитися до старших та однолітків, оцінювати наслідки своєї діяльності.

Досягти цього можна лише за умови, що дитині буде допомагати досвідчений вчитель, вихователь та батьки. Наш навчальний заклад має особливий режим роботи, організований таким чином, щоб якомога краще пристосувати учнів 1, 2, 5 класів (у 2014-2015 н.р. - 3,6 класів) до нових умов життя, діяльності, соціальних ситуацій розвитку та контактів, статусів та ролей, адже «від сприятливого перебігу адаптації першокласника залежить комфортність його перебування у школі, ставлення до навчання, встановлення конструктивних стосунків з однолітками та вчителем, психічне та фізичне здоров'я, успішність оволодіння навчальною діяльністю тощо» [4, с. 10].

Режим роботи нашого навчального закладу організований таким чином, щоб забезпечити оптимальні умови для навчання і оздоровлення дітей: *п'ятиденний навчальний тиждень, одна зміна*. Заняття розпочинаються о 9 годині, їх проводять уроками. Між ними – дві перерви по 20 хвилин та три перерви по 10 хвилин. Завдяки цьому досягається оптимальна збалансованість між навчальною діяльністю та відпочинком учнів.

Тривалість уроків у 1 класі – 35 хвилин, у 2-11 класах – 40 хвилин. Факультативні заняття проводяться за окремим розкладом після навчальних занять з обов'язковою перервою.

Години самопідготовки визначено згідно листа МОН України «Про характер домашніх завдань учнів загальноосвітніх навчальних закладів» № 1/9-651 від 29.10. 2007 р. та згідно Державних санітарних планів і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації виховного процесу (Дсан ПіН 5.5.2.008-01). Тривалість годин самопідготовки наступна:

- 2 клас – 45 хвилин;
- 3 клас – 1 год. 10 хв.;
- 4 клас – 1 год. 30 хв.;
- 5-6 класи – 2 год. 30 хв.;
- 7-9 класи – 3 год.;
- 10-11 класи – 4 год.

Для учнів 1-4 класів після обіду організований денний сон. Наш навчальний заклад розташований в дендропарку, загальна площа якого 7,5 га. Тут створений природний мікроклімат, що сприяє нормалізації роботи органів дихання. Ми переконані, що гарний відпочинок сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу на уроках та при підготовці домашніх завдань на самопідготовці.

З метою успішної адаптації п'ятикласників до умов навчання в основній школі та впровадження Державних стандартів основної школи вихователі нашого навчального закладу застосовують такі форми роботи з дітьми:

- тестування розумової працездатності;
- прогулянки на свіжому повітрі перед самопідготовкою;
- створення малюнків на тему «Я у шкільному колективі», «Мій вихідний день», «Я на улюбленому уроці», «Мої захоплення у школі»;
- години спілкування «Як навчитися вчитися», «Що мені заважає вчитися», «Правила вдумливого читання» тощо.

Класні керівники організують роботу з батьками. У кінці серпня проводяться батьківські збори, на яких батьків учнів, які будуть навчатися за новими Державними стандартами, знайомлять з особливостями навчальних програм, з підручниками. На зборах відбувається знайомство з директором школи, його заступниками, лікарями, вчителями та вихователями, які будуть працювати в конкретному класі. У ході зборів ми презентуємо роботу школи, знайомимо батьків з режимом роботи закладу. Психолог знайомить батьків з віковими особливостями учнів, дає їм пам'ятки «Як допомогти дитині вчитися» та «Оцінка дитини та ставлення до неї».

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ «ЯК ДОПОМОГТИ ДИТИНІ ВЧИТИСЯ»

1. Поговоріть із дитиною про її ставлення до навчання: чому вона вчиться, чого боїться найбільше (розчарувати батьків, зробити помилку, не отримати бажаного результату тощо).
2. Розвивайте її пізнавальні інтереси, її потреби в інтелектуальній активності.
3. Розкажіть їй, що оцінка, яку вона отримує, не так важлива, як важливо те, про що вона дізнається. Про оцінки забудуть, а знання залишаться.
4. Відзначайте її досягнення, акцентуючи увагу не на оцінці, а на отриманні знання, уміння. Дитина повинна відчувати, що не оцінка відіграє вирішальну роль, а те, за що вона її отримала.
5. Розкажіть їй, як багато вона може пізнати в школі і як цікаво буде з кожним роком набувати все нових і нових знань.
6. Учть дитину планувати свою діяльність. Якщо вона навчиться ставити перед собою конкретне завдання, то це спонукатиме її до діяльності.
7. Заохочуйте будь-які її починання, навіть якщо результат не буде миттєвим.
8. Перша умова шкільного успіху п'ятикласника – безумовне прийняття дитини, незважаючи на невдачі, які її вже спіткали або можуть спіткати.
9. Цікавтеся успіхами дитини в школі, класним колективом, стосунками з

однокласниками, кожним прожитим днем дитини.

10. Не допускайте фізичних засобів впливу, залякування, критики на адресу дитини, особливо в присутності інших (членів родини, однолітків).

11. Враховуйте темперамент дитини в період адаптації до шкільного навчання. Зважте, що повільні й нетовариські діти набагато довше звикають до класу, швидко втрачають до нього інтерес, якщо відчують з боку дорослих і однолітків насильство, сарказм і жорстокість.

12. Заохочуйте дитину. Моральне стимулювання досягнень дитини підвищує її самооцінку, сприяє розвитку інтересу до навчання [10].

Пам'ятка для батьків «Оцінка дитини та ставлення до неї»

1. Не лайте свою дитину за погану оцінку. Їй дуже хочеться бути у ваших очах хорошою. Якщо в неї це не виходить, вона починає брехати й хитрувати, щоб бути у ваших очах хорошою.

2. Співчуйте своїй дитині, якщо вона довго працювала, але результат її праці невисокий. Поясніть їй, що важливий не лише високий результат, значно важливіші знання, яких вона зможе набути внаслідок щоденної, наполегливої праці.

3. Не примушуйте свою дитину випрошувати собі оцінку наприкінці чверті заради вашого душевного спокою.

4. Не вчіть свою дитину хитрувати, принижуватися й пристосовуватися заради позитивного результату у вигляді високої оцінки.

5. Ніколи не висловлюйте вголос сумнівів із приводу об'єктивності виставленої вашій дитині оцінки.

6. Є сумніви - йдіть до школи й спробуйте об'єктивно розібратися в ситуації.

7. Не звинувачуйте без причини інших дорослих і дітей у проблемах своїх малюків.

8. Підтримуйте дитину в її перемогах над собою, над своєю лінню, навіть якщо вони не дуже значні. Влаштовуйте свята з нагоди отримання відмінної оцінки. Хороше, як і погане, дитина запам'ятовує надовго, і їй захочеться його повторити. Нехай дитина отримує хорошу оцінку заради того, щоб її відзначили. Згодом це стане звичкою.

9. Демонструйте позитивні результати своєї праці, щоб дитині хотілося вас наслідувати [10].

Перехід до навчання у основній школі спричиняє зміни у психічній діяльності дитини:

- у її поведінці, самооцінці;
- в емоційно-вольовій сфері;
- в інтелектуальному розвитку;
- в здатності оцінити власні вчинки;
- у формуванні внутрішньої мотивації до навчання.

У вересні практичний психолог вивчає ступінь та рівень адаптації школярів до умов навчання. У жовтні ми проводимо медико-психолого-педагогічний семінар «Адаптація школярів до нових умов навчання». Психолог знайомить педагогів з рівнем адаптації школярів, складає психологічний портрет дітей за групами:

- діти, які легко адаптуються;
- діти з адаптацією середньої важкості;
- діти, які важко адаптуються.

Щоб пришвидшити процес адаптації у школі створюються сприятливі психолого-педагогічні умови. Цьому сприяє оптимальний режим шкільного життя, здійснюється оздоровчо-профілактична робота, організовується навчально-пізнавальна та позанавчальна діяльність. Оздоровчо-профілактична діяльність включає:

- лікувальну фізкультуру;
- вітамінізацію;
- раціональне харчування;

- кисневі пінки;
- ароматерапію;
- масаж.

Під час кожного уроку проводяться дві фізкультхвилинки, одна із яких музична.

На батьківських зборах класні керівники знайомлять батьків з правилами, які в одній зі своїх книг опублікував Симон Соловейчик:

- Не віднімай чужого, а своїм ділися.
- Попросили – дай, намагаються відняти – захищай.
- Кличуть грати – іди, не кличуть – запитай дозволу грати разом, це не соромно.
- Грай чесно, не підводь своїх товаришів.
- Не дражни нікого, не канюч, не випрошуй нічого. Двічі ні в кого нічого не проси.
- Будь уважним усюди, де потрібно виявити уважність.
- Через оцінки не плач, будь гордим.
- Із вчителями через оцінки не сперечайся й на вчителя за оцінки не ображайся.
- Намагайся все робити вчасно й думати про гарні результати, вони обов'язково в тебе будуть.
- Не зводь наклепів і не наговорюй ні на кого.
- Намагайся бути акуратним.
- Частіше кажи: давай дружити, давай грати, давай разом підемо додому.
- Пам'ятай! Ти не кращий за всіх, ти не гірший за всіх! [13].

Класні керівники складають план роботи з батьками, який може включати такі заходи:

План роботи з батьками учнів 6 класу на I семестр 2014-2015 н.р.

Назва заходу	Терміни виконання	Відповідальні
Анкетування батьків учнів 6 класу «Чи потрібна вам допомога?»	Вересень - жовтень	Класний керівник 6 класу
Формування картотеки родин учнів	Вересень	Класний керівник 6 класу
Відвідування родин учнів	Вересень - жовтень	Класний керівник 6 класу
Батьківські збори «Психологічні особливості учнів 11-12-річного віку та врахування їх у навчально-виховному процесі. Нові навчальні предмети у розкладі вашої дитини»	Жовтень	Класний керівник 6 класу, практичний психолог
Індивідуальні педагогічні доручення окремим батькам з підготовки до обміну досвідом на батьківських зборах на тему «Пізнавальні ігри в родині»	Листопад	Класний керівник 6 класу
День відкритих дверей. Екскурсія навчальними кабінетами школи	Листопад	Класний керівник 6 класу, заступник директора з навчально-виховної роботи
Індивідуальні консультації для батьків новоприбулих дітей	Протягом року	Класний керівник 6 класу, практичний психолог
Свято 6 класу	Листопад	Класний керівник 6 класу
Виставка творчих робіт учнів та батьків «Я	Листопад	Класний керівник 6 класу,

можу — зможеш і ти»		батьківський комітет
Тематичні консультації для батьків «У родині росте син (дочка)»	Жовтень - листопад	Класний керівник 6 класу, практичний психолог
Індивідуальні консультації для батьків, які мають проблеми у вихованні дітей	Протягом року	Класний керівник 6 класу, практичний психолог
Індивідуальні консультації для батьків, діти яких мають труднощі у навчанні	Протягом року	Класний керівник 6 класу, практичний психолог
Родинне свято «Дерево мого роду»	Грудень	Класний керівник 6 класу
Батьківські збори за підсумками навчально-виховного процесу у I семестрі	Грудень	Класний керівник 6 класу, заступник директора з навчально-виховної роботи
Анкета для батьків «Плани на канікули»	Грудень	Класний керівник 6 класу

Заступник директора з навчально-виховної роботи складає план роботи педагогічного колективу щодо виконання вимог Державного стандарту. Видано наказ по школі про невідкладні заходи щодо підготовки до впровадження Державного стандарту початкової та середньої базової освіти у 2013/2014 н. р., складено перспективний план заходів переходу основної школи на роботу за новим Державним стандартом початкової та середньої базової освіти з 2013/2014 навчального року на 2013–2017 роки. При складанні розкладу уроків заступник директора з навчально-виховної роботи враховує оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, правильне чергування предметів гуманітарного та природничо-математичного циклів, уроків музики, основ здоров'я, фізичної культури, образотворчого мистецтва, трудового навчання, а також динаміку розумової працездатності учнів протягом дня і тижня [3, с.6]. Питання щодо впровадження Державного стандарту початкової та основної школи, забезпечення належних умов навчання та виховання учнів 1,2 та 5 класів заслухано на засіданні методичної ради у грудні 2013 року.

У січні 2014 року проведено засідання педагогічної ради на тему «Організація навчально-виховного процесу в початковій та основній школі в умовах впровадження Державного стандарту».

З метою успішної організації навчально-виховного процесу в школі організоване наставництво. Злагоджена методична робота дає можливість вирішити багато завдань, що сприяють впровадженню Державних стандартів початкової та основної школи:

- упровадження кращого педагогічного досвіду у навчально-виховний процес;
- врахування індивідуальних особливостей кожного учня, розвиток його природних здібностей;
- вивчення та використання в практиці роботи сучасних досягнень психолого-педагогічної науки і передового педагогічного досвіду;
- впровадження особистісно орієнтованого навчання та виховання;
- створення умов для збереження здоров'я учнів.

Традиційними в школі стали проведення методичних рингів та ярмарків педагогічної майстерності.

Поради практичного психолога класним керівникам 6-их класів на 2014-2015 н.р.:

- ставтеся до дітей доброзичливо;
- дотримуйтеся демократичного стилю керівництва;
- не висувайте до дітей надмірних вимог, пам'ятайте, що у 6 класі у дітей з'являються нові навчальні предмети, на які потрібно звернути особливу увагу, допомогти дітям у їх вивченні;

- намагайтеся готувати для дітей якусь «цікавинку» на кожен урок, активізуйте пізнавальну діяльність дітей, викликаючи у них позитивні емоції;
- познайомте дітей з критеріями оцінювання, орієнтуйте їх не на оцінку, а на знання;
- допоможіть учням з низьким соціальним статусом у класному колективі відчувати себе потрібними і бажаними в класі;
- проводьте класні години, години спілкування, що сприятимуть покращенню мікроклімату в класному колективі;
- проводьте відповідні класні години для покращення неформальних відносин між дітьми з використанням активних форм роботи.

Поради вчителям-предметникам

- Питання, які будуть виникати, не залишайте поза увагою: звертайтеся до керівників шкільних та міських методичних об'єднань;
- максимально швидко реагуйте на всі вимоги нормативно-правових документів, листів;
- чітко дотримуйтеся рекомендацій МОН України, ЧПОПП щодо впровадження в практику роботи нових Державних стандартів початкової та базової загальної освіти;
- відвідуйте семінари, засідання методичних об'єднань, майстер-класи, відкриті заходи колег, буріть участь в обговоренні проблемних питань щодо змісту освіти тощо [9].

Державні освітні стандарти визначають не лише вимоги до якості підготовки школярів, але і вимоги до професійних компетентностей педагогів.

Однією з важливих умов успішного впровадження Державних стандартів початкової та основної школи є самоосвітня діяльність вчителів та вихователів. «Удосконалення методичної майстерності – це передусім самоосвіта, особисті ваші зусилля, спрямовані на підвищення власної культури праці і в першу чергу культури мислення», - писав В.Сухомлинський [4, с.162]. Педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру [1, с. 16]. «Підготовка педагогічних і науково-педагогічних працівників, їх професійне самовдосконалення – важлива умова модернізації освіти,» – зазначається в Національна доктрині розвитку освіти.

Кожен педагог складає план самоосвіти. З метою організації цієї роботи у вересні та травні проводиться діагностування процесу самоосвіти.

Анкета «Здатність педагогів до саморозвитку» спонукає вчителів до самоосвіти

1. Які педагогічні видання ви передплачуєте?
2. Які книги, статті зі свого фаху ви прочитали за останній рік?
3. З якими новими педагогічними методиками, технологіями ви познайомилися?
4. Якими педагогічними технологіями ви володієте? Які використовуєте у класах, де впроваджуються нові Державні стандарти?
5. На підготовку до яких уроків ви витрачаєте найбільше часу? Які потребують оволодіння новими знаннями?
6. Які форми роботи вам вдаються найкраще? Яким досвідом ви можете поділитися?
7. Які форми самоосвіти є для вас найбільш прийнятними?
8. Чи використовуєте ви досвід учителів своєї школи, міста?
9. Чи використовуєте ви досвід вчителів своєї школи?
10. До кого із вчителів своєї школи ви звертаєтесь за порадою? З яких питань?
11. Кого із вчителів своєї школи ви вважаєте майстром?
12. У чому ви вбачаєте найбільший прояв формалізму в роботі школи, вчителя?

13. Який спосіб поповнення знань вчителя ви вважаєте найбільш ефективним:

- А самоосвіту;
- Б засідання шкільних методичних об'єднань;
- В курси підвищення кваліфікації;
- Г ваш варіант.

Учитель постійно має шукати нові шляхи формування у школярів міцних знань, активізації їх пізнавальної діяльності. Ідучи в ногу з часом, педагог має шукати відповіді на запитання:

- ▲ Що і як я маю робити?
- ▲ Як дати учням міцні знання, не перевантажуючи їх?
- ▲ Як навчити дітей використовувати здобуті знання на практиці?
- ▲ Яким має бути кінцевий результат?

«Здійснюючи владу над світом дитячих думок, почуттів, переживань, не можна ні на хвилину забувати про те, що в кожній дитині є добра воля, добрі наміри... Взаємні повага і згода, доброзичливість, сердечність, дружелюбність – ось те моральне багатство, яким треба дорожити й на якому будувати наші відносини. Мудрість влади педагога полягає в тому, щоб моя воля стала бажанням дитини, - писав В.О. Сухомлинський [6, с.636]. Це правило має стати дороговказом для всіх педагогів, які хочуть допомогти дитині успішно оволодіти навчальною діяльністю, зберегти психічне та фізичне здоров'я, навчитися будувати конструктивні стосунки з однолітками та педагогами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» від 23 листопада 2011 р. № 1392. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
2. Закон України «Про загальну середню освіту» // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 1999. – № 15. – С. 6-31.
3. Лотоцька А., Щербакова Л. Запровадження Державного стандарту початкової загальної освіти А. Лотоцька, Л. Щербакова // Заступник директора школи. – 2012. -№6. – С.4-9.
4. Олійник О. Психологічні особливості адаптації першокласників / О. Олійник // Заступник директора школи. - 2012. - № 6. – С.10-16.
5. Сосновенко Н. Психологічна готовність дитини до навчання у школі / Н.Сосновенко // Заступник директора школи. – 2012. - № 3. – С. 8-14.
6. Сухомлинський В. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості/ Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. – Т.1. - К.: Рад. школа, 1976. – С.62-208.
7. Сухомлинський В. Особа вчителя, педагогічний колектив і колектив вихованців / Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. – Т.1. - К.: Рад. школа, 1976. – С.588-640.
8. Про організацію навчально-виховного процесу у 5-х класах загальноосвітніх навчальних закладів і вивчення базових дисциплін в основній школі / Лист МОН від 24.05.13 № 1/9-368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36003/

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОП
Зам. № 1341 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1